

ARKKITEHDIT OY  
LATVA ja VAARA

Rakennushistoriaselvitys 2024

# LAUNEEN KIRKKO, LAHTI

Arkkitehdit Oy Latva ja Vaara  
Jorma Latva | Emma Peltonen

**LAUNEEN KIRKKO, LAHTI**  
**RAKENNUSHISTORIASELVITYS 2024**

**Tilaaja**

Lahden seurakuntayhtymä

Jukka-Pekka Penttinen

Kirkkokatu 5, 15110 Lahti

**Tekijät**

Arkkitehdit Oy Latva ja Vaara

Jorma Latva ja Emma Peltonen

Mariankatu 14 B 12, 15110 Lahti

**Valokuvat**

Arkistokuvat: kts kuvatekstit

Uudet valokuvat: Emma Peltonen (EP), Jorma Latva (JL)

Kansikuvat: Lahden museot

**Taitto**

Ampersand Design Oy

Marjo-Riitta Hautala

# LAUNEEN KIRKKO, LAHTI

Rakennushistoriaselvitys 2024



<b>1</b>	<b>LÄHTÖTILANNE ENNEN KIRKON RAKENTAMISTA</b>	<b>8</b>
<b>1.1</b>	<b>Launeen alueen rakentuminen ennen kirkon rakentamista</b>	<b>8</b>
1.1.1	Lahden kaupungin kasvu 1940- ja 1950-luvuilla	8
1.1.2	Launeen alueen rakentuminen	8
<b>1.2</b>	<b>Lahden seurakunta ennen 1950-lukua ja sen jälkeen</b>	<b>9</b>
1.2.1	Lahden seurakunnan rakennus- hankkeet ennen Launeen kirkon valmistumista	9
1.2.2	Launeelle oma kirkko ja seurakunta 1950-luvulla	11
1.2.3	Lahden seurakunnat ja kirkko- rakennuksetvuoden 1958 jälkeen	14



<b>2</b>	<b>KIRKKORAKENTAMINEN SUOMESSA</b>	<b>16</b>
<b>2.1</b>	<b>Suomen kirkkoarkkitehtuurin kehityslinjoja vuoteen 1940</b>	<b>16</b>
<b>2.2</b>	<b>Kirkkojen tilaohjelmat 1940- ja 1950-luvuilla</b>	<b>18</b>
<b>2.3</b>	<b>Kirkkoarkkitehtuuri Arkkitehti- lehdissä 1940–1953</b>	<b>19</b>
2.3.1	Periaatteelliset kysymykset ja 1930-luvun perintö	19
2.3.2	Arkkitehtuurikilpailut	19



<b>3</b>	<b>LAUNEEN KIRKKO</b>	<b>26</b>
3.1	Arkkitehdit Elma ja Erik Lindroos	26
3.2	Launeen kirkon alkuperäinen suunnitteluratkaisu	28
3.2.1	Seurakuntatalon ympäristö	28
3.2.2	Tontti	28
3.2.3	Kirkkorakennuksen arkkitehtoniset ratkaisut	29
3.2.4	Rakenteet ja talotekniikka	34
3.2.5	Rakentaminen	37
3.3	Ilmanvaihdon korjaukset 1954 ja vuoden 1958 laajennusosat	40
3.4	Näkökulmia Launeen kirkon arkkitehtuuriin	43
<b>4</b>	<b>LAUNEEN KIRKKO VUODEN 1958 LAAJENNUKSEN JÄLKEEN</b>	<b>46</b>
4.1	Asemakaavat	46
4.2	Launeen kirkon kiinteistön muutokset vuoden 1958 jälkeen	48
4.2.1	Talotekniikan korjauksia ja pieniä parannuksia 1970–80-luvuilla	48
4.2.2	Messu-uudistuksen tuomat muutokset 1990-luvulla	49
4.2.3	Perusparannus 2000–2001	49
4.2.4	Hankesuunnitelma 2018	54
4.2.5	Uudistukset piha-alueella 2021	55

<b>5</b>	<b>YHTEENVETO</b>	<b>56</b>
5.1	Launeen seurakuntatalon alkuperäiset ominaispiirteet	56
5.1.1	Kirkkorakennusten yleisiä piirteitä 1950-luvulla	56
5.1.2	Launeen kirkon alkuperäiset ulkonaiset ominaispiirteet	57
5.1.3	Launeen kirkon alkuperäiset tilalliset ominaispiirteet	58
5.2	Muutosten vaikutukset	60
5.2.1	Ympäristö ja asema kaupunkikuvassa	60
5.2.2	Ulkopuolen muutokset	61
5.2.3	Sisätilat	63
5.3	Säilyneisyys ja säilytettävyyys	65
<b>6</b>	<b>LÄHTEET</b>	<b>66</b>

## KOHDE

### Kaupunginosa

25 Asemantausta

### Katuosoite

Tapparakatu 22 /  
Kaarikatu 41, 15700 Lahti

### Kiinteistötunnus

398-25-100-4

### Pysyvät rakennusnumerot

1004928616

### Vanha pysyvä rak.nro:

398-25-100-4-1

### Koordinaatit

P 60.96937

I 25.64323

### Koordinaattiselite

EUREF-FIN

### Suunnittelijat

Kirkon alkuperäinen  
suunnitelma ja laajennus:  
Elma ja Erik Lindroos

Laaja perusparannus  
ja lisärakennus:  
Arkkitehtitoimisto  
Satu Päivärinne

### Valmistumisaika

1953

1958 laajennus

2001 perusparannus

### Käyttötarkoitus

Seurakuntatalo / kirkko

### Kerros- ja kokonaisala

Kirkkorakennus 1 611 kem<sup>2</sup>

Piharakennus 77 kem<sup>2</sup>

### Tilavuus

Kirkkorakennus 6 221 m<sup>3</sup>

Piharakennus 290 m<sup>3</sup>

### Rakennussuojelu

Mukana selvityksissä:  
Lahden kulttuurihistoriallisesti arvokkaat  
kohteet, Lahden sodan-  
jälkeinen rakennusperintö

### Yleiskaava 2030

Paikallisesti arvokas  
rakennettu kulttuuri-  
ympäristö (LaRY)

### Asemakaava:

Lainvoimainen 29.07.2010

### Kaavamääräykset

YK: Kirkkojen ja muiden  
seurakunnallisten  
rakennusten korttelialue

### Tontin pinta-ala

13 916 m<sup>2</sup>

### Kaavamääräykset

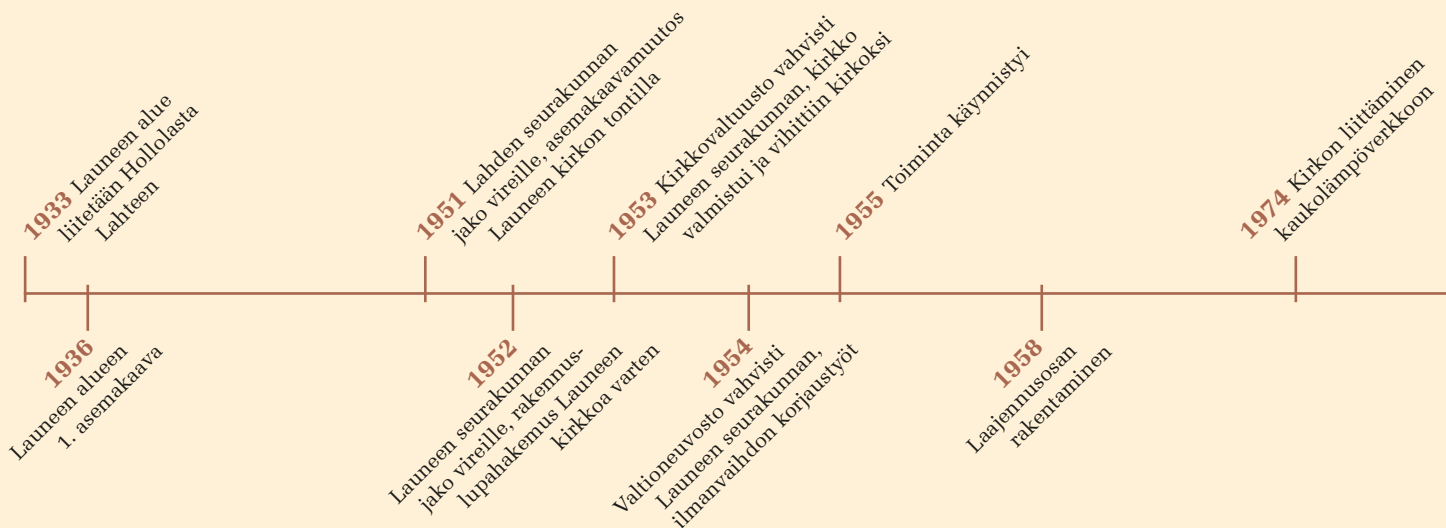
YK: Kirkkojen ja muiden  
seurakunnallisten rakennusten  
korttelialue

sr-1: Kirkkorakennus on raken-  
nustaiteellisesti ja kulttuurihis-  
toriallisesti arvokas rakennus,  
jota ei saa purkaa. Korjaus- ja  
muutostöiden tulee olla sellai-  
sia, että rakennuksen ominais-  
piirteet säilyvät. Erityisesti jul-  
kisivun ja katon korjauksissa  
tulee käyttää rakennukselle  
tyypillisiä materiaaleja.

Rakennuksen sallittu kerros-  
luku III kerrosta ja tontille ra-  
kennettavaksi sallittu kerrosala  
e=0.30 (4 175 kem<sup>2</sup>).

as2: Rakennusosalalle saa raken-  
taa 2 asuntoa. Tontille on ra-  
kennettava 1 autopaikka asun-  
toa kohti sekä 1 autopaikka ti-  
lojen 8 käyttäjää kohti.

Tontin halki kulkee johtoa var-  
ten varattu alueen osa, jolle  
ei saa istuttaa puita, ja jonka  
maanpinnan korkeutta ei saa  
oleellisesti muuttaa.



## JOHDANTO

Lahden kulttuurihistoriallisista arvokkaista kohteista on tehty selvitys vuonna 2000 ja sen lisäksi erillinen selvitys Lahden sodanjälkeisestä rakennusperinnöstä vuonna 2012. Lähes 90 prosenttia kaupungin rakennuskannasta on toteutettu vuoden 1946 jälkeen. Tämä moderniksi luokiteltava rakennettu ympäristö vaikuttaa jokaisen kaupunkilaisen kokemuksiin kotikaupungistaan. Kaupunkia kehitettäessä on tarpeen tunnistaa ja ymmärtää olemassa olevan rakennetun ympäristön sisältämät arvot ja luonne.

Asemantaustan ja Launeen kaupunginosiin rakennettiin 1940- ja 1950-luvuilla pientaloaluetta, johon muutti paljon nuoria perheitä ja lapsia. Tämä oli seurausta Lahteen suuntautuneesta muuttoliikkeestä, jonka myötä myös Lahden seurakunnan koko kasvoi merkittävästi, kun pääosa uusista asukkaista kuului kirkkoon. Samaan aikaan seurakuntien ja niitä palvelevien kirkkorakennusten roolia kehitettiin yhteiskunnallisesti aktiivisemmaksi, mikä tarkoitti aikaisempaa laajempien palveluiden tarjoamista seurakuntalaisille. Launeella keskiössä olivat perheet ja nuoret, joille haluttiin tarjota mahdollisuuksia kokoontumiseen ja harrastamiseen kirkon tiloissa, koska kaupungilla ei ollut resursseja niitä järjestää. Vuonna 1953 valmistunut seurakuntatalo oli pitkään alueensa keskeinen julkinen rakennus.

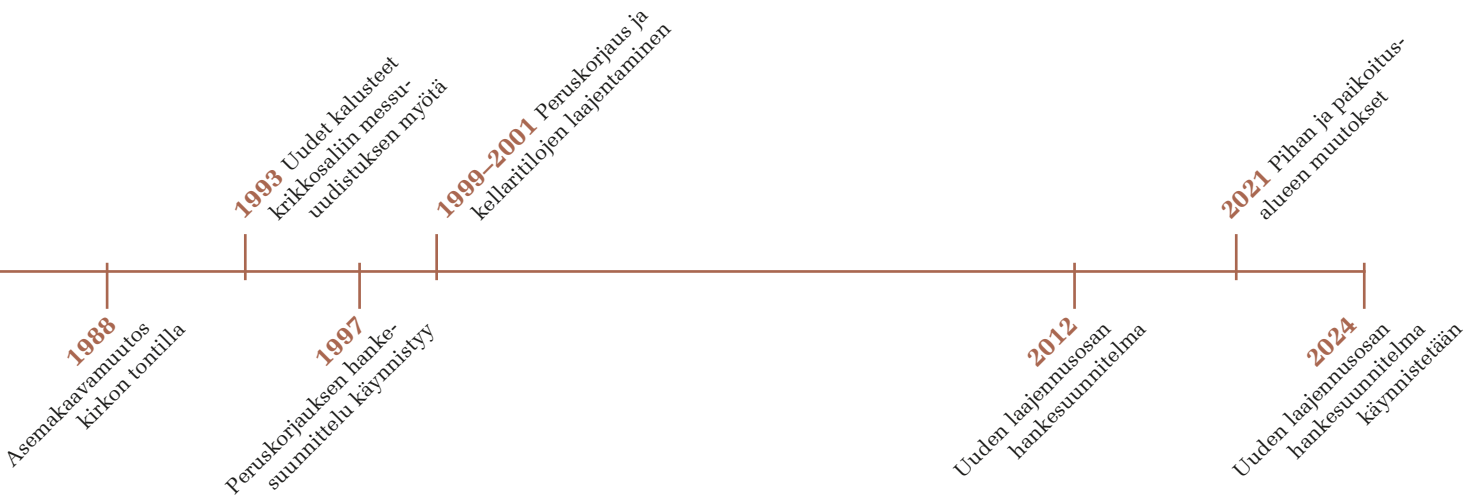
Valmistumisensa jälkeen kirkon ympäristö on kuluneen 70 vuoden aikana muuttunut merkittävästi, mutta talon tehtävä ja tavoiteltu rooli yhdyskunnassa on säilynyt alkuperäisenä. Kaupungin tiivistyessä tämä on luonut painetta rakennuksen laa-

jentamiselle. Yli 20 vuotta sitten kirkkorakennuksen vaipan sisään tehtiin laajoja muutoksia ja laajennuksia niin, että sisäinen tilareservi käytettiin loppuun ja jouduttiin työntymään myös rakennuksen ulkopuolelle. Sen jälkeen kirkon pohjois- ja länsipuolelle on rakennettu merkittävästi uusia kerrostaloasuntoja ja kirkon tilojen on todettu jääneen jälleen ahtaiksi. Ratkaisun löytämiseksi on käynnistetty hankesuunnittelu, jonka tausta-aineistoksi tämä rakennushistoriaselvitys on laadittu.

Selvityksen sisältö jakautuu viiteen osaan, joista ensimmäisessä tarkastellaan lähtötilannetta, jonka seurauksena Launeen seurakuntatalon rakentamisesta tehtiin päätös. Toisessa osassa tarkastellaan itse rakennusta lähemmin, sen suunnittelijaa ja arkkitehtonisia tavoitteita, rakennuspaikkaa, rakenteita ja rakennusvaihetta. Alkuperäisenä kokonaisuutena on käsitelty arkkitehti Erik Lindroosin suunnittelemat osat eli alkuperäinen 1953 valmistunut rakennus ja sen 1958 toteutettu laajennus. Kolmanteen osaan on koottu tietoja samanaikaisista kirkkorakennuksista ja niiden suunnitteluun ja toteutukseen vaikuttavista ideologisista ja materiaalisista tekijöistä. Neljännessä osassa käydään läpi Launeen kirkkorakennukseen valmistumisen jälkeen tehtyjä korjauksia ja muutoksia. Viidenteen yhteenvedo-osaan on tiivistetty tekijöiden näkemys rakennuksen ominaispiirteistä.

*Lahdessa 30.9.2024*

*Jorma Latva ja Emma Peltonen  
Arkkitehdit Oy Latva ja Vaara*



# 1 LÄHTÖTILANNE ENNEN KIRKON RAKENTAMISTA

## 1.1 LAUNEEN ALUEEN RAKENTUMINEN ENNEN KIRKON RAKENTAMISTA

### 1.1.1 Lahden kaupungin kasvu 1940- ja 1950-luvuilla

Toisen maailmansodan jälkeen Karjalan siirtolaisten ja rintamamiesten asuttamisen sekä maan sisäisen muuttoliikkeen myötä Lahden kaupungin väkiluku kasvoi vuoden 1945 noin 33 000 asukkaasta 45 000:een vuonna 1950 sekä edelleen 67 000:een vuonna 1960. Tämä johti ankaraan asuntopulaan, jota ratkottiin 1950-luvulla pääasiassa tyyppipiirustusten avulla toteutetulla ja valtion tukemalla pientalotuotannolla. Voimakkaasti Lahdessa kasvoivat etenkin junaradan eteläpuoliset alueet, kuten Asemantaustan ja Launeen kaupunginosat.

Lahdessa rakentamisen ohjausta tehostettiin sotien jälkeen perustamalla kaupungin Teknillisten- ja kiinteistöasiain lautakunnan alaisuuteen Asemakaavaosasto 1945. Sen ensimmäisenä tavoitteena oli laatia maankäyttöä ohjaava yleisasemakaava, joka valmistuikin jo 1946 ja vahvistettiin 12.9.1947. Maankäyttösuunnitelman mukaan kerrostalorakentaminen keskitettiin keskustan läheisyyteen ja sen ulkopuolelle osoitettiin alueita 1–2 kerroksisille taloille ja omakotiluontoiselle rakentamiselle sekä kauempana metsä- ja viljelytonteille. Tämä noudatti kaupungin 1920-luvulta periytyvää tonttipolitiikkaa, jonka mukaan vuokrattavia pientalotontteja kaavoitettiin etäämmälle keskustasta, jotta sen ympärille jäisi tilaa tiiviimmälle rakentamiselle.

Siirtolaisten muuttaessa Lahteen piti nopeasti osoittaa yli 500 tonttia uudisrakentamista varten. Maata lunastettiin pääteiden sekä radanvarsialueille sijoitettujen teollisuustonttien läheisyydestä kaupungin laitamilta, jonne laadittiin varsinaisten asemakaavojen ohella myös kevyempiä rakentamis- ja jaoituskaavoja. Kunnallistekniikan ja palveluiden rakentaminen alueille seurasi viiveellä, joten tonttikoko oli yleensä suuri: tiheimmillään 1500–2000 m<sup>2</sup> ja väljimmillään viljelyä ja kotieläinkasvatusta

salliva 0,5–3 ha. Rakentamisen sijoittuminen noudatti yleisasemakaavan periaatteita. Lisäksi ajateltiin, että alueet olisivat myöhemmin kaupungin kasvaessa helposti muokattavissa.

Väestömäärään suhteutettuna Lahden historian vilkkain rakentamiskausi oli 1940-luvun lopulta vuoteen 1957 kestänyt jakso ja asuntorakentamisen painopiste omakotialueilla. Niinpä pientalojen osuus Lahden kaupungin asuntokannasta oli 53 % vielä vuonna 1960. Sotien jälkeen alkoivat myös kirkkojen, seurakuntatalojen ja -keskusten rakentamisen huippuvuodet, jotka huipentuivat 1970-luvulla.

### 1.1.2 Launeen alueen rakentuminen

Lahden eteläisiin osiin laadittiin ensimmäisen keran asemakaava vuonna 1936 Carolus Lindbergin toimesta. Launeen alue oli liitetty Lahteen Hollolan kunnasta vuonna 1933, jolloin suuri osa nykyisestä etelä-Lahdesta tuli osaksi kaupunkia. Tämä alkuperäinen asemakaava perustui asemakaavakilpailun 1935 voittaneeseen ehdotukseen ja se vahvistettiin ministeriössä 5.3.1937. Alueen kokoojakaduksi määritettiin Tapparakatu, jonka varteen osoitettiin tontteja kaksikerroksisille asuintaloille ja joillekin julkisille rakennuksille.<sup>1</sup> Muilta osin kaavan tavoitteena oli varmistaa, että tonteille rakennettaisiin nimenomaan erillispientaloja pitkien suorien katujen varteen kaavoitettuihin kapeisiin kortteleihin.<sup>2</sup> Jo valmistuessaan se koettiin kuitenkin mahtipontiseksi ja kaupungin silloiseen asukaslukuun (n. 23 000 hlö) suhteutettuna suurelliseksi. Alueella oli lisäksi vanhaa rakennuskantaa ja tilojen lunastaminen viivästytti kaavan toteuttamista. Katuverkko toteutettiin kuitenkin vahvistetun asemakaavan mukaisena.

Lahden kaupungin väkiluku kasvoi sotien jälkeen kiivaassa tahdissa. Kaupungin eteläpuoleiset alueet

1 Enqvist s. 95–100

2 Tuomi, s. 29–35

alkoivat rakentua vuosina 1944–1945 ja rakentaminen jatkui Launeellakin tiiviinä pitkälle 1950-luvulle. Launeelle rakennettiin ensin 35 pientä paritaloa Pajusillankadun, Mustamäenkadun, Suorakulmankadun ja Rahkakadun varsille. Osa tonteista luovutettiin siirtoväelle ja rintamamiehille.<sup>3</sup> Kunnallistekniikan puuttuessa alkuperäisen asemakaavan perusteella muodostetut tontit olivat väljiä, joko 1350 m<sup>2</sup> tai 1800 m<sup>2</sup> ja rakennusoikeus 150–200 m<sup>2</sup>.

Pian väljästä rakennustavasta jouduttiin kuitenkin tonttipulan takia jatkossa luopumaan em. mainitun ydinalueen ympärille rakentuneilla uudemmilla osilla. Esimerkiksi vuoden 1951 lopussa vahvistettiin ydinalueen eteläpuolelle Patomäentien ja Kuovinkujan varteen muutoskaava, jossa tonttien koko vaihteli ja rakennusoikeus oli pienennetty 85–150 m<sup>2</sup>:iin. ”Yleensä on perheluku määrätty pienemmissä yhdeksi ja suuremmissa kahdeksi. Talousrakennukset ovat suunnitellut tanskalaiseen tapaan päärakennuksen siipiosaksi kadun puolelle, jotta niihin voisi edullisesti rakentaa autotallinkin, johon ajo tapahtuisi suoraan kadulta.”<sup>4</sup>

Alueen rakennuksia oli suunnittelemassa myös nimekkäitä arkkitehteja, kuten Elsa Arokallio sekä Launeen kirkon arkkitehti Erik Lindroosin kanssa Helsingin Postitalon suunnitellut arkkitehti Jorma Järvi. Lisäksi rakennuksia suunnittelivat useat paikalliset rakennusmestarit. Myös tyyppiipiirustuksia käytettiin esimerkiksi Launeen kirkkoa vastapäätä sijaitsevalla Närekadulla, joka rakentui yhtenäiseksi puolitoistakerroksisten asuintalojen alueeksi 1953–54.<sup>5</sup>

Launeen pientaloalue rakentui lyhyessä ajassa yhtenäiseksi ja melko tiiviiksi. Alkuperäisessä asemakaavassa esitettyjä puistoalueita ei aluksi toteutettu, koska taajamaa ympäröivät laajat pelto- ja metsäalueet. Rakennetun alueen laajentuessa alettiin vapaa-alueita kuitenkin muodostaa. Vuonna 1950 päätettiin suojata Launeen vedenottamo puistoalueella ja seuraavana vuonna kaavoitettiin alueen keskelle itä- ja länsiosia erottava pitkä ja kapea puistokaistale: ”Koska n.s. Launeen asutusalue, johon tämäkin alue kuuluu, on jo liian suuri yhtenäinen puistoista köyhä alue, on tässä suunnitelmassa asutuksen keskelle

varattu suurempi aluetta jakava puistoalue ns. Kuovinin puisto, johon on ehdotettu sijoitettavaksi leikkija urheilupaikat sekä nuoriso- ja kerhorakennus.”<sup>6</sup> Vapaana viheralueena säilyi myös isommille rakennuksille varattu Tapparakadun varsi, jossa Launeen kirkon ympäristö erottui metsäisenä saarekkeena.

Launeella alkuperäisten asuinrakennusten mittakaava on pieni, muodonanto niukkaa ja jälleenrakennuskauden aikainen materiaalivalikoima yksinkertainen.<sup>7</sup> Samaa mittakaavaa ja rakentamistapaa noudattivat myös sinne 1940–50-luvuilla toteutetut julkiset rakennukset. Kaava-alueen itäpuolelle kulkutautisairaalan tontille oli Jatkosodan aikana 1943 rakennettu Irma Kolsin suunnittelema matala puurakenteinen sairaalaparaki. Kolsi suunnitteli myös 1947 alueen keskelle sijoitetun tilapäisen puurakenteisen koulurakennuksen, joka toimi sittemmin pitkään kirjastona.<sup>8</sup> Materiaalipulan helpottuessa voitiin kaupungin ensimmäinen seurakuntatalo 1953 ja ensimmäinen lastentalo 1956 toteuttaa Launeen uudelle asuinalueelle kivirakenteisina. Tästä huolimatta niiden muotokieli ja käytetyt materiaalit sopeutuvat alueen rakennusten maanläheiseen linjaan ja porrastettu massoittelu liittyy ne pientaloalueelle ominaiseen mittakaavaan.

## 1.2 LAHDEN SEURAKUNTA ENNEN 1950-LUKUA JA SEN JÄLKEEN

### 1.2.1 Lahden seurakunnan rakennushankkeet ennen Launeen kirkon valmistumista

Lahden seurakunta erotettiin itsenäiseksi Hollolan seurakunnasta vuonna 1916. Lahtelaiset olivat kuitenkin jo vuonna 1890 saaneet oman kirkon keskelle silloisen kauppalan keskustaa. Virallisesti Albert Mellinin piirtämä kirkko oli vielä tuolloin Hollolan seurakunnan alainen rukoushuone, jossa kuitenkin alusta alkaen järjestettiin jumalanpalveluksia ehtoollisineen Lahden alueen seurakuntalaisille.

Hollolan seurakunta ei ollut halukas rakentamaan lahtelaisille omaa kirkkoa, joten Lahden puukirkko päädyttiinkin aikanaan pystyttämään talkootyöllä ja seurakuntalaisten lahjoittamilla rakennustarvikkeilla. Valmiiseen kirkkoon mahtui yhteensä

3 Niskanen, 2000  
4 Kunnalliskertomus I, 1951  
5 Niskanen, 2000

6 Kunnalliskertomus I, 1951  
7 Niskanen, 2000  
8 Niskanen, 2000

*KUVA 1. Ilmakuva  
Launeen kirkon ympäris-  
töstä vuodelta 1946.  
Lahden karttapalvelu*



*KUVA 2. Ilmakuva  
Launeen kirkon ympäris-  
töstä vuodelta 1960.  
Lahden karttapalvelu*

*KUVA 3. Ilmakuva  
Launeen kirkon ympäris-  
töstä vuodelta 2021.  
Lahden karttapalvelu*



800 seurakuntalaista sanaa kuulemaan. Vaikka puukirkko toimi lahtelaisten ainoana hengellisen elämän keskuksena yli 60 vuotta, oli keskustelu kirkon laajennustarpeesta alkanut jo 1920-luvulla. Uuden kirkon rakentamisesta puhuttiin ja sitä suunniteltiin vakavasti. Ensimmäisen kerran seurakunta järjesti suunnittelukilpailun uudesta kirkkorakennuksesta vuonna 1936. Tämä hanke jäi kuitenkin toteuttamatta, sillä sota siirsi kaikkia kirkkoon liittyviä päätöksiä ja haaveita.

Sodan jälkeen ei resursseja riittänyt uuden kirkon rakentamiseen ja vanha puukirkko päätettiin vielä peruskorjata. Työn yhteydessä 1949-50 laajennettiin kuoria ja uudistettiin sisäänkäyntiä arkkitehti Kauno S. Kallion tekemien suunnitelmien mukaisesti. Tästä korjauksesta ja kuorin laajentamisesta huolimatta kirkon tilat kävivät yhä ahtaammiksi kaupungin kasvaessa sodan jälkeen nopeasti. Tilojen puutetta helpottamaan rakennettiin Harjunalustan seurakuntakoti 1947 ja vuokrattiin Karjalankadulta tilat seurakuntakodille 1951.<sup>9</sup> Launeelta etsittiin sijoituspaikkaa seurakuntakodille jo syksyllä 1947.<sup>10</sup>

Samana vuonna, kun puukirkon peruskorjaus valmistui, järjestettiin uusi suunnittelukilpailu kirkon uudisrakennuksesta. Sen voitti Alvar Aalto avustajineen. Kirkon sijoituspaikaksi oli kilpailussa osoitettu Ursan mäki Harjukadun itä- ja Saimaankadun eteläpäässä. Kirkkorakennuksen ja siihen liittyvien seurakuntatilojen oli tarkoitus toimia Lahden seurakunnan toisena kirkkona vanhan puukirkon rinnalla.

Tälläkin kerralla hanke kuitenkin siirtyi ja uuden keskuskirkon rakentamisesta päätettiin vasta 1969. Tällöin päätettiin, että uusi kirkko pystytettäisiin Kolkanmäelle vanhan puukirkon paikalle. Asiasta nousi suuri kiista, joka kuumensi kaupunkilaisten tunteita pitkään. Päätös kuitenkin piti ja vanha puukirkko purettiin vuonna 1977 Alvar Aallon suunnitteleman, 1978 valmistuneen Ristinkirkon tieltä. Sen yhteyteen ei rakennettu uusia seurakuntatiloja, vaan vuonna 1940 valmistuneet Kirkkokatu 5:n tilat säilyivät alkuperäisessä käyttötarkoituksessaan.

Samaan aikaan, kun vanhan kirkon peruskorjaustyö valmistui 1950, alettiin suunnitella suureksi kasvaneen kaupunkiseurakunnan jakamista pienem-

miksi alueellisiksi seurakunniksi. Kun Lahden seurakunnassa oli vuonna 1940 ollut noin 27 000 jäsentä, lisääntyi seurakuntalaisten määrä vuoteen 1950 mennessä peräti noin 17 000:lla.<sup>11</sup>

Uusien seurakuntien perustaminen pantiin vireille 1951 ja seuraavan vuoden joulukuussa asiaa selvittänyt toimikunta teki esityksensä, jonka esikuvana olivat Tampereella toteutetut seurakunnalliset järjestelyt. Kirkkoherra Väinö Hovilan ajatuksena oli perustaa esikaupunkeihin ”kaupunkiympäristöön soveltuvia työpisteitä, joissa olisi kirkkosalin lisäksi toimintatiloja lasten, nuorten ja aikuisten kerhoille, ryhmille ja piireille”.<sup>12</sup> Kantaseurakunnan rinnalle päätettiin perustaa uudet Launeen, Joutjärven, Salpausselän ja Mukkulan seurakunnat. Niiden optimaalisena kokona pidettiin noin 6 000 jäsentä ja yli 10 000 jäsenen seurakuntia pidettiin jo liian suurina. Launeen seurakunnan ensimmäisen toimintavuoden 1955 lopussa siihen kuului kuitenkin jo yli 11 600 ja kanta-seurakuntaan yli 36 600 kaupunkilaista.<sup>13</sup>

### 1.2.2 Launeelle oma kirkko ja seurakunta 1950-luvulla

Seurakunnan rakennuslautakunta etsi tonttia Launeen seurakuntakodille uudelleen 1948 ja 1949, mutta ilman tulosta.<sup>14</sup> Keväällä 1950 seurakunta ja kaupunki pääsivät sopimukseen Launeen seurakuntakodin sijoittamisesta Tapparakadun varteen nykyiselle paikalleen. Vahvistettuun pientalokaavaan tehtiin muutosehdotus toukokuussa ja tontin myynnistä käynnistettiin neuvottelut.<sup>15</sup> Ennen tontin lopullista ostamispäätöstä tilasi seurakunta Insinööri-toimisto P. Aleniukselta pohjatutkimukset neljän eri sijoituspaikan perustamisolosuhteista. Kaikki paikat sijaitsivat neuvotellun tonttivaihtoehdon läheisyydessä eikä niiden maaperässä todettu toteutuksen kannalta merkittäviä eroja.<sup>16</sup>

Lopullisen asemakaavan muutosehdotuksen allekirjoitti asemakaava-arkkitehti Tauno Niemioja 30.5.1951. Korttelista poistettiin kaikki pientalotontit ja niiden alue muutettiin puistoksi. Jäljelle jäänyt 5 500 m<sup>2</sup> kokoinen alue määrättiin ”seurakun-

9 Niemi, s. 640–646

10 Launeen kirkon historiikki

11 Niemi, s. 640–646

12 Heikkilä, s. 315

13 Heikkilä, s. 315–317

14 Launeen kirkon historiikki

15 Kh pöytäkirjaote 17.7.1950

16 Pohjatutkimusselostus



KUVA 5. Keski-Lahden  
puukirkko juuri ennen  
purkamistaan 1977.  
© P.O. Welin, Museovirasto



KUVA 4. Valkeakosken  
Seurakuntatalo vuodel-  
ta 1952. © Kerttu Loukusa  
Museokeskus Vapriikki

*tataloa varten, johon saa rakentaa seurakuntatyöhön tarvittavia tiloja, rukoussaleja, kerhohuoneita, seurakuntatyöntekijäin asuntoja j.n.e.”*<sup>17</sup> Tonttiin ei sisällynyt kirkon ja nykyisen Kaarikadun välissä oleva metsikkö.

Seurakuntakodilla tarkoitettiin Launeella jo ensimmäisissä luonnoksissa ns. pikkukirkkoa. Sen Tampereen Härmälän seurakuntakodin esimerkkiä mukailleen laadittu tilaohjelma hyväksyttiin kirkkovaltuustossa lopullisesti huhtikuussa 1951, jolloin päätettiin myös hankkia sen mukaiset luonnospii-rustukset.<sup>18</sup> Arkkitehtien Elma ja Erik Lindroosin suunnitelmat toimitettiin seurakunnalle 15.6.1951. Todennäköisesti Elma ja Erik Lindroos valittiin rakennuksen suunnittelijoiksi, koska he olivat suunnitelleet Launeen seurakuntakodin esikuvana toimineen ja 1949 valmistuneen Härmälän seurakuntatalon.<sup>19</sup> Sen toteutus perustui vuonna 1939 järjestetyn arkkitehtikilpailun voittaneeseen ehdotukseen. Kokonaisuuteen kuulunutta kirkkosalia ei tuolloin rakennettu ja se toteutettiin vasta 1972. Tämä johtui mahdollisesti siitä, että Kirkkohallitus oli vuonna 1946 ohjeistanut seurakuntia kirkkorakentamishankkeiden vaiheittaiseen toteuttamiseen sodanjälkeisen resurssipulan takia.<sup>20</sup>

Asemakaavamuutos kortteliin, jonka *”maapohja on huonoa, kuusia kasvavaa kaupungin omistamaa maata”*<sup>21</sup> hyväksyttiin kaupunginvaltuustossa 22.10.1951 ja tonttijako 26.11.1951. Sisäasianministeriön vahvistukset saatiin 15.1.1952, jonka jälkeen päästiin sopimaan tonttikaupasta. Kauppari vahvistettiin 25.2.1952 ja siinä ostaja sitoutui rakentamaan tontille yleisen rakennuksen seurakuntakotia varten niin, että sen lopputarkastus voitiin toimittaa ennen 1.1.1954. Lisäksi ehtona oli, että *”rakennustyössä on käytettävä yksinomaan Lahden kaupungissa kotipaikkaoikeuden omaavaa työväkeä.”*<sup>22</sup>

Vaikka lopulliset luonnossuunnitelmat oli hyväksytty kirkkovaltuustossa tarkistusten jälkeen lokakuussa 1951 ja tonttikauppa saatu tehtyä, kului rakennushankkeen valmisteluun lähes koko vuosi 1952. Rakennuslupahakemus jätettiin 10.3.1952

ja hakemuksesta lausunnon antaneet sosiaalilautakunta, kansakouluntarkastaja, nuorisotyölautakunta, nuorisovalvoja ja kaupunginjohtaja Kajala kehottivat kiirehtimään toteutusta erityisesti sosiaalisia perusteita painottaen. Lausunnoilla haluttiin ilmeisesti vaikuttaa Kulkulaitosten ja yleisten töiden ministeriöön, jolta lupasäännöstelyn ollessa voimassa jouduttiin hakemaan erillinen aloituslupa. Jostain syystä lupahakemus ministeriöön päivättiin vasta 12.6.1952. Sen perusteluissa painotettiin sosiaalisten syiden lisäksi asuntojen osuutta hankkeessa. Käynnistämislupa saatiinkin sitten melko pian heinäkuun lopussa sekä sen jälkeen rakennuslupa 7.8.1952.

Toteutussuunnitteluvaiheen jälkeen pyydettiin rakentamisesta urakkatarjoukset, joita saatiin kuusi. Pääurakoitsijaksi valittiin rakennusmestari K.A. Wallenius Lahdesta, jonka kanssa tehtiin urakkasopimus 10.11.1952. Rakentaminen alkoi tästä viikon päästä. Peruskiven muuraustilaisuus pidettiin 22.4. ja harjannostajaiset 9.5.1953. Rakennustyö saatiin valmiiksi marraskuun puolivälissä 1953 tasan vuoden päästä aloittamisesta.

Kirkkovaltuusto teki päätöksen uuden Launeen seurakunnan perustamisesta 1953 ja päätös vahvistettiin valtioneuvostossa tammikuussa 1954. Launeen kirkosta käytettiin koko suunnitteluvaiheen ajan nimitystä seurakuntakoti, mutta sen kirkkosali vihittiin jumalanpalveluspaikaksi jo heti valmistuttuaan, toisena adventtisunnuntaina vuonna 1953. Seurakunnan itsenäistä toimintaa varten palkattiin kirkkoherra, virallinen apulainen, kanttoriurkuri ja seurakuntasisar ja sen toiminta käynnistyi virallisesti 1.1.1955. Seurakunnan alueeseen kuuluivat aluksi eteläiset kaupunginosat Laune, Asemantusta, Hennala, Kerinkallio ja Nikkilä. Vuoden 1956 alueliitosten myötä siihen liitettiin Renkomäki, Ämmälä, Jokimaa ja Okeroinen.

Alueliitosten myötä kirkkorakennus osoittautui liian pieneksi entisestään kasvaneen seurakunnan tarpeisiin. Laajennusta alettiin suunnitella pian liitosten jälkeen nimenomaan poikkeuksellisen pieneksi mitoitettuun kirkkosaliin. Sitä levitettiin etelään, jolloin saliin saatiin lisäpaikkoja ja tila kastemaljalle. Lisäksi sakastin taakse rakennettiin laajennusosa, johon rakennettiin kokoushuone raamattupiiriä varten. Kirkon laajennuksen suunnittelivat kirkon alkuperäiset suunnittelijat Elma ja

17 Asemakaavakartta

18 Launeen kirkon historiikki

19 Ortiz-Nieminen, s. 1

20 Ortiz-Nieminen, s. 9–10

21 Kunnalliskertomus I, 1951

22 Kunnalliskertomus I, 1952



KUVA 6. 1950 Asemakaavamuutos. EVL

Erik Lindroos. Rakennustyön toteutti Rakennusliike Vilho Kivinen ja se valmistui vain viisi vuotta kirkon valmistumisen jälkeen 1958. Työn yhteydessä korvattiin kirkkopihan keskustelua herättänyt metalliristi uudella kellotapulilla.

### 1.2.3 Lahden seurakunnat ja kirkkorakennukset vuoden 1958 jälkeen

Launeelle oli tavoitteen mukaisesti rakennettu kirkko, joka soveltui seurakunnalliseksi työkeskukseksi.<sup>23</sup> Yhdistettyyn kirkkoon ja seurakuntakotiin rakennettiin tiloja kirkon uusille työmuodoille. Tällaisia olivat esimerkiksi ompeluseurat, diakoniatointiminta, vanhuksille tarkoitettu kerhotoiminta. Tärkeimpänä uutena toimintamuotona käynnistettiin nuorisotyö, jota varten seurakuntaan perustettiin nuorisopapin virka. Tyttöjen ja poikien harrastuspiirit ja kerhot, nuorten kuorot ja partiotoiminta, pyhäkoulut ja kesäleirit tarjosivat lapsille ja nuorille mahdollisuuksia ohjattuun toimintaan koulu-

rille mahdollisuuksia ohjattuun toimintaan koulujen ulkopuolella. Tähän oli erityistä tarvetta juuri esikaupunkialueilla, jonne muuttivat asumaan lapsiperheet, 1950-luvun alussa nimenomaan suuret ikäluokat.

Nuorisonvalvoja Jalmari Vaahtera puki tarpeen rakennuslupahakemuksen liitteessä 22.3.1952 seuraavasti: *”Jos Launeen kaupunginosaan saataisiin kunnollinen kerho- ja askarteluhuoneusto, johon asutusalueen lapset ja nuoret, jotka useissa tapauksissa joutuvat asumaan hyvin ahtaissa ja puutteellisissa asunto-oloissa, voisivat vapaa-aikoinaan kokoontua vastuunsa tuntevien kerhonohtajien johdolla leikkimään, askartelemaan ja opiskelemaan, edistäisi tämä toimenpide huomattavalla tavalla Launeen kaupunginosassa suoritettavaa n.s. ehkäisevää lastensuojelu- ja nuorisonhuoltotyötä ja koituisi ennen pitkää välillisesti Launeen ja koko Lahden kaupungin kaikinpuoliseksi parhaaksi.”*

Kaupungilla ei ollut tässä vaiheessa mahdollisuuksia harrastetilojen rakentamiseen, joten seura-

23 Niemi, 640–644

kunnalta toivottiin helpotusta kokoontumistilapuu- teeseen. Niinpä Launeelle toteutettiin seurakunnan omien nuorisotyöntekijöiden aloitteesta myös voimistelusalit. Alkuvaiheessa uusi kirkko toimi suuren esikaupunkialueen todellisena toimintakeskuksena.

Vastaavia toimintakeskuksia alettiin valmistella kaupungin itä- ja länsiosiin suunniteltuihin uusiin seurakuntiin. Joutjärven seurakunta aloitti toimintansa 1.1.1960. Seurakuntaan kuului alkuvaiheessa noin 8 700 jäsentä. Sille valmistui parin vuoden päästä Unto Ojosen suunnittelema yhdistetty kirkko- ja seurakuntatalorakennus, joka vihittiin käyttöön syyskuussa 1962. Rakennus ”*noudateli 1950–1960-lukujen vaihteessa muodissa ollutta keskiaikaisen kirkon mittasuhteita jäljittelevää tyyliä*”, mutta ”*kirkko haluttiin varustaa myös ajan- kohdan yleisilmeestä poiketen jumalanpalveluselämää palvelevilla moderneilla taideteoksilla.*”<sup>24</sup> Uutta kirkkorakennusta pidettiin tutuista piirteistään huolimatta Lahdessa modernina ja omaleimaisena ja sen muotokieli aiheutti aikanaan paljon keskustelua seurakuntalaisten ja kaupunkilaisten keskuudessa.

Lahden ensimmäinen nuorisopastori Pertti Ranta, joka oli nimetty Launeen seurakunnan ensimmäiseksi kirkkoherraksi asettui puolustamaan kirkkorakentamisen perinteestä poikenneita uusia piirteitä. Hänen mielestään kirkkorakennukselta edellytettiin mieltä kohottavaa ylevyyttä. Rakennuksen sisustuksen tärkein osa oli alttarialue eli kuori, jonka tuli olla jonkin verran eristetty ja korotettu, jotta turvataan alttarilla tapahtuvien toimitusten kuten ehtoollisen rauhallsuus. Kirkkosalin muodon tuli tukea sitä, että saarnaaminen ja alttaritoimitus voivat tapahtua häiriöttä. Tältä kannalta esimerkiksi ikkunoiden sijoittelu on erityisen tärkeää. Lisäksi kirkon materiaalien tulee olla ilmanalaamme sopivia. Näiden perustelujen avulla lopulta hyväksyttiin kirkkojen muotokieleksi myös aikaisemmasta poikkeavia ratkaisuja.<sup>25</sup>

Vaikka Salpausselän seurakunta aloitti toimintansa jo 1.1.1961, sai se odottaa omaa kirkkorakennustaan yli kymmenen vuotta. Sen tilaisuuksia järjestettiin aluksi Läntisen hautausmaan siunauskappelissa, kunnes seurakunnalle valmistui uusi monikäyttökirkko vuonna 1972. Salpausselän kirkon

suunnittelivat arkkitehdit Woldemar Baeckmanin ja Helmer Löfström. Uusi kirkkorakennus edusti aikaisemmista rakennuksista radikaalisti poikkeavaa ideologiaa. Kirkon valmistumisen aikoihin haluttiin kynnystä kirkon ja seurakuntalaisten välillä madalta entisestään, mikä näkyy kirkon hyvin maanläheisessä ja jopa eleettömässä olemuksessa, josta puuttuvat monet perinteisille kirkoille ominaiset ulkoiset tunnusmerkit.<sup>26</sup> Rakennetuilta tiloilta edellytettiin tiettyä yleispätevyyttä, joustavuutta ja muunneltavuutta.<sup>27</sup>

Kolmen uuden seurakunnan muodostamisen jälkeen jäljelle jäänyttä osaa Lahden alkuperäisestä seurakunnasta alettiin kutsuaan Keski-Lahden seurakunnaksi. Seurakunnan tiloina toimivat Seurakuntatalo Kirkkokatu 5 sekä vuoteen 1977 asti vanha Puukirkko. Vuonna 1978 valmistui Alvar Aallon suunnittelema Ristinkirkko. Uudisrakennuksen lähtökoh- tana oli muodostaa pari vastapäisellä kukkulalla sijaitsevalle Eliel Saarisen suunnittelemaalle kaupungintalolle. Kirkon muoto poikkesi vahvasti perinteisestä, sillä sen pohjamuotona oli kahdesta päästään katkaistu tasasivuinen kolmio. Aalto ei koskaan ehtinyt nähdä suunnitelmiaan valmiina, vaan suunnittelutyötä jatkoi Aallon kuoleman 1976 jälkeen Elissa Aalto.<sup>28</sup>

Lahden pohjoisille alueille ei suunnitelmista ja kirkkoa varten hankitusta tontista huolimatta muodostettu omaa seurakuntaa 1950- ja 1960- lukujen vaihteessa. Mukkulan kirkon suunnittelu käynnistettiin vasta 1986, jolloin Reima ja Raili Pietilä valitsivat kirkolle sopivan paikan ja luonnostelivat siihen ensimmäisen version kirkkorakennuksesta. Lopullisen suunnitelman teki kuitenkin arkkitehti Juhani Boman Arkkitehtityö Oy:stä ja rakennustyö päästiin aloittamaan 1989.<sup>29</sup> Kirkko valmistui 1993 ja siinä vaiheessa kaupungin kasvu oli jo ajat sitten pysähtynyt eikä Mukkulaan perustettu omaa seurakuntaa. Mukkulan kirkko toimii Keski-Lahden seurakunnan toisena kirkkona ja alueellisena seurakuntakeskuksena.

24 Heikkilä, s. 317

25 Parviainen, 2003

26 Parviainen, 2003

27 Heikkilä, s. 328

28 Alvar Aaltosäätiö ja Parviainen, 2003

29 Parviainen, 2003

## 2 KIRKKORAKENTAMINEN SUOMESSA

### 2.1 SUOMEN KIRKKOARKKITEHTUURIN KEHITYSLINJOJA VUOTEEN 1940

Dominikaanien ja fransiskaanien Kerjäläismunkistot rakensivat keskiajalla Suomeenkin yksinkertaisia kivirakenteisia hallikirkkoja luostareidensa yhteyteen. Heidän kirkkonsa toimivat esikuvina myös seurakuntakirkoille. Ulospäin rakennukset ovat yksinkertaisia ja niukasti koristeltuja, mutta sisätilojen runsaaseen koristeluun sisältyi paljon seurakunnalle suunnattua symbolista sisältöä.<sup>1</sup>

Seurakuntien lisääntyessä ja katolilaisuuden vaihduttua luterilaisuuteen tuli saarnasta ja saarnastuolistalta alttarista eroava keskeinen elementti liturgiassa ja sisustuksessa. Kivikirkkojen tyyppisiä hallikirkkoja rakennettiin myös puusta, mutta hirsirakentamisen kannalta edullisempi ristin muotoinen keskeiskirkko kehittyi yleisemmäksi tyyppiksi 1600-luvulta alkaen.<sup>2</sup>

Uusgotiikkaa alettiin eklektisen arkkitehtuurin valtakaudella 1800-luvun puolimaissa pitää yleisesti ainoana oikeana kristillisen arkkitehtuurin muotona, mikä vaikutti myös Suomessa kirkkorakennusten muotoiluun.<sup>3</sup> Yksi- tai useampilaivaiset salikirkot, joissa länsitorni on kiinni runkokuoneessa, kuoriosan korostaminen sekä runsas symboliikka koristelussa olivat piirteitä, jotka vakiintuivat seurakunnissa ja seurakuntalaisten mielessä perinteiseksi kirkkotyyliksi.<sup>4</sup>

Jugend-arkkitehtuurin periaatteena oli rikkoa eklektisen arkkitehtuurin muotosääntöjä. Suomessa kansallisromanttisen kirkkosuunnittelun tilallisena lähtökohtana oli saksalaisen esikuvan mukaan tilaratkaisun etsiminen saarnakirkolle. Tavoitteeseen

liittyneet näkyvyyden ja kuuluvuuden vaatimukset muuttivat kirkkosalin muodon pitkäkirkon kapeasta keskeistilasta jugend-kirkkojen lyhyeksi, leveäksi ja epäsymmetriseksi halliksi. Esimerkkeinä muutoksesta ovat useat Lars Sonckin ja Josef Stenbäckin 1900-luvun ensimmäisenä vuosikymmenenä suunnitellut harmaakivikirkot. Paitsi ulkomuoto, myös niiden ornamenttiikka oli epäsovinnasta ja haki vaikutteensa kansallisesta kasvi- ja eläinmaailmasta sekä keskiaikaisista kirkoista ja linnoista.<sup>5</sup>

Seuraavina vuosikymmeninä rakennettiin edelleen yksinkertaisia jyrkkäharjaisia, vaatimattomin länsitornein varustettuja salikirkkoja, joissa keskeistä oli ”kirkkotilan kokoava ja levollinen tunnelma”. Niiden rinnalle nousivat 1920-luvun uusklassisismiin myötä basilikatyyppiset kirkkorakennukset, joiden länsitornit kasvatettiin monumentaalisiksi, kuten Elsi Borgin suunnittelemassa Jyväskylän Taulumäen kirkossa. Toinen italialaisten esimerkkien innoittama tyyppi olivat loivaharjaiset hallikirkot, joiden kellotornit rakennettiin runkokuoneesta erillisiksi campanile-aiheiksi. Tämän tyyppin esimerkkejä ovat Hilding Ekelundin Töölön kirkko ja Alvar Aallon Muuramen kirkko.<sup>6</sup>

Funktionalistinen kirkkoarkkitehtuuri etsi muotoaan arkkitehtuurikilpailuissa, mutta toteutukseen asti suunnitelmista ehti 1930-luvun kuluessa vain muutama. Tämä johtui pääosin siitä, että funkiksen muotokieltä vierastettiin seurakunnissa: esimerkiksi Helsingin Tehtaanpuistoon toteutetun Mikael Agricolan kirkkokilpailun voittajaa ei hyväksytty, vaan suunnittelusta järjestettiin uusintakilpailu, jonka voitti Lars Sonckin länsitornillinen pitkäkirkko. Pau-

1 Suomen kirkot I, s. 20–21

2 Suomen kirkot I, s. 24–25

3 Suomen kirkot I, s. 27

4 Suomen kirkot I, s. 92–101

5 Suomen kirkot I, s. 103–108

6 Suomen kirkot I, s. 109–114



KUVA 7. Vuonna 1903 valmistunut Joensuun kirkko.  
© Pekka Kyytinen ja Josef Stenbäck



KUVA 8. 1929 valmistunut Taulumäen kirkko.  
© Matti Poutvaara, finna.fi



KUVA 9. Kannonkosken kirkko  
1938. ARK 1940 7-8 s.17

liBlomstedtin suunnitteleman Kannonkosken kirkon funktionalistisia piirteitä ovat länsipäädyn sileä ja pyörästetty kellotorni sekä kirkkosalin kuoria kohti kapeneva ja madaltuva sali, jonka muotoa perusteltiin akustisilla tekijöillä.<sup>7</sup>

Ennen sotia yleistyi myös entistä laajempien seurakuntatilojen rakentaminen kirkkojen yhteyteen. Samoin yleistyivät betonirakenteet sekä funkiksen myötä sileät valkoiset julkisivupinnat. Vuosikymmenen lopulla kirkkorakennuksiin liitettiin myös romanttisia piirteitä, esimerkiksi normatiiviseksi muodostunut luonnonkiven käyttö julkisivujen alaosissa. Funktionalististen, romanttisten ja dekoratiivisten elementtien yhteensovitus kiteytyi Suomen kauneimmaksi rakennukseksi mainitussa Turun siunauskappelissa, joka toteutettiin Erik Bryggmanin suunnitelmien mukaan 1939–41. Rakennus vaikutti esikuvana moniin kirkkoarkkitehtuuriin liittyviin pyrkimyksiin sotien jälkeen 1940-luvun lopussa ja 1950-luvun alkupuolella.<sup>8</sup>

## 2.2 KIRKKOJEN TILA-OHJELMAT 1940- JA 1950-LUVUILLA

Suomessa järjestettiin seurakuntatalojen mallipiirustuskilpailu vuosien 1949–1950 vaihteessa. Toista maailmansotaa seurannut jälleenrakennuskausi oli otollinen aika rationalisoida ja standardoida rakentamista. Tämä kehitys näkyi myös uskonnollisessa rakennuskannassa. Vuonna 1944 perustetun kirkkohallituksen tavoitteena oli kerätä arkkitehtonisesti edustava joukko seurakuntatalojen tyyppi- ja piirustuksia etenkin maaseutupaikkakuntien rakennushankkeiden esikuviksi. Kilpailuohjelma oli kaksisarjainen. A-sarjan kiviset seurakuntatalot suunniteltiin palvelemaan keskisuurta taajamaa ja B-sarjan puiset seurakuntatalot palvelemaan pienempiä asutuskeskuksia.<sup>9</sup> Launeen kirkon tilaohjelma ja yksittäiset tilaratkaisut noudattelevat vahvasti Aarne Nevalinnan ja Kai Palmqvistin A-sarjaan tekemän ja sen voittaneen kilpailuehdotuksen tilaohjelmaa, jossa seurakuntarakennuksiin on sijoitettu paljon erilaisia nuorille suunnatun toiminnan mahdollistavia tiloja. Monikäyttöisyys, yhdistelemisen ja muokkaamisen mahdollistaminen ja tilojen sovel-

tuminen nuoriso- ja perhetyöhön olivat seurakuntatalojen suunnittelussa oleellisia ominaisuuksia.

Pelkän jumalanpalveluksen ja kirkollisten toimistusten varassa ollut seurakuntaelämä oli tullut tiensä päähän ja seurakuntien oli pohdittava uusia tapoja luoda suhdetta jäsenkuntaansa. Kirkon tehtäväksi nousikin ihmisten hyvinvoinnin edistäminen aiempaa kokonaisvaltaisemmin: hengellisesti, henkisesti, sivistyksellisesti, sosiaalisesti, aineellisesti ja joskus jopa fyysisesti. Tätä muutosta kirkon ajatusmaailmassa toisen maailmansodan jälkeen kutsuttiin kansalliskirkolliseksi eetokseksi. Seurakuntatalojen rakentaminen pelkkien kirkkorakennusten sijaan oli seurausta uudistuneesta seurakuntaelämästä ja sen mukanaan tuomista uusista tilavaatimuksista. Pelkkien kirkkorakennusten sijaan kaivattiin seurakuntataloja ja -keskuksia, joissa oli mahdollista viettää seurakuntaelämää niin perinteisten jumalanpalvelusten merkeissä kuin hyvinvointiin ja vapaa-aikaan liittyvien kokoontumisten merkeissä.<sup>10</sup>

Muutos seurakunnan toimintamallissa näkyi myös rakennustaitteessa. Seurakuntatalojen tilaohjelmat yhdistelivät perinteisissä pappiloissa käytössä olleita tiloja ja seurantaloiden yhteisön käyttöön tarkoitettuja tiloja. Rakennuksiin sijoitettiin yhdistelmä seurakuntahallintoa palvelevia virastohuoneistoja ja monipuolisia uskonnollisen yhteisöelämän tiloja. Suurimmilla paikkakunnilla perinteisiin pappiloihin liitetyt tilat korostuivat, kun seurakuntarakennusten yhteyteen kuului myös papistolle varattuja asuintiloja. Tällainen tilaohjelma salli pappilaan kuuluneen kansliahuoneen siirtämisen muiden puolijulkisten tilojen yhteyteen, jollaisia ovat esimerkiksi rippikoulu- ja seurakuntasalit. Tilat voitiin jakaa selkeämmin julkisiin, puolijulkisiin ja yksityisiin tiloihin, toisin kuin esimerkiksi perinteisessä pappilassa, jossa yksityisiin tiloihin oli ollut pakko tuoda näitä julkisia tai puolijulkisia toimintoja.<sup>11</sup>

Seurakuntatalojen sijainti vaikutti vahvasti niiden arkkitehtuuriin. Tiloihin ja toimintoihin kannalta seurakuntataloissa yhdistyivät juhla ja arki, hengellinen ja maallinen. Tämä jako on selkeästi nähtävillä myös Launeen kirkossa, joka onkin Lahden alueen ensimmäinen Norjasta peräisin olevaa työkirkkotyypin edustava seurakuntarakennus. Kirkon tilat ovat

7 Suomen kirkot I, s. 114–116

8 Suomen kirkot I, s. 116–117

9 rakennettuhuvinvointi.fi

10 rakennettuhuvinvointi.fi

11 rakennettuhuvinvointi.fi

yhdistelmä kodikasta ja vaatimatonta sekä luostarinomaista ja harrasta. Tunnelma kirkon tilojen välillä vaihtuu kirkkosalista johtavan askeettisen kauniin käytävän johtaessa kohti tiloja, joissa seurakuntalaisten on mahdollista kokoontua. Seurakunnan on mahdollista tarjota erilaisia palveluita seurakuntalaisille, kuten perhe- ja diakoniatyötä. Muutos aiempaan kirkkorakentamisen perinteeseen oli suuri ja vuodesta 1955 alkaen aina 60-luvulle saakka kirkkohallitus velvoittikin seurakuntia lähettämään seurakuntalojen piirustukset tarkastettavakseen. Tarkastuksen avulla pyrittiin valvomaan rakennettavien seurakuntaloiden laatua ja toiminnallista tarkoituksenmukaisuutta.<sup>12</sup>

## 2.3 KIRKKOARKKITEHTUURI ARKKITEHTI-LEHDISSÄ 1940–1953

### 2.3.1 Periaatteelliset kysymykset ja 1930-luvun perintö

Välirauhan aikana kesällä 1940 julkaistussa Arkkitehti-lehdessä 7-8/1940 esiteltiin neljä vuosina 1938–39 valmistunutta kirkkorakennusta. Väinö Vähäkallion suunnittelemaa klassisistista Kytäjän kyläkirkkoa lukuun ottamatta esitellyt Kannonkosken (P.E. Blomstedt), Warkauden (Martti Paalanen) ja Rajamäen (Erkki Huttunen ja E. Jokilehto) edustivat funktionalismia ja olivat muodoiltaan moderneja, mutta keskenään erilaisia. Warkauden ja Rajamäen rakennusohjelmiin kuului laajasti kerhotiloja ja Warkauden kirkkoon lisäksi asuntoja.

Erkki Huttusen kirjoittamassa kuvauksessa suunnittelemaansa kirkosta käy hyvin selville arkkitehtien ja kirkollisten piirien erilainen näkemys vaadittavasta muotokielestä: *”Aluksi tilasi O/y Alkoholiliike A/b allekirjoittaneelta luonnokset pientä noin 300 hengen kappelikirkkoa ja paria sen yhteyteen sovitettua kerhosalia varten. Sittemmin rakennuttaja suurensi ohjelmaansa enemmän ’kirkkomaiseksi’ siltä varalta, että seutukunnasta joskus myöhemmin mahdollisesti muodostettaisiin oma seurakunta. Samalla lisättiin ohjelmaan myös – allekirjoittaneen vaihtoehtoisemmista toivomuksista huolimatta – seuraavat tinkimättömät vaatimukset: tornin tuli olla kirkon edessä keskiakselissa ja kiinni rakennuksessa, ja tuli sen olla ’näyttävä’; katto jyrkkä harjakatto, ja*

*kerhosalien siiven piti liittyä kirkkorakennukseen edestä katsoen täysin symmetrisesti. Näitten ankarointien vaatimusten toteuttamisessa valitsin tällöin niin jyrkän katon, ettei sivuseinää oikeastaan ollenkaan olekaan – vain ulkoneva n. 2,5 m korkuinen sivukäytävä. Torni taas siten, että se edestä katsoen peittää taakseen koko rakennuksen.”*

Arkkitehtilehdessä 3–5/1948 julkaistiin J.S. Sirénin kirjoitus ”Kirkkoarkkitehtuurimme arkkitehtoinen moraalii”. Tuolloin Teknillisen korkeakoulun nykyaikaisen arkkitehtuurin professorina toimineen arvostetun arkkitehdin artikkeli oli kommentti keskusteluun, jossa vastakkain asettuivat seurakunnissa esitetyt näkemykset sakraalirakennuksilta vaadittavista ”perinteisistä” muodoista ja useissa kirkkorakennuskilpailuissa menestyneet modernimmat ratkaisut. Sirén painotti arkkitehtien perehtyneisyyttä sakraalitalan suunnittelukysymyksiin: *”Paitsi yleistä rakennustaiteen historiaa, jossa kulttirakennusten osuus on yleisesti tunnettu, kuuluu kurssiin lähes lukukauden luennot, jossa läpikäydään luterilaisen kirkkorakennuksen kehityshistoria uskonpuhdistuksesta nykyaikaan, kaikki rakennustyyppin yksityiskohdat ja niiden erilainen merkitys luterilaisessa ja katolisessa kirkossa ja sitä paitsi yksi keskikokoinen suunnittelutyö.”* Suomessa nuoremmat arkkitehdit olivat perehtyneet kirkkojen suunnittelukysymyksiin, toisin kuin esimerkiksi ruotsalaiset kollegansa, ja varsinkaan pappiskoulutuksen läpikäyneet teologit, joiden koulutukseen ei sisälly lainkaan kursseja kirkkorakennustaiteesta. He osallistuvat kuitenkin päätöksentekoon, kun kirkkorakennussuunnitelmia arvioidaan. Modernin arkkitehtuurin Sirén tiivistää seuraavasti: *”Me kuljemme epäilemättä rakennustaiteessa puhtaampaa konstruktivistista periodia kohden. Konstruktivinen ajattelu ja uskonnollisuus syvemmissä mielessä eivät ole toisilleen vastakkaisia. Ne ovat pikemminkin eri aspekteja luonnonlakien mukaisesta ajattelu- ja tuntemistavasta, jossa edellinen syvemmissä mielessä kulkee parallellina uskonnollisuuden kanssa.”*

### 2.3.2 Arkkitehtuurikilpailut

#### 2.3.2.1 Kilpailujen järjestäminen

Edellä kuvattujen ristiriitaisten tavoitteiden yhteensovittaminen leimasi 1940-luvun lopulla ja 1950-luvun alussa kirkkorakennusten suunnittelua ja nousi esiin lukuisissa arkkitehtikilpailuissa, joita järjestettiin sekä siirtolaisten paisuttamien seura-

kuntien että poltetun Lapin seurakuntien uusien kirkkojen toteuttamiseksi. Jälleenrakentamiseen liittyi ”yleissivistyksellisten, käytännöllisten ja esteettisten arvojen valinta”, kuten arkkitehti Rafael Blomstedt tiivistä Arkkitehtilehdessä 3–4/1944 juuri ennen aselevon solmimista ja Lapin sotaa. Raskaiden sotavuosien jälkeen rakentamista ohjasivat edellä esitettyjen periaatteellisten kysymysten lisäksi vahvasti myös taloudellinen niukkuus sekä rakennusmateriaalien saatavuus.

### 2.3.2.2 Härmälän kirkkokilpailu 1939

Launeen kirkon esikuvana toimineen Tampereen Härmälän kirkon suunnittelukilpailu järjestettiin 1939. Palkintolautakunta esitti Arkkitehti-lehdessä 7–8/1940 kiinnittäneensä arviossaan yleisten vaatimusten lisäksi huomiota seuraaviin tekijöihin:

1. Asemakaavallinen järjestely huomioon ottaen kulkuyhteydet ja massavaikutuksen eri päälähestymissuunnilta sekä mukautumisen maaston korkeussuhteisiin.
2. Rakennuksen tarkoituksen edellyttämä kirkollinen leima sekä mittasuhteitten vaatima pikkukirkon luonne.
3. Varsinaisen kirkko-osan esiintyminen suunnitelman hallitsevana tekijänä.
4. Rakenteellisen puolen riittävä huomioiminen sekä valaistuksen suunnan edullisuus varsinkin kirkkorakennuksessa.

Kilpailun voittaneiden Elma ja Erik Lindroosin ehdotusta ”la tradition rapporte” arvioitiin seuraavasti: *”Monessa suhteessa ansiokas ehdotus. Sekä rakennusten että huoneistojen ryhmitykset ja muotoilu onnistuneesti harkitut. Asemakaavallinen sijoitus ja maaston korkeussuhteet hyvin huomioitu, samoin valaistussuhteet. Kerhosiiven julkisivukäsittely luonteeltaan vieras. Jaksottain rakentaminen mahdollinen. Urkuparvi ahdas. Seurakuntasali ei liity kirkkoon täysin onnistuneella tavalla.”*

Kirkon tontti on kahden katutilan välissä ja sen pituusakseli nousee jyrkästi kaakosta luoteeseen. Lindroosien ratkaisussa rakennusmassa on kadun koordinaatistossa ja tontin keskelle sijoittuva kirkkosiipi poikittain katua vasten. Kadun suunnasta sisäänvedettyä korkeaa ja loivakattoista kirkkosalimassaa kohti nousee terassoitu ulkoporras, joka päättyy tansanteeseen kirkon eteläsivulle. Sisäänkäynti on Launeen kirkon tapaan kulmassa niin, että se avautuu

salin penkkien takana olevaan avoimeen tilaan, josta on pääsy kirkkosalin pohjoispuolelle sijoitettu seurakuntasaliin ja sen takana jatkuvaan kerhotilasiipeen. Kirkkosali on symmetrisesti järjestetty suorakulmainen ja syvärunkoinen halli, jonka itäpäässä olevaa altarialuetta on korostettu pienellä porrastuksella. Kirkkosali on alaosistaan ummessa, mutta seurakuntasali isoilla ikkunoilla varustettu. Asuntorakennus on irrotettu kokonaisuudesta kokonaan omaksi matalaksi massaksi, joka rajaa etelästä kirkon edusta-alueita.

Härmälän seurakuntatalo ja pappila toteutettiin vasta Launeen kirkon jälkeen ja se valmistui 1954. Varsinaisen kirkkosali rakennettiin 1971.

### 2.3.2.3 Kirkkokilpailut 1943-1952

Jatkosodan aikana 1943 järjestettiin Sakkolan kirkosta suunnittelukilpailu, johon tuli 61 ehdotusta. Palkintolautakuntaan kuului kolme kirkon edustajaa ja kolme arkkitehtia. Arvostelupöytäkirjassa todettiin, että *”Kirkkorakennuksen päämuotoilussa voidaan havaita erilaisia tyylivirtauksia, joista ehkä selvimpänä esiintyy pyrkimys soveltaa perinteellisen jyrkkäkattoisen kirkkotyyppimme muotoaiheita muuten nykyaikaiseen ratkaisuun.”* Vaikka lautakunta korostaa, ettei se ole *”tahtonut antaa pinnallisten tyylliseikkojen vaikuttaa arvosteluunsa”*, ovat kaikki 16 palkittua ja lunastettua ehdotusta suorakaiteisia hallikirkkoja ja puolessa niistä, myös I ja II palkinnon saaneissa, on jyrkkälappeinen kolmiomainen katto-muoto. Erik Lindroos osallistui kilpailuun kahdella ehdotuksella, joista molemmat lunastettiin. Toinen ehdotuksista, ”Metsäkirkko”, on saanut vaikutteita Gunnar Asplundin suunnittelema Skogskapelletista ja toinen, yhdessä Elma Lindroosin kanssa tehty, on loivaharjainen hallikirkko Bryggmanin kappelin tapaan. Huomattavaa on, että pääosassa ehdotuksista kellotorni on rakennuksesta erillään. Lindroosien yhteisessä ehdotuksessa se on korkea campanile-tyyppinen torni.

Vuonna 1947 järjestettiin kilpailu Sallan 600-paikkaisen kirkon suunnittelusta. Kilpailuohjelmassa pyydettiin tiilikirkkoa, jonka ”tulisi edustaa vanhaa suomalaista kirkkotyyliä siten, että tapuli yhdistyisi itse kirkkorakennukseen. Ristikirkkoa ei kuitenkaan toivottu.”<sup>13</sup> Tuomaristoon kuului kolme arkkitehtia ja

I palk. nimim. "la tradition rapporte"  
 Arkkitehdit  
 Eimo ja Erik Lindroos

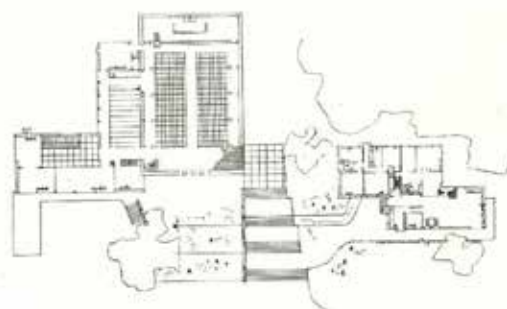


50



49

Pohja- ja julkisivupiirroksset 1 : 1000



51

II palk. nimim. "logos"  
 Arkkitehdit  
 Maritta Martikainen-Ypyä ja Ragnar Ypyä

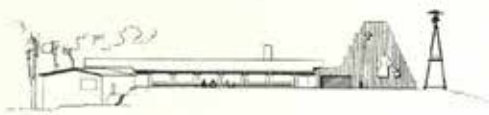


52

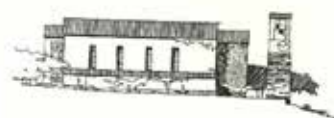
II palk. nimim. "Kallio"  
 Arkkitehti  
 Aarne Ervi avust. arkkiteit. Tapani Aspiala



55



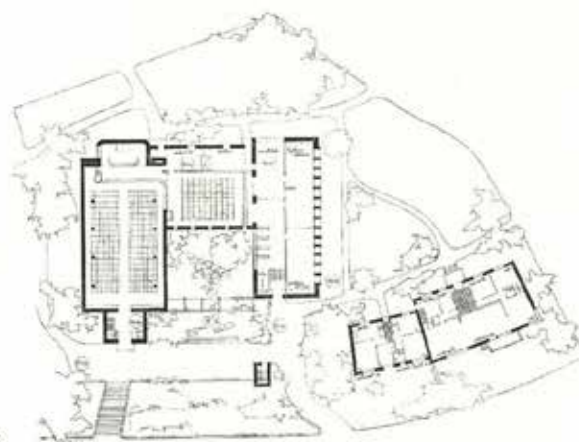
53



56



54



57

63

seurakuntaa edustivat vain kirkkoherra ja yksi maalikkojäsen. Niinpä 46 ehdotuksesta palkintosijoille valitut ehdotukset olivat kaikki omaperäisiä soveluksia jyrkkäharjaisesta hallikirkosta, joihin liittyi matala sakaristo ja päämassasta irrotettu kellotorni. Eero Eerikäisen ja Osmo Siparin voittanut ehdotus toteutettiin ja valmistui 1950. Museovirasto valitsi sen 1994 Suomen kirkkoarkkitehtuurin sodanjälkeisen murroskauden merkittävimmäksi arkkitehtuurihistoriallisesti muistomerkeksi.

Sallan kilpailuohjelman mukaisista vaatimuksista ei sen sijaan tingitty Rovaniemen pääkirkon arkkitehtuurikilpailun voittajaa valittaessa. Palkintolautakunnassa oli neljä edustajaa seurakunnasta ja vain kaksi arkkitehtiä. Ehdotuksia jätettiin 35 ja kaksi kärkisijaa annettiin jyrkkäharjaisille hallikirkkoille. Kolmannen palkinnon sai Elma ja Erik Lindroosin italialaisvaikutteinen ratkaisu. Siinä kirkkosali oli sijoitettu tontille niin, että alttari oli etelässä ja sisäänkäynti pohjoisessa. Pääovi oli sijoitettu rakennuksen kulmaan pitkälle sivulle ja sen edessä olevalle tasanteelle noustiin kadulta leveänmaastoportaan kautta. Sekä päämassassa että päälaiivassa oli loiva satulakatto. Päälaiivan länsipuolelle oli suunniteltu hautausmaata kohti avautuva matala sivulaiva ja itäisivulla julkisivua jäsensivät pilasterit, joiden väleihin oli sijoitettu korkeat ja kapeat ikkunat niin, että yksinkertaisen salin epäsymmetrinen aukotus toi siihen tilallista jännitettä. Palkintolautakunta kirjasi arvoselunsa, että *”kirkon sijoittaminen pohjois-eteläsuuntaan ei haitanne, sillä itäjulkisivun kapeat ikkuna-aukot estävät auringonvalon häiritsevän vaikutuksen”*.

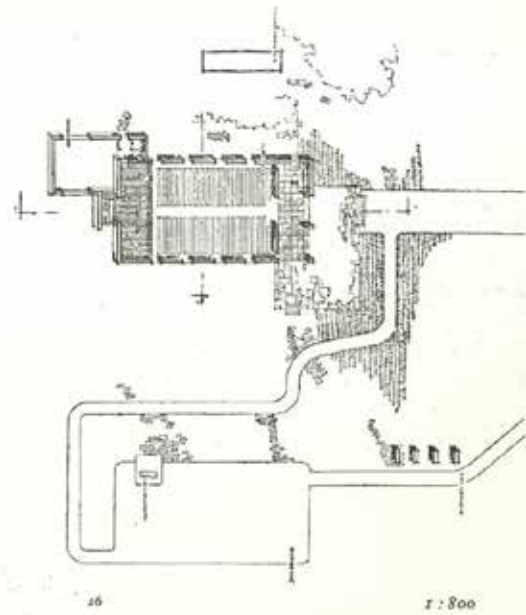
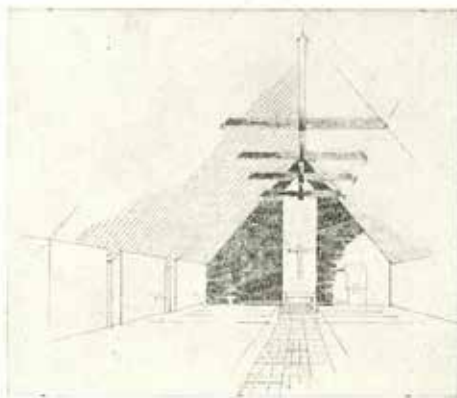
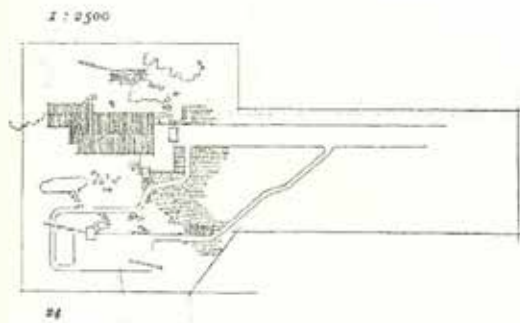
Seurakunnan edustajat eivät kuitenkaan hyväksyneet mitään palkituista ehdotuksista toteutettavaksi. Heidän suosimansa länsitornillinen hallikirkko oli lunastettu, vaikka se Nils Erik Wickbergin Arkkitehti-lehdessä 3–5/1948 julkaistun kommenttikirjoituksen mukaan oli ”ehdotusten heikoimpia”. Niinpä päätettiin järjestää jatkokilpailu kolmen palkitun ehdotuksen suunnittelijoiden kesken. Seurakunnan vaatimuksesta siihen osallistui myös arkkitehti Bertel Liljequist. Hänet palkittiin jatkokilpailussa toisella palkinnolla ja kirkon toteutussuunnittelulla. Laukeen kirkon kannalta kiinnostava on Erik Lindroosin jatkokilpailuehdotus. Rakennuksen pohjamuoto ja tonttisijoitus olivat aiemman ehdotuksen mukaiset, mutta nyt kattomuodoksi oli vaihtunut jyrkkä harja-

katto niin ulkona kuin sisälläkin. Päälaiivan muoto, sivulaiva, ulkoseinäpilasterit ja niiden välissä olevat ikkunat olivat edelleen paikoillaan, mutta jyrkälle länsilappeelle, matalan sivulaivan yläpuolelle oli avattu rivi kolmion mallisia kattoikkunoita. Campanile-tyyppinen erillinen kellotorni oli säilyttänyt muotonsa, mutta siirretty ulkoportaan kulmasta näkymäkselin päätteeksi.

Kiinnostava on myös Lahden seurakunnan toisen kirkon suunnittelukilpailu, joka järjestettiin 1949. Kirkon ajateltu sijoituspaikka oli sairaalanmäellä Saimaankadun itäpuolella, nykyisen Tiirismaan koulun pihan paikalla. Palkintolautakuntaan kuuluivat lääninrovasti Väinö Hovila, arkkitehdit Kaarlo Turento, Erik Bryggman ja Heikki Sirén sekä sihteerinä seurakunnan talousjohtaja ekonomi A. Avela. Ehdotuksia jätettiin 35 ja voittajaksi valittiin Alvar Aallon ja neljän avustajan tekemä suunnitelma ”Sinus”. Sen muotoilu poikkesi kaikista aiemmin kuvatuista perustyypeistä. Kirkkosali oli funkiskirkkojen tapaan kiilamainen, alttaria kohti kaventuva. Tiilikirkon katteena oli näkymättömiin jäävä loiva aumakatto. Massa oli kadun suuntainen, joten sen sisäänkäynti oli eteläpäädyssä ja alttari pohjoispäädyssä. Terassoitua sisäänkäyntitasoa rajasi massiivinen kellotorni. Seurakunnan tilat ehdotettiin sijoitettaviksi Saimaankadun länsipuolelle kävelysiltayhteyden päähän. Muutkin palkitut ehdotukset olivat omaperäisiä ja moderneja, joten Lahti näyttäytyy tässä päänavaajana uudenlaisen kirkkoarkkitehtuurin esiinmarssille.

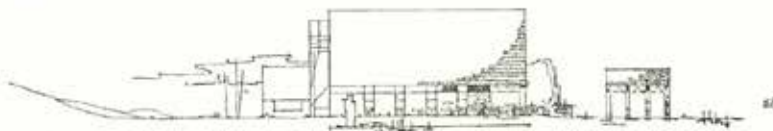
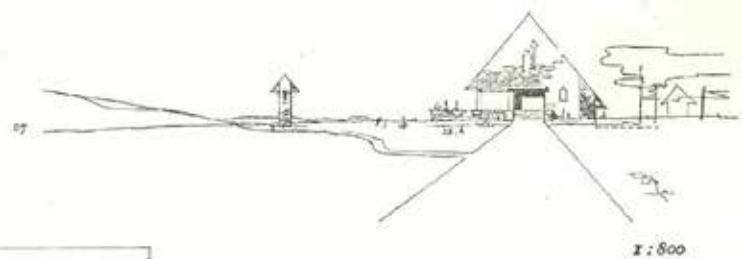
Alvar Aalto voitti Lahden jälkeen Malmin kappelikilpailun 1950 ja Seinäjoen kirkkokilpailun 1951. Puistolankappelikilpailun 1952 voitti Erik Bryggman ja kaikissa edellä mainituissa myös muut palkitut olivat aiemminkin kirkkojen suunnittelussa ansioituneita. Elma ja Erik Lindroos saivat II palkinnon 1950 järjestetyssä Tampereen seurakuntien liike- ja seurakuntatalokilpailussa. Heidän ehdotuksensa valittiin kuitenkin toteutuksen pohjaksi ja valmistui 1956. Samana vuonna valmistui myös kilpailuvoiton kautta 1954 suunniteltavaksi saatu Turun seurakuntatalo.

## SALLAN KIRKKOKILPAILU



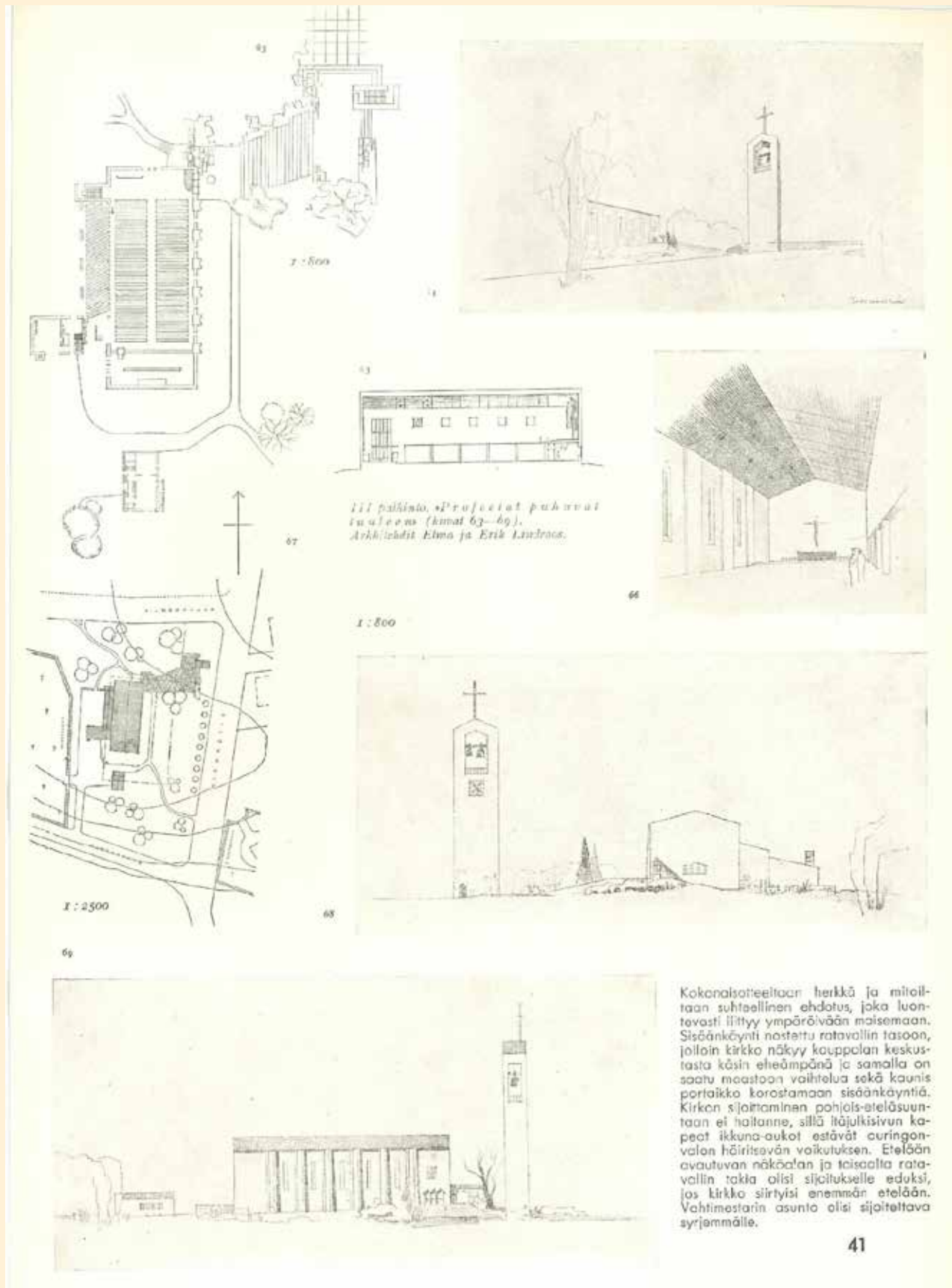
III palkinto, \* — ja maassa rauhan (huvat 24—29). Arkkitehti Marhus Tavio.

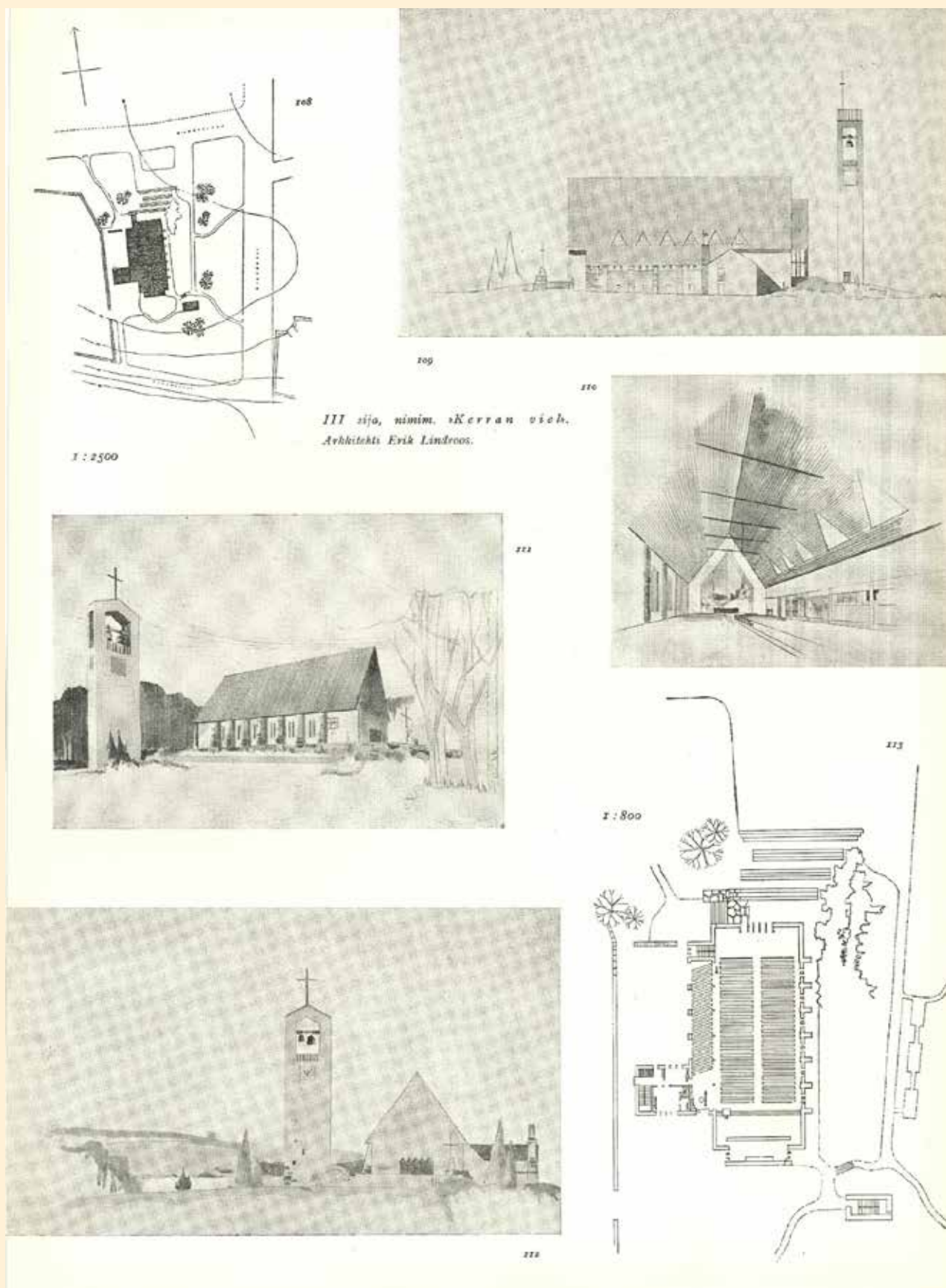
Ehdotuksessa imenee yksilöllinen ja vaatimaton erämaankirkon henki ottaen suuria lasipintoja lukuunottamatta. Kirkko on kilpailun pienimpiä. Kirkkosalin tunnelma oikeaan osuut, mutta kuorisommitelmasta voittaneen kuitenkin olla eri mieltä. Seinien ja katon liittymiskohdassa rakenteellista epävarmuutta. Ulko- huoneen rakennus, jossa ehkä liiaksi kirkollinen katto, näkyy tarpeettomasti yhdyskunnan keskusta. Piirustukset monissa kohdin vajavaiset, m. m. keskuslämmityspiippu puuttuu.



34







KUVA 13. Rovaniemen kirkkokilpailu uusinta, ARK 1948 3-5 s.43

## 3 LAUNEEN KIRKKO

### 3.1 ARKKITEHDIT ELMA JA ERIK LINDROOS

*Tämän osan tiedot perustuvat pääosin Arkkitehdit Mustonen Oy:n tekemään Helsingin Kotitalousopettajakoulun rakennushistoriaselvitykseen 29.6.2008, johon liitetty työluettelo perustuu Markus Lindroosin toimittamaan listaukseen.*

Elma Ekman (1907–2009) ja Erik Lindroos (1906–1980) valmistuivat Teknillisestä korkeakoulusta vuonna 1933. Erik Lindroos oli kotoisin Turusta, jossa hän kävi koulunsa ja valmistui ylioppilaaksi 1925. Opiskeluaikanaan Teknillisessä korkeakoulussa Erik Lindroos työskenteli Johan Sigfrid Sírénin toimistossa, jossa hän osallistui mm. Eteläesplanadille 1935 valmistuneen Lassila & Tikanojan liiketalon suunnitteluun. Vuosina 1937–39 Erik Lindroos toimi myös Sírénin assistenttina Teknillisessä korkeakoulussa.

Elma Ekman oli kotoisin Helsingistä, jossa kävi koulunsa valmistuen ylioppilaaksi vuonna 1927. Valmistuttuaan Teknillisessä korkeakoulusta hän aloitti työskentelyn teollisuusrakennusten suunnitteluun erikoistuneessa A. W. Liljeberg Oy:ssä, joka myöhemmin urakoi muun muassa Arabian tehdasrakennukset. Kun Erik Lindroos ja Jorma Järvi perustivat yhteisen toimiston 1935 voitettuaan edellisenä vuonna Helsingin Postitalon arkkitehtuurikilpailun, siirtyi Elma työskentelemään tähän toimistoon.

Vuonna 1937 perustivat Elma ja Erik yhteisen toimiston, joka toimi aluksi Taka-Töölössä samassa rakennuksessa, kuin heidän asuntonsa. Vuonna 1956 toimisto muutti Munkkiniemeen osoitteeseen Solnantie 17, jonne valmistui heidän suunnittelemansa uusi omakotitalo. Toimistossa työt jakautuivat usein niin, että Erik hoiti rakennussuunnittelun ja Elma otti vastuun sisustuksen suunnittelusta ja erilaisista toimiston hallintoon liittyvistä asioista, kuten laskutuksesta. Oman toimiston pyörittämisen ja suunnittelutyön lisäksi Erik oli mukana tuomaroimassa muutamia arkkitehtuurikilpailuja. Vuosina 1941–43 hän oli Arkkitehti-lehden toimitusneuvostossa ja 1948 SAFA:n hallituksen jäsenenä.

Suunnittelutöiden lisäksi Elma ja Erik Lindroos ehtivät osallistua lukuisiin arkkitehtuurikilpailuihin, joissa he menestyivät etenkin 40- ja 50-luvuilla. Kaikkiin kilpailuihin Lindroosit eivät osallistuneet yhdessä, vaan osa ehdotuksista jätettiin pelkästään Erik Lindroosin nimissä. Yksin- tai yhdessä toteutetuista kilpailuehdotuksista Lindroosit saivat palkinnon 38 kilpailussa. Näistä 11:ssä oli tuloksena ensimmäinen palkinto, joka johti toteutukseen kahdeksassa tapauksessa. Näitä kilpailuvoittoja olivat Helsingin Postitalon lisäksi esimerkiksi Kotkan amatilliset oppilaitokset 1949 ja Itä-Suomen seminaari Joensuussa 1952

Myös kirkollisia rakennuksia koskeviin arkkitehtuurikilpailuihin Lindroosit osallistuivat ahkerasti. Palkintosijoja he saivat ainakin Sakkolan kirkkokilpailussa 1943 (lunastus) ja Rovaniemen kirkkokilpailussa 1948 (III palkinto). Toteutukseen johtaneita kilpailuvoittoja olivat Härmälän seurakuntatalo ja pappila (yleinen kilpailu 1939), Sankarivainajien muistomerkki Hyvinkäällä (yleinen kilpailu 1947), Tampereen seurakuntatalo (yleinen kilpailu 1951) ja Turun seurakuntatalo (yleinen kilpailu 1954). Seurakunnalta saatuna suorana toimeksiantona on Launeen kirkon lisäksi toteutettu Valkeakosken seurakuntatalo 1951–52 ja sen laajennus 1956.

Erik Lindroosin uran selvästi tunnetuin työ on heti aivan uran alkuvaiheessa Jorma Järven ja Kaarlo Borgin kanssa suunniteltu Helsingin Postitalo, joka valmistui vuonna 1938. Postitalon suunnittelun jälkeen Erik Lindroos jatkoi oman toimistonsa ohella työskentelyä Jorma Järven kanssa. Talvisodan jälkeen he suunnittelivat Puutalo Oy:lle esivalmistaisia tyyppitaloja, joiden avulla oli tarkoitus lieventää sodan jälkeistä asuntopulaa. Jatkosodan aikana Elma ja Erik Lindroos suunnittelivat 1943–44 Helsingin Hämeentien varteen Arabian tehtaast sekä tehtaalaisia palvelevan lastentalon.

Tyyppitalojen lisäksi Elma ja Erik Lindroosin toimistossa suunniteltiin muitakin asuinrakennuksia mm. Helsingin, Kokkolan, Pietarsaaren ja Vaasan alueille. Ruotsinkieliselle ran-



*KUVA 15. Helsingin  
Postitalo 1950-luku.  
© Poutvaara Matti,  
finna.fi*

*KUVA 16. Puutalo Oy  
tyyppitalo Metsäkoto.  
© Sundström Hugo 1941,  
finna.fi*



*KUVA 14. Härmälän  
kirkko 1951.  
© E. M. Staf, finna.fi*

nikolle he suunnittelivat lukuisia oppilaitos-, pankki- ja virastorakennuksia. Valtaosa Lindroosien suunnittelutöistä muodostui kuitenkin koulu- ja opistorakennuksista, joita he pääsivät uransa aikana suunnittelemaan lähes kolmekymmentä.

### 3.2 LAUNEEN KIRKON ALKUPERÄINEN SUUNNITTELURATKAISU

#### 3.2.1 Seurakuntatalon ympäristö

Seurakuntatalon rakennuspaikka sijaitsi Launeelle rakentuneen tiiviin pientaloalueen luoteiskulmassa metsän ja avoimen peltoaukean välissä. Tapparankatu oli rakennettu kaava-alueen kokoojakaduksi, mutta muodosti tässä vaiheessa rakennetun alueen pohjoisrajan. Vuodelta 1946 olevan ilmakuvaan perusteella katu oli rakennettu pääosin keskelle peltoa eikä sen varressa ei ollut rakennuksia länsipään Miljoonakylää lukuun ottamatta. Kirkon tontti sijaitsi ainoalla kadun yli kurottuvalla metsäsaarekkeella. Vaikka pientaloalue laajeni 1950-luvun kuluessa länteen, se ei ulottunut kirkon edustalle, vaan tontin itä- ja kaakkoispuolelle jätettiin pieni puustoalue.

Kolmeen osaan jaettu ja taivutettu rakennusmassa on sijoitettu tontille keskeisesti niin, että sitä ympäröivät joka puolella puistomaisesti hoidetut viheralueet. Kirkolle on saavuttu vain Tappararakadun kautta, joko idästä tai lännestä. Itäsuunnasta saapessa puustoalue on peittänyt koko rakennuksen näkyvistä ja ensimmäisenä lähestyttäessä on noussut esiin tapulin paikalla ollut risti. Sen sijaan lännen suuntaan koko rakennusryhmä ja sen edustalle rakennettu kirkkopiha ovat olleet näkyvissä peltoaukean takana, joten rakennuksen lounaaseen ja luoteeseen avautuvia sivuja on perusteltua pitää seurakuntatalon pääjulkisivuina.

Alkuperäinen risti ja sen paikalle rakennettu tapuli merkitsevät sommitelman painopisteen ja sen takana oleva Tappararakadulta pääsisäänkäynnille johtava portaikko johdattaa saapujan luontevasti pidättyvästi muotoillulle pääsisäänkäynnille. Kun otetaan huomioon, että alkuvuosina kirkolle on saavuttu pääosin hitaasti kävellen tai polkupyörällä, on sisäänkäyntijärjestelyllä myös toiminnalliset perusteet.

Kirkon länsipuolelle luostaripihan tapaan suorakulmaisesti muotoiltu ja avoimilta sivuiltaan matalla muurilla rajattu piha on yhdessä kirkon ja

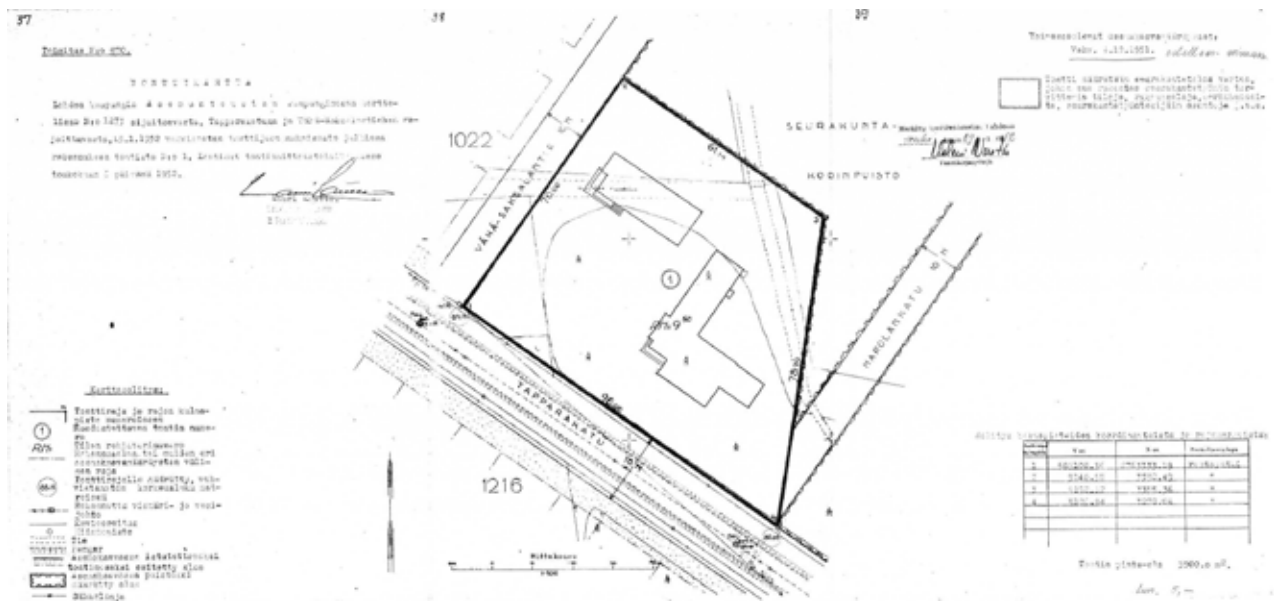
lustana toimivan pensasistutusten peittämän luis-kan kanssa muodostanut huolitellun viheralueen kirkon länsipäädyn eteen. Asuntojen sisäänkäynnit on avattu tälle pihalle, jonka symmetrisesti muotoiltua keskusaluetta kiersi alkuaan joka puolella kulkuväylä, joka leveähkönä soratienä tarjosi tilaa myös autojen pysäköintiä varten. Väylältä oli ajo-yhteys sekä Tappararakadulle että tontin länsipuolelle suunnitellulle Vähä-Saksalankadulta, jota ei kuitenkaan ole rakennettu.

Rakennuksen takana oleva piha-alue on alun perin varattu vain huoltoalueeksi, jonka rakennusmassa ja viereinen metsikkö on peittänyt yleisön näkyvistä. Kaikkiin kokoontumistiloihin on kuljettu sisäkautta ja huoltopihalta on ollut pääsy vain lämpökeskukseen, autotalliin sekä kirkkoherran asunnon keittiöön. Sorapintaiselle pihalle on ollut pääsy kirkon itäpuolelle rakennetun ajoreitin kautta. Piha on rajattu kaarevin muodoin ja se on ollut riittävän suuri huoltoajoneuvojen liikennöitäväksi, mutta pihalle ei liene suunniteltu tilaa pysäköintiä varten.

#### 3.2.2 Tontti

Launeen seurakuntatalon rakentamista varten ostettu tontti oli kuusipuiden peittämää savimaata, jossa pohjavesi virtasi lähellä maanpintaa: Launeen lähde sijaitsee vain muutaman sadan metrin päässä kirkon rakennuspaikasta. Syksyllä 1952 tehdyn pohjatutkimuksen mukaan maanpinnassa oli noin 2,5 m paksu kuiva savikerros ja sen alla 11–16 metriä paksu vesipitoinen savikerros ennen hiekkakerrostumia. Kirkkosiipi perustettiin siten puupaalujen varaan niin, että paalujen yläpinta jäi kovan savikerroksen alapuolelle eli noin 2,5 maanpintaa syvemmälle. Tähän korkeuteen tehtiin kellarikerroksen perustus. Asuntolasiipeen tehtiin kellarikerros vain osalle lattia-alasta ja se perustettiin lähelle alkuperäistä maanpintaa kovan savikerroksen varaan.

Koko tontin maanpintaa on korotettu täytöillä. Pohjatutkimuksen mukaan tontin alkuperäinen maanpinta on laskenut loivasti itään siten, että korkeuseroa oli tontin katusivulla kulmasta kulmaan 96 m matkalla noin 2 metriä. Tappararakatu oli tässä vaiheessa rakennettu ja sen korko oli noin metrin tontin maanpintaa korkeammalla. Siten oli luontevaa, että tonttialuetta täytettiin ja samalla tontille saatiin muodostettua rakennuksen eri osia hierarkisesti erottavia tasoeroja. Kirkko- ja seurakuntasa-



KUVA 17. 1952 Tonttikartta.

lisiipien podium on pääsisäänkäynnin edessä noin 1,7–2,2 m Tapparakadun tuolloisen koron yläpuolella ja täyttökerroksen paksuus on enimmillään yli 3 m. Asuntojen edessä oleva piha laskee alkuperäisen maanpinnan mukaisesti niin, että täyttökerros on koko alueella kauttaaltaan noin metrin luokkaa. Sama koskee huoltopihan aluetta.

Ensimmäisten luonnosten mukana kirkkovaltuustolle 15.6.1951 lähetetyssä saatekirjeessä arkkitehti Lindroos kuvaa suunnitteluratkaisuaan seuraavasti: ”Ehdotuksessa on varsinainen kirkkosali suunnitelman hallitsevana osana. Tämä on yhdessä kerhosiiven kanssa nostettu korkeammalle tasolle, jolloin asuntoiivelle samalla muodostuu oma rauhallinen ja aurinkoinen pihamaa. Tilojen eriluontoisuuden tähden sekä arkkitehtonisista syistä on rakennusryhmä suunniteltu pääasiassa yksikerroksiseksi.”

### 3.2.3 Kirkkorakennuksen arkkitehtoniset ratkaisut

#### 3.2.3.1 Massoittelu ja julkisivut

Rakennusta katua pitkin lähestyttäessä syntyy vaikutelma yksikerroksisesta rakennuksesta, joka koostuu kahdesta toisiinsa kytketystä rakennusmassasta, mutta kolmesta toiminnallisesti toisistaan eroavasta osiosta, joiden korkeus vaihtelee. Lähimmäs Tap-

parankatua, pienelle podiumille, on sijoitettu kirkkosali sekä siihen liittyvät aula ja sakasti. Kohtisuorassa kirkkosalin rakennusmassaa vastaan on kerhosiipi, jossa on kerho- ja kokoushuoneita sekä tiloja yhdistävä käytävä. Työmaalla rakennuksen osista on käytetty nimityksiä kirkkosiipi, kerhosiipi ja asuntoiipi.

Massaltaan hallitsevin osa rakennusta on kirkkosiipi, jonka keskiaikaista pitkäkirkkojen arkkitehtuuria mukailevat pitkät ja jyrkät kattolapheet korostavat etelä- ja pohjoispäätyihin muodostuvia kolmiomuotoja. Kirkkosalin tilasommitelma noudattaa keskiaikaiseen rakennusperinteeseen liittyvää itä-länsi-suuntaa, vaikka rakennus ei Tapparakadun suuntaisena ole täsmällisesti sen mukainen. Sisäänkäynnin sijoitus länsipäähän ja sakastin sijoitus itäpäähän sekä ikkunoiden suuntaus etelään ja pohjoisseinän umpinaisuus noudattavat vanhojen kirkkojen rakennusperiaatteita. Alkuperäisissä pääpiirustuksissa pääsisäänkäynnin vieressä olevaan tiilikenttään on hahmoteltu reliefiä, joka korostaisi muuten pienen pääoven arvoa.

Asuntoiiven rakennusmassa on kirkkosalin kanssa samansuuntainen, mutta sijoittuu Tapparakadulta katsoen tontin takaosaan. Asuntojen edessä oleva pihataso on kaksi metriä kirkko- ja kerhosiipien podiumia alempana, mutta on massana jon-

kin verran korkeampi kuin kerhosiipi niin, että rakennusmassat on voitu yhdistää toisiinsa katetun ulkokäytävän avulla.

Kirkkosiiven julkisivut on pidetty etenkin länsipuolen päävautumissunnassa yksinkertaisina. Yksinkertaisuudella on korostettu kirkkosalin harrasta, luostarinomaista tunnelmaa. Tavoitteena seurakuntakodille oli lämmin, kodikas tunnelma, ympäröivään maisemaan sopiva, vaatimaton, mutta selvästi kirkoksi tunnistettava rakennus. Ajatuksen toteuttamiseksi siihen liitettiin tyylipiirteitä keskieuropalaisesta luostariarkkitehtuurista. Julkisivun yksityiskohdat syntyvät liuskekivisokkelista, kirkkosalin suurista ikkunoista sekä pääsisäänkäynnin oviaukon yksityiskohdista ja rappaamalla jätetystä punatiiliseinästä. Julkisivun yksityiskohdat lisääntyvät, mitä kauemmas kirkkosalin alttarin ja sakastin päädystä kuljetaan ja mitä lähemmäs seurakunnan kokoontumiseen käytettäviä tiloja liikutaan.

Kerhosiiven pääjulkisivuun lännen puolelle on sisällytetty koko rakennuksen julkisivuista eniten detaljointia, joka koostuu pääasiassa materiaalien vaihtelusta. Vaalean rappauksen, liuskekivisokkelin ja punatiilen lisäksi tähän julkisivuun on otettu mukaan keltainen, kirkkosalistakin tuttu tiili. Suurten ikkunoiden puitejako korostaa huonetilan korkeutta ja avartaa kapeaa käytävää julkisivun takana. Jyrkkäläppeiiseen ja korkeakattoiseen kirkkosiipeen verrattuna kerhosiipi on kuitenkin alisteinen ja muodonannoltaan maltillinen antaen tilaa kirkkosalin jyrkille linjoille ja hillitylle arvokkuudelle.

Katetulla yhdyskäytävällä päärakennusmassaan yhdistetty asuntosiipi on avointa ja kevyttä kerhosiipeä raskaampi ja suljetumpi. Rakennuksen länsisivu, toinen pääjulkisivuista hahmottuu kahtena umpinaisena ja syvennyksin kevennettynä harjakattoisena päätynä, joiden välissä on kevyt loggia-aihe, kuin italialaisen luostarin puutarhassa. Vaikka asuntosiiven massa on selvästi kirkkosiipeä suurempi, on se maastoon korkeuseroja rakentamalla ja kirkkosalin vertikaalisuutta korostamalla saatu asettumaan hierarkiassa alempaan asemaan. Asuntosiiven horisontaalisuutta kontrastina kirkkosiiven korkeudelle on vielä korostettu pitkällä ja suorilla räystäillä.

Sommitelman eheyden takia asuntosiivessä on käytetty samoja materiaaleja kuin kirkkosiivessä eli vaaleaa rappausta liuskekivisokkelin parina. Asun-

to-osan ikkunat ovat pääosin aukkoja eikä niitä ole pääosin yhdistetty lasiseiniksi, kuten kirkkosiiven pääjulkisivuissa. Poikkeuksen muodostaa kirkkoherran asuntoon tehdyt sisäänkäynti- ja terassisommitelmat, jotka viestivät katsojalle asuinosan sisäisestä hierarkiasta.

Huoltopihan puolella rakennusmassat ovat kaksoisrakenteisia ja julkisivut ovat pääjulkisivuja yksinkertaisempia ja yhtenäisempiä. Rakennusosia ei ole eroteltu toisistaan vaihtelemalla julkisivumateriaalien ja detaljoinnin määrää tai aukotuksen mittasuhteita, vaan enneminkin on pyritty yhtenäiseen ilmeeseen, jossa toistuvat vaalea rappaus ja liuskekivisokkeli.

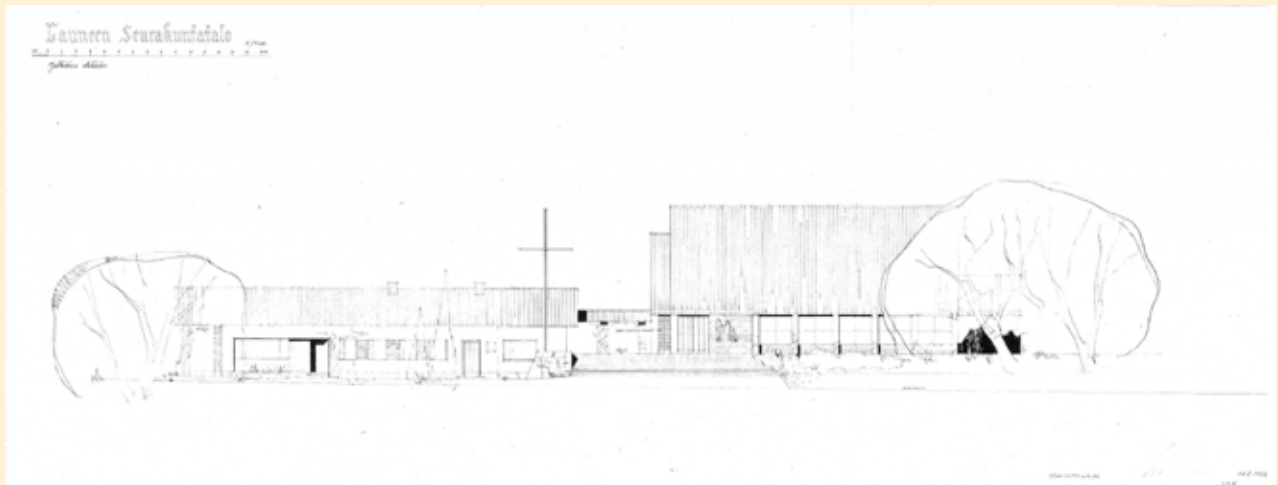
Kirkkosiiven podium on luiskattu lähellä alkuperäistä maanpintaa olevalle huoltopihalle heti sakastin takana. Salin pohjoisseinä on piirustuksessa sileä ja umpinainen ilman pilastereita. Voimistelusalin ikkunat on pilastereiden myötä aukotettu piirustuksesta poikkeavasti. Sen sijaan kerhotilojen suuret ikkunat ovat suunnitelman mukaiset ja molempien osien materiaalit yhteneväiset. Kerhosiipi on päätynyt keskuslämmityspiippuun sekä umpipäättyyn, jossa on vain kellarikäytävälle johtava ovi.

Asuntosiiven koillisivu on sommitelullisesti pelkistetty minimiin. Asuntoikkunat on sijoitettu rapattuun seinään tasajaolla symmetrisesti. Ikkunarivin katkaisee vain kirkkoherran asunnon keittiön huolto-ovi. Rakennusosia yhdistävä katos, jota liuskekivipilarit kannattavat korkean liuskekivimuurin päällä avaa melko raskaiden rakennusmassojen väliin luonnonvaloa läpäisevän aukon, joka kevennä kokonaisuutta.

### 3.2.3.2 Ylempi kerros

Alkuperäisen seurakuntatalon toteutunut laajuus oli noin 1 400 m<sup>2</sup> ja tilavuus 4 250 m<sup>3</sup>. Kirkon tilat ovat kahdessa kerroksessa, joista alempi on piirustuksissa kellarikerros ja ylempi 1. kerros. Toisinaan piirustuksissa on käytetty termiä pohjakerros sekä kellarikerroksesta että maantasolla sijaitsevasta ensimmäisestä kerroksesta puhuttaessa. Tässä esitetyt tiedot perustuvat osin pääpiirustuksiin ja osin rakennusmestari Tiihosen päiväkirjasta poimittuihin tietoihin, joita on koottu laajemmin osaan 2.2.5 Rakentaminen.

Koko kirkon työmuoto muuttui sodanjälkeisin jälleerakennuksen vuosina. Kirkko pyrki vastaamaan



KUVA 18. Julkisivupiirustus etelään v. 1952. EVL



KUVA 19. Julkisivupiirustus länteen v. 1952. EVL



KUVA 20. Launeen kirkko ulkoa vuonna 1954, pääjulkisivu. Lahden Museot

yhteiskunnallisiin haasteisiin ja mallia otettiin norjalaisesta työkirkkotoiminnasta. Sodan ahdistuksen kokeneet rintamapapit halusivat ottaa seurakuntaelämässä huomioon veljeyden, seurakuntalaisten tassa-arvon, osallisuuden sekä arjen. Nuoriso-, vanhus- ja diakoniatyö, uudenlaiset sananjulistuksen tavat ja sosiaalinen vastuunotto vaativat kirkkoa muuttamaan niin työtapojaan, kuin työtilojaankin. Työkeskustyyppiseen kirkkoon piti kirkkosalin lisäksi sijoittaa erilaisia kerhotiloja, työntekijöiden asuntoja ja pappila.

Launeen kirkon luonne seurakuntatalona tulee hyvin esiin kirkollisten tilojen suhteesta muihin yhteisöllisyyttä palveleviin tiloihin. Itse kirkkosali on poikkeuksellisen pieni, kooltaan alle 200 m<sup>2</sup> ja muuhun toimintaan tarkoitettuja tiloja on yli kuusinkertainen määrä tähän nähden. Loppuosa rakennetusta pinta-alasta koostui alun perin asuinsiivestä sekä kerho- ja kokoontumistiloista, jotka palvelivat myös hengellisestä toiminnasta poikkeavia yhteisöllisyyttä tukevia toimia ja mahdollistivat esimerkiksi Lahden eteläisten alueiden nuorten kokoontumisen seurakuntatalon tiloissa.

Talon yleisötiloihin on alkuperäisen suunnitelman mukaan saavuttu pääosin lounaissivulla olevan pääoven kautta. Tuulikaapin jälkeen edessä on ollut väljä eteistila ja siihen tuulikaapin vieressä liittyvä vaate-tila. Oikealla on kirkkosaliin avautuva lasiseinä ja suoraan edessä muihin tiloihin johtava valoisa käytävä sekä sen vieressä pieneen kokous-saliin johtava pariovi. Kokoustilan toinen sisäänkäynti on kirkkosalin takakulmassa. Eteistilan vasemmalla sivulla on julkisivussa omaksi massakseen erotettu ylös lehterille ja alas wc-tiloihin johtavan portaan muodostama uloke.

Kokous- ja harrastetiloihin johtava käytävä on katettu loivalla harjakatolla ja se avautuu isojen ikkunoiden välityksellä koilliseen ulkotasanteelle ja sen takana olevalle puistomaiselle pihalle. Käytävään avautuvat ovet johtavat tyttöjen ja poikien kerhohuoneisiin, jotka on varustettu takalla. Kolmannen oven kautta päästään kokoussaliin yhteydessä olevaan keittiöön. Käytävän päässä on toinen pohjakerroksen tiloihin johtava porras.

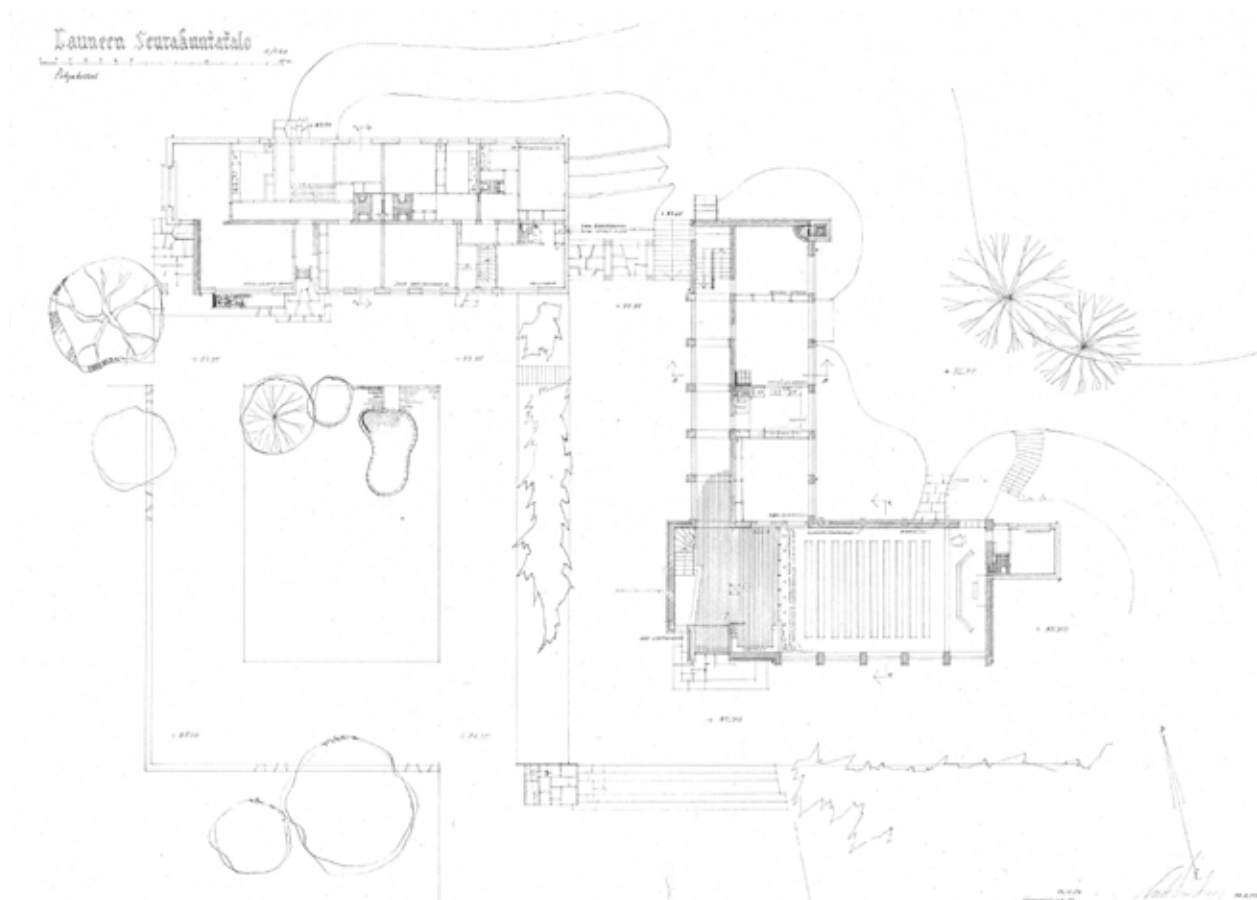
Kirkkosali on käsitelty sakraalitulana. Pääpiirustuksissa se on esitetty yksinkertaisena salikirkkona, jossa penkit on sijoitettu keskelle ja käytävät kiertävät salin reunoilla. Kaakkoispäädyssä oleva kuoriossa on nostettu pari askelmaa ylemmäksi ja

sen keskellä takaseinässä on alttari. Alttaria kehystää alttarikaide, jonka salista katsoen vasemmalle puolelle on sijoitettu lukupulpetti. Sen takana on salin jatkeeksi sijoitettuun pieneen sakastiin johtava ovi. Salin luoteispäädyssä on lasinen siirtoseinä, jonka avulla Sali voidaan laajentaa eteisaulaan, jonka päällä on urkuperä. Parven taakse portaan päälle on lokakuussa päivitettyissä pääpiirustuksissa sijoitettu kirkon kelloa varten parveke, joka puuttuu vanhemmista piirustuksista.

Sali saa luonnonvaloa lounaissivulle sijoitettujen isojen, vain kantavien pilastereiden rytmittämien ikkunoiden kautta: salista avautuu näkymä Tapparakadun suuntaan. Koillisella pitkällä sivulla on ylös vesikatolle sijoitetut, salin kolmiomuotoa toistavat kattoikkunat. Lisäksi lukupulpetin takana on suuri takapihalle avautuva ikkuna.

Lindroosien lisäksi rakennuksen ilmettä on ollut suunnittelemassa arkkitehdin toimeksiannosta myös taiteilija Kauria. Käytettyjä materiaaleja ja värejä sekä liittymä- ym. detaljeja on harkittu erityisen huolellisesti. Kirkkosalin ja siihen liittyvän käytävän kaksijakoisen luonteen kahta puolta, hengelistä ja maallista sekä arkista ja juhlavaa, on korostettu tiloissa esimerkiksi seuraavin tavoin:

- erilaisia materiaaleja on yhdistetty kontrastovasti, kuten punaista ja keltaista tiiltä sekä tummia kattopaneeleja vaaleaan rappaukseen
- kirkkosali ja seurakuntasalisiiven käytävä on lattiamateriaaleilla, kattomuodolla ja isoilla ikkunoilla muotoiltu sellaisiksi, että ne synnyttävät mielikuvia vanhemmasta sakraalista arkkitehtuurista
- rytmittämällä tiloja jättämällä esiin ja korostamalla tukirakenteita
- kirkkosalin kattoikkunasyvennykset sekä alttaripäädyn ikkuna tuovat luonnonvaloa myös rakennuksen pohjoisseinustalla avaamatta näkymää kuitenkaan ulos kirkkosalista etelään avautuvien suurten sivuikkunoiden tapan
- vaikka kirkkosaliin on haettu juhlavuutta korkealla taitekatolla ja korostettu sen sakraalia luonnetta pitämällä sisustus yksinkertaisena ja materiaalien tuntuun perustuvana, on tila mitataavaltaan intiimi
- käytetyt lämpimänsävyiset luonnolliset materiaalit tekevät tiloista kotoisat ja kutsuvat



KUVA 21. 1. krs pohjakuva ja pihasuunnitelma v. 1952. EVL

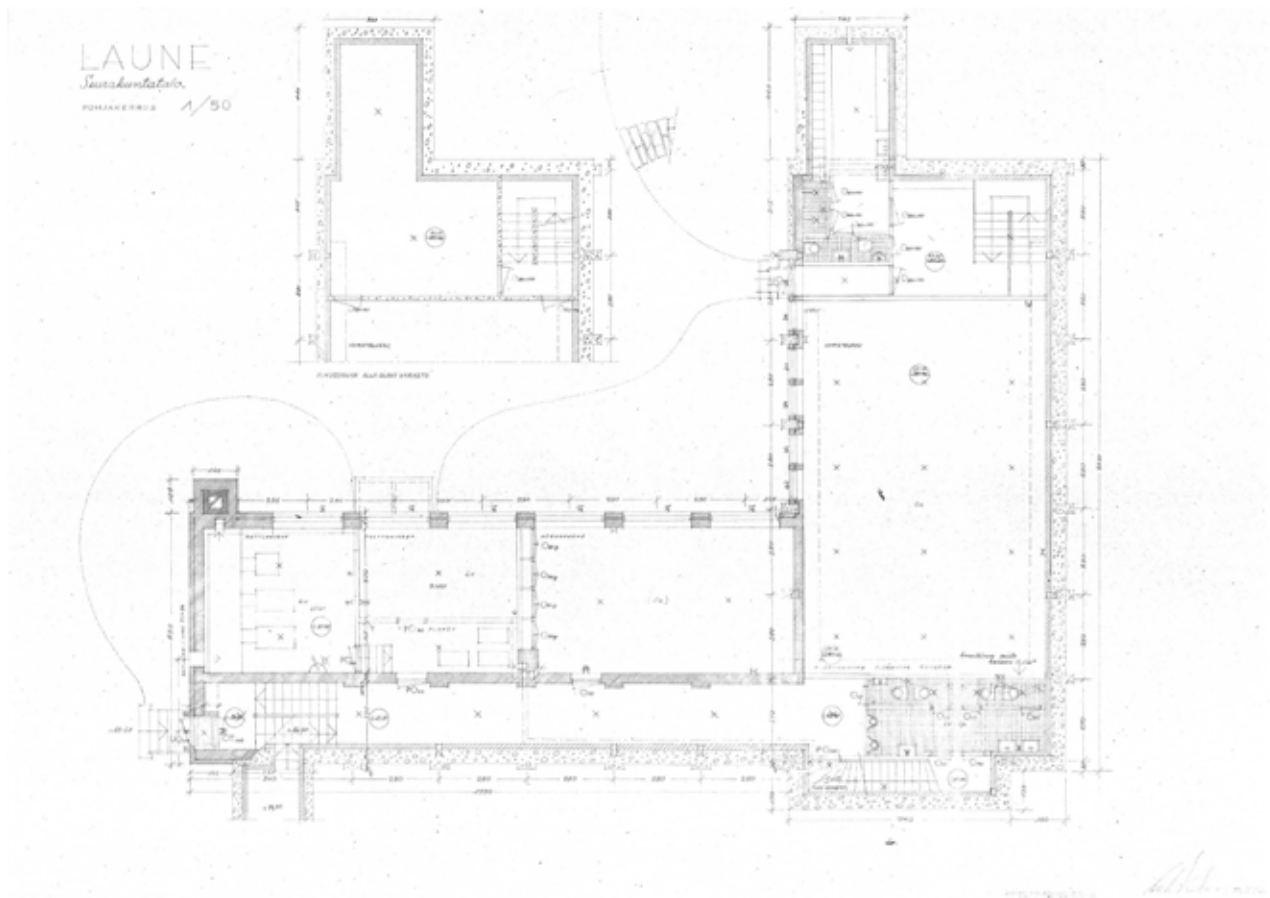
Asuntosiipeen oli alkuperäisessä suunnitelmassa sijoitettu kappalaisen, seurakuntasisaren ja vahtimestarin asunnot sekä erillinen keittotilalla varustettu yksiö, johon ei kuulunut kylpyhuonetta. Kappalaisen asunto varattiin jo rakennusvaiheessa pastori Rannalle, joka nimitettiin sitten Launeen seurakunnan kirkkoherraksi. Hänen asunnossaan oli neljä huonetta, palvelijan huone ja keittiö. Vahtimestari huoneistoon kuului kaksi huonetta ja keittiö sekä seurakuntasisaren asuntoon huone ja keittokomero.

### 3.2.3.3 Alempi kerros

Kellarikerroksen tilat eivät ole arkkitehtonisesti yhtä monimuotoisia, kuin 1. kerroksessa. Jako tilojen ja toimintojen välillä myötäili kuitenkin maantasokerrosta. Asuntosiipeen alle sijoituivat asuntojen talouskellarit, pyykkitupa ja saunatilat, autotalli sekä iso varastohuone sekä sähkökeskus. Alun perin ei koko asuntosiipeen alapuolista kellarikerrosta kaivettu auki ja otettu hyötykäyttöön.

Maantasokerroksesta poiketen asuntosiipeen kellarikerroksesta on yhteys kerhosiipeen kulkukelpoisen putkikanavan kautta. Kanava päättyi kerhosiipeen käytävään, josta on ollut pääsy pannuhuoneeseen ja polttoainevaraan sekä kolmanteen kerho huoneeseen, joka sisustettiin poikien käsityötilaksi. Käytävän pohjoispäässä on ollut huoltopihalle johtava uloskäynti.

Voimistelusaliiin on ollut sisäänkäynti suoraan ulkoa huoltopihan puolelta. Salin vapaa korkeus oli 4,3 m ja se on sijoittunut kirkko- ja eteistilojen alle. Alun perin saliiin on asennettu myös kiinteät koripallotelineet. Salia palvelevat, vain 2,05 m korkeat pesu- ja pukutilat kuoriosan ja sakastin alle. Eteisestä on päästy voimistelusaliiin tasolle portaan kautta ja portaan vieressä on ollut noin 2 m korkea välinevarasto.



KUVA 22. Pohjaks pohjakuva v. 1952. EVL

### 3.2.4 Rakenteet ja talotekniikka

#### 3.2.4.1 Pystyrakenteet

Launeen seurakuntatalon kirkkosaliisiipi on perustettu 10–14 metrin mittaisille puupaaluille ja niiden päälle valetuille teräsbetonianturoille. Asuntosiipi on perustettu vähintään 1,8 m routasyvyyteen valetuille tb-anturoille. Kaikki perustukset on salaojitettu ja vedet on ohjattu kokoojakaivon kautta Tapparakadun alla olevaan sekaviemäriin. Alkuperäisten kellariseinien maanvastaisissa perusmuureissa on kantavana rakenteena ulkopuolella n. 300 mm paksu, ulkopuolisella sementtilamauksella eristetty perusmuuri teräsbetonia, sen sisäpuolella kylmä ja kuuma bitumisively, lämmöneristeenä 25 mm Toja-levy ja sisäverhouksena 150 mm tiilimuuraus.

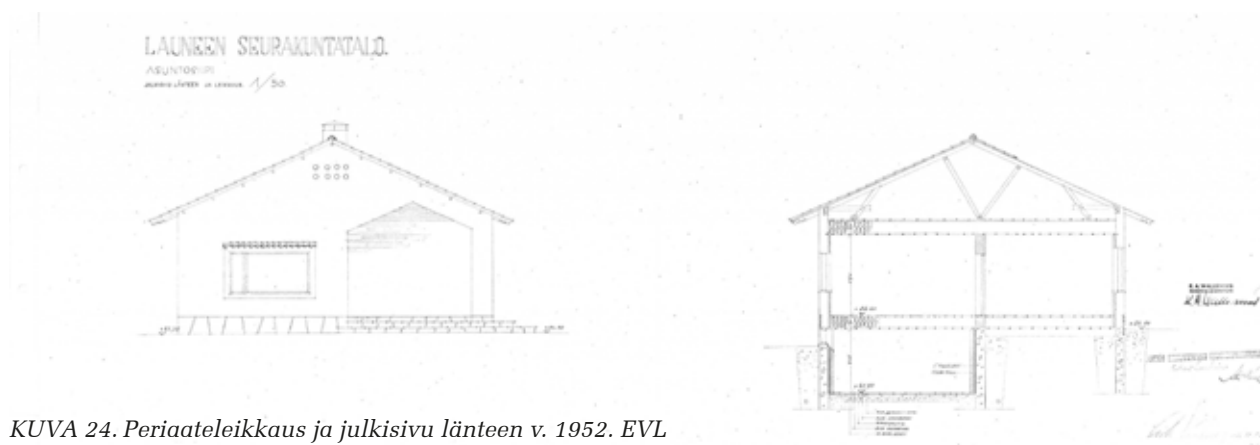
Kirkkosalissa kantavana rakenteena ovat ulkopuoliset teräsbetonikehät, jotka on erotettu sisäpinnan tiilimuurauksesta 30–50 mm lasivillaeristeellä. Muualla kirkko- ja kerhosiiven ulkoseinärakenteet

ovat molemmin puolin rapattu tiiliseiniä, jossa kantavan yhden kiven seinän ja julkisivun juoksu-kivimuurauksen välissä on 40 mm lasivillaeriste. Kerhosiiven pohjakerroksessa, huoltopihan puoleisessa ulkoseinässä on ulkoseinämurauksen tilalla betonisokkeli, johon on kiinnitetty liuskekivet. Tiilen ja betonin välissä on 25 mm Toja-levyeriste.

Käytävän ja kerhohuoneiden väliseinässä on kantavat tb-pilarit ja niiden välissä molemmin puolin rapattu yhden kiven tiiliseinä. Käytävän ulkoseinässä ikkunoiden välissä on massiivitiilipilarit. Asuntosiivessä ja sakastissa ulkoseinärakenteena on muurattu oletettavasti 300 mm paksuinen kevytbetoniharkko ja sisäpuolella pystytiilimuuraus. Talon keskellä on kantava 1½-kiven sydänmuuri ja huoneistojen välissä kaksinkertainen tiiliväliseinä. Muutkin väliseinät ovat yleensä muurattuja.



KUVA 23. Periaateleikkaus ja julkisivu itään v. 1952, EVL



KUVA 24. Periaateleikkaus ja julkisivu länteen v. 1952, EVL

### 3.2.4.2 Vaakarakenteet

Hankkeen konstruktöörinä toimi diplomi-insinööri Heikki Paasikallio Helsingistä.

Kellarikerroksen maanvarainen alapohjarakenne on piirustusten mukaan seuraava: savimaan päälle tiivistetty n. 100–400 mm paksu sepelikerros, n. 80 mm paksu maanvarainen teräsbetonilaatta, bitumieristys ja sen päällä n. 30 mm suojabetoni. Voimistelusalissa betonilattian päällä on ollut 50 mm puukoolaus ja lasivillaeriste sekä sen päällä lankkulattia. Kellarin wc-tilojen kohdalla alapohjan päälle on levitetty n. 150 mm paksu hiekkakerros viemäriverotoja varten ja sen päälle lattiaksi 70 paksu betonivalu ja laatoitus. Asunto-osan kaivamattomissa osissa on ollut kantavat alapohjat, joiden rakenne ei selviä piirustuksista.

Väli- ja yläpohjapohjarakenteena ovat yleensä betonista valetut kaksoislaattapalkistot. Palkit on erotettu ylälaatasta korkkikaistalla ja laudoituksella. Palkkien väleissä on täytteenä wc-tiloissa hienoa hiekkaa ja muualla kuivaa kutterinlastua sekä pai-

nona koksikuonaa. Lattiamateriaaleina ovat kirkkosalissa, eteisessä ja käytävässä tiililaatat, märkätiloissa erikoissavesta poltetut paksut Mettlacher-laatat ja muualla yleensä linoleum sekä kellaritiloissa maalattu betoni.

Vesikattorakenteet ovat puuta. Kirkkosalissa betonikehien välissä ja päällä on vankat puusoivot. Vesikatolla soirojen päällä on umpilaudoitus, tiiliruoteet ja kate poltettua savitiiltä. Kehien alla soiroihin on kiinnitetty 100 mm pystykoolaus, jonka välissä on ollut lämmöneristeenä lastuvillamatto ja sen alla saliin näkyvä laudoitus. Räystäiden näkyvät ruodeosat on muotoiltu veistämällä muistuttamaan joidenkin vanhojen kirkkojen ruoteita.

Asunto- ja kerhosiivissä on ullakkotilat ja paikallaveistetyt kattotuolirakenteet. Punatiilikatteen alla on umpilaudoitus. Räystäät ovat leveät ja avoimet ja niiden näkyvät ruodeosat kaksinkertaiset. Kerhosiiven käytävän päällä on harjamuotoon valettu betoniholvi, jonka päällä on alun perin ollut lämmöneristeenä 50 mm expandoitua korkkia.

### 3.2.4.3 Talotekniikka

Lvi-suunnittelusta vastasi Insinööritoimisto Leander Helsingistä ja sähkösuunnittelusta insinööri Pauli Miikkulainen.

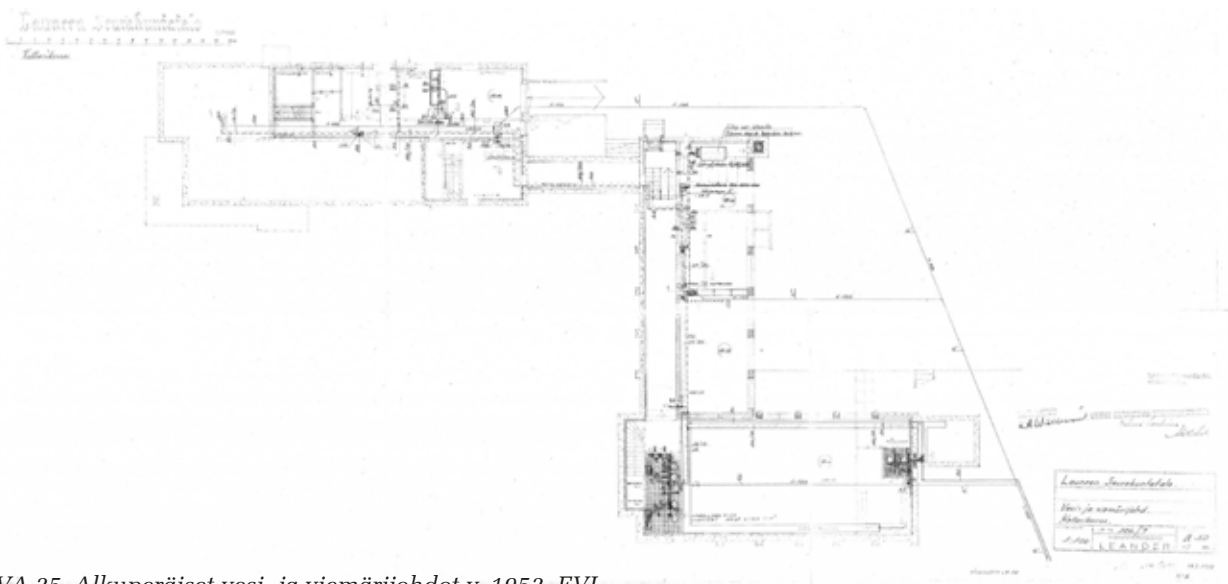
Talossa on ollut alun perin läpivirtausperiaatteella toimiva vesikiertoinen keskuslämmitysjärjestelmä. Kiinteän polttoaineen lämmityskattiloihin hankittiin rakennusvaiheessa öljypolttimet, jotka toimitti Onninen Oy. Valurautaiset matalapainevesilämmityskattilat sekä pumppu- ja polttoainehuoneet ovat sijainneet kerhosiiven pohjakerroksessa ja öljysäiliöt kaivettiin alun perin maahan talon ulkopuolelle, mutta korvattiin polttoainevarastoon rakennetulla isommalla säiliöllä jo 1956. Tilojen lämmönlähteinä ovat olleet paneelipatterit.

Alkuperäisiä vesi- ja viemäripisteitä ovat olleet pohjakerroksessa kirkkosalia ja kerhotiloja palvelevat yleisö-wc:t, voimistelusalin pesutilat ja asunto-siivessä sauna- ja pesutupatilat. Lisäksi kellarin käytävälle ja huoltopihan puolelle ulkoseinään on sijoitettu palopostit. Ylemmässä kerroksessa on vain sakastin pieni wc-tila ja keittiö sekä asunnoissa keittiöt tai keittotilat sekä kolmessa asunnossa ammeelliset kylpyhuoneet ja yhdessä pelkkä wc. Jätevedet on ohjattu kolmiosaisen hajotuskaivon kautta kadun alla olevaan sekaviemäriin.

Tilojen ilmanvaihto on ollut alun perin pääasiassa painovoimainen. Poikkeuksen muodostivat kirkkosii-ven suuret avoimet kokoontumistilat, voimistelu- ja kirkkosali, jotka ovat vaatineet koneellista tuuletusta:

- Kirkkosalin poistokanavat on alun perin sijoitettu lehterin lattiaan ja koottu vaate-tilan ja tuulikaapin välissä voimistelusalista nousevaan hormiin ja siitä edelleen kellotorniin sijoitetun huipputuimurin kautta ulos.
- Kerhosiiven poistot on koottu hormiryhmäksi keittiön liesihormin viereen ja siiven takaosan hormit muurattu keskuslämmityspiipun kylkeen.
- Kerhosiiven ylemmän kerroksen kerhohuoneisiin suunniteltiin avotakat.
- Asunnoissa keittiöiden ja hygienia-tilojen poistohormit on koottu ryhmiksi väliseinien ympärille tai sydänmuurin sisään.

Rakennus on varustettu alun perin sähkö- ja puhelinjärjestelmillä sekä asunnot lisäksi keskusantennijärjestelmällä. Asuntojen keittiöissä on ollut sähköliedet, mutta jääkaappi jälkiasennuksena vain pastorin asunnossa. Kaikkiin keittiöihin on tehty viileäkaappi, jonka raitisilmaventtiilit ovat olleet varjon puolella ulkoseinissä. Kerhosiiven keittiössä on ollut puuliesi ”Siro”. Saunan kiuas ja pesutuvan lipeäpata ovat toimineet sähköllä. Asunnoissa on ollut sähköiset ovikellot ja alttarilta urkuparvelle on johdettu ”optillinen merkinantolaite”. Sakastissa ja kirkkosalissa on ollut sähköinen äänentoistojärjestelmä. Valaisintyypit on määritetty arkkitehdin toimesta ja ne on toimittanut rakennukseen Taito Oy. Lisäksi uloskäyntiovet on varustettu akkuvarmennetuin merkkivaloin.



KUVA 25. Alkuperäiset vesi- ja viemärijohdot v. 1952, EVL

### 3.2.5 Rakentaminen

Launeen seurakuntatalon rakentamisessa edellytettiin käytettävän paikallista työvoimaa. Niinpä rakennuksen urakoi lahtelainen rakennusmestari K.A. Wallenius, jonka alurakoitsijana toimi sähkötoisissa samoin lahtelainen Asennustyö Oy. Putkitöistä vastasi Lahden Onninen Oy ja maalaus- töistä Maalaamo Zetterberg Oy. Metallisen piharistin toimitti T:mi Antti Vaahdon perikunta, puukalusteet Mikko Nupponen ja Pojat Oy ja tekstiilit Helmi Vuorelma Oy. Ainoa poikkeus paikallisuudesta oli kirkonkellon toimittanut Lokomo Oy Tampereelta.

Työmaan vastaavana mestarina toimi rakennusmestari Eino Soininen. Seurakunnan puolesta rakennustöitä valvoivat insinööri L. Lindberg vuoden 1952 loppuun asti ja sitten rakennusmestari Lauri Tiihonen. Valvojien tarkka, käsin kirjoitettu työmaapäiväkirja on säilynyt ja kuvattu talteen tämän työn yhteydessä. Seuraavat tiedot rakentamisen vaiheista, hankituista materiaaleista ym. on saatu päiväkirjasta.

Rakennustyö tontilla on aloitettu 17.11.1952. Tiihosen päiväkirjaan tekemien merkintöjen perusteella olen tiivistänyt rakentamisvaiheet tähän Tiihosen kursivoiduin kommentein vahvistettuna:

- Kaivutyöt valmistuivat tammikuun alussa.
- Paalujen juntaus tehtiin tammikuussa, jolloin arkkitehti on toimittanut työmaalle osapiirustuksia ovista, ikkunoista ja portaista. Muuritiilien toimitus Virenojan tiilitehtaalta on samoin käynnistynyt tammikuussa.
- Helmikuussa on tehty perustustöitä kovilla pakkasilla. Arkkitehti on toimittanut lisää piirustuksia mm. ulkortaista ja räystäiden muotoilusta sekä leikkauksia. Rakennesuunnittelijalta on saatu lisää perustuspiirustuksia.
- Maalikuussa on tehty perustusten ja perusmuurien betonivaluja pakkasella ja välillä pumpattu sulamisvesiä peruskuopista. Arkkitehti toimitti keittiöiden kalustepiirustuksia ja rakennesuunnittelija palkki- ja porraskuvia. ”On suuri haitta, kun suunnittelija ja konstruktööri asuvat liian kaukana, saa yhtämittaa soittaa ja neuvotella ja sittenkin tahtoo tällöisissä tapauksissa ratkaisu viipyä, joten työn kulku kärsii siitä. Toiseksi pitäisi suunnittelijan esittää tarkemmin poikkileikkauksilla tällöiset kohdat ettei työmaalla työn valvoja joudu niitä piirtämään ja ratkaisemaan

oman käytännön kokemuksensa mukaan joka taas ehkä ei käy yksiin suunnittelijan ajatuksen kanssa.” Kerhosiivessä jouduttiin kirkkosiiven puoleisia ikkunoita kaventamaan, kun rakennesuunnittelijan lopulta mitoitamat kehäpalkit olivat suurempia kuin arkkitehtipiirustuksissa.

- Huhtikuussa on tehty holvivaluja ja muuraustöitä sekä aloitettu viemäriasennukset. Kellotorniin johtava ovi puuttui suunnitelmista ja kysyttäessä arkkitehti ”sanoi, että kun k.o. kohta on niin monimutkainen niin jätettiin tornin portaikkoon johtava ovi piirtämättä?! Ihmeellistä. Puhelimessa luvattiin pikapostissa lähettää jonkunlainen ratkaisu asiaan.” ”Kun piirustuksista puuttui harjakorkeudet jouduin soittamaan Helsinkiin, mutta ei sielläkään asia selvinyt. Kehoitettiin Kerhosiiven räystäskorkeutta pitämään lähtökohtana. Tätä lähtökohtaa noudattaen jouduttaisiin asuntorakennuksen kattoa alentamaan n. 20 sm. Kun rakennus jo muutenkin on jo niin matala, että ohikulkijat ovat ihmetelleet.” Peruskivi muurattiin 22.4.1953 ja tilaisuuden jälkeen selvitettiin räystä- ja harjakorkeudet.
- Toukokuussa olivat teossa kattotuolit, ikkunakarmit, kirkkosalin räystäät, alapohjavalut, muuratut väliseinät ja sisärappaukset sekä salaoja-, putki- ja sähkötyöt. Harjannostajaiset pidettiin 9.5.1953 ja arkkitehdin kanssa sovittiin asioita, mm. lehterin kaiteen valusta poisjääneiden ristikoristeiden tekemisestä lisättävään rappauskerrokseen. ”Kirkonkaton valun esityöt ovat olleet niin suuritöisiä, ettei kukaan ole osannut niitä niin suuritöisiksi laskea ja valu myös sitte niin hankalaa kuin vain voi olla. On ymmärrettävää kuinka vaikeata on 650 kaltevuuteen laskea 5.0 sm paksua holvia.”
- Kesäkuussa etsittiin ratkaisua estämään pohjaveden nousu voimistelusalin lattialle. Sisämuuraus ja -rappaukset, ikkunatyöt, porrasset, väli- ja yläpohjien täytöt sekä putki- ja sähkötyöt jatkuivat ja putkien eristystyö alkoi. Puutavara- liike Peltonen toimitti Joensuusta hankkimansa kirkkosalin paneelit ”parasta mahdollista nykyisin saatavaa honkalautaa. Täysin punahonkaa ei enää ole saatavissa Suomesta sitte Karjalan menetyksen. Suojärven saloilla oli kaunista todellista hongikkaa josta olemme nyt paitsi.” Kangasalan urkutehdas teki omia suunnitelmiaan. Työ-

maakerrokselta kirjattua: ”Saumavärin arkkitehti myös määräsi puhtaaksi muuratuissa pinnoissa. Tiilipinnoissa pystysauma tulee tilen väriin ja vaakasauma vaalean linkkerin värinen. Klinkkeripinnoissa pysty ja vaakasaumat tumman klinkkerin väriset.” ”Räystäskourut tulee kuten piirustuksiin on merkitty 10 sm ja syöksytörvi 7.0 sm.” ”Kirkkosalin päätyseinät rapattiin ns. roiskerappauksella jossa singeliä 5-7 mm n. 20%.”

- Heinäkuussa ”arkkitehti määräsi kirkkosalin akkunoiden päälle sisäpuolelle smyykin n. 2 sm jolla saadaan eliminoitua vuorilista pois ja näkö tulee asiallisemmaksi.” Tiilet saatiin työmaalle: ”hyvin poltettuja ja tasavärisiä”. Kaiteiden teko käynnistyi. Kerhosiiven lattiaan vallettiin kevytbetonia. Vesikattotiilien asentaminen, lattioiden mosaiikkibetonityöt, wc-tilojen laatoitustyöt, ikkunapokien sovitukset karmeihin, asuntojen kalustaminen ja ulkorappaukset alkoivat. ”Taiteilija Kauria kävi arkkitehdin toimeksiannosta määräämässä kirkkosalin kattopaneelauksen värisävyn ja materiaalin. Kirkkosalin kattopaneeli petsataan vaalean pähkinäpuun väriin ja hangataan kevyesti teräsvillalla. Jos pinta näyttää liian vaalealta, sivellään laimennettu selluloosalakka päälle, jolloin laseeraus tummuu. Valoaukkojen pielet ja karmit jätetään puun värisiksi.” ”Rakennus on nyt siinä vaiheessa, että kaikki mitä tehdään jää näkyviin ja näin ollen vaatii suurta huolellisuutta ja ammattitaidon ohella silmää. On satoja yksityiskohdita, joita suunnittelija ei voi piirtää, vaan on rakennuspaikalla osattava soveltaa ja tehdä, että ne sopii kokonaisuuteen ja tyyliin.” Arkkitehdin mukana työmaalla kävi seppä, joka toimittaa valaisimien taotut koristeosat. Kuun lopussa arkkitehti toi työmaalle viimeiset piirustukset.
- Elokuussa asennettiin liuskekiviä sokkeliin ja saumaukseen määritettiin sementtipitoinen laasti, jotta pinta olisi harmahtava. Ovien sovitukset karmeihin alkoi: ovilehdet määritetty sileiksi ilman reunalistaa. Kirkkosalin kattoikkunoiden panelointimalli aiheutti päänvaivaa, koska peitelistoja ei puupinnoilla haluttu käyttää. Kauria ja Lindroos määrittivät sisäseinien saumaleveyden ja värit: keltaisessa klinkkeriseinässä valkoinen vaakasauma 20 mm ja klinkkerin värinen pystysauma 10 mm. ”Muuten kauppaneuvos Rajanen

oli sitä mieltä, että kirkkosali tuli liian pieni ja näin maallikkonakin asiaa läheltä seuranneena yhdyn samaan käsitykseen.” Ulkoportaat, puhtaaksimuuraukset, lattioiden klinkkeriasennukset ja mosaiikkibetonityöt, kattotiilien asennukset, lasitiilimuuraukset sekä sokkelin laattojen kiinnitykset valmistuivat. Sisämaalaustyöt aloitettiin. Pihamuurin rakentaminen aloitettiin ja viherhöiden tekoa katselmoitiin kaupunginpuutarhurin toimesta. Piha-alue on kuopassa ja täynnä savea, joten sinne jouduttiin suunnittelemaan kaivo ja sadevesiviemärointi.

- Syyskuussa todettiin, että pohjavesipumpulla vesipinnan nousu voimistelusalin lattialle saatiin estettyä, mutta ”kosteutta piisaa vielä pitemmän aikaa kellariosan seinissä, etenkin voimistelusalissa.” Naulakkokalusteet hankittiin rautakaupasta. Pääoven ulkopuolisen mosaiikkibetonikehyksen sävyihin ja muotoihin oli kiinnitetty paljon huomiota ja se tuli työmaalle valmiina osina. Rakennusaikaa pidennettiin sopimuksenmukaisesta syyskuun lopusta 15.11.1953 asti lähinnä perustustöiden laajenemisesta johtuen. Putkityöt valmistuivat ja niiden eristystyöt jatkuivat. Korkkimatot asennettiin aluksi ilman liimausta ”virumaan”. Pienen seurakuntasalin korkkimatto tiilenpunaisena ”markkeerasi vähän niin kuin lattiakiveystä”. Pihan salaojitus ja tasaustyöt aloitettiin. Ulko-ovien pintakäsittelyksi määriteltiin yleensä laseeraus ja karmien väriksi harmaa, paitsi sakastissa, kattoikkunoissa ja alttarin ikkunassa valkoinen. Ulkopuolen kalkkaus alkoi. Kirkkosiiven länsipäädystä määritettiin salin seinä kalkattavaksi harmaaksi ja kellotornin uloke valkoiseksi. Seurakuntasalin haitarioni käsiteltiin kuten kirkon sisäkatto, samoin radiaattoreiden suojaileiköt. Takkojen muuraus aloitettiin. Perusmuurien vierustäyttö aiheutti paljon keskustelua ja lopputulemana täyttö tehtiin alhaalta ylös savella routasyvyyteen 1,8 m ja sen jälkeen soralla.
- Lokakuussa valvojaa ei enää työmaalla tarvittu. ”Rakennustyö oli erikoisen monisäikeinen ja mielenkiintoinen, yhteistyö arkkitehdin ja konstruktorin ja allekirjoittaneen kesken oli hyvin miellyttävää.” Lahdessa marraskuulla 1953 Rak.mest. Lauri P. Tiuhonen.

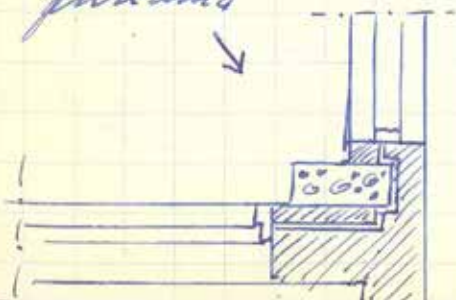
sotkaisuun.

23. joulukuuta

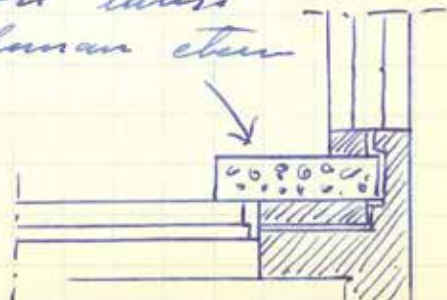
Asunto-osien kellarin katon  
 vahvistaminen. Raudoitus on tar-  
 kastanut. Laajaruutu ja hirs-  
 ruutu kiinnitettiin jalkatankossa.  
 Kerkko ja kirkon osien  
 kulmankohdissa oleva kela-pilari  
 on konstruktioille tullut  
 suuresmpi kuin riitti arki-  
 tehtiin osat huonosti  
 ja tästä on seurauksena  
 että kulmankohdissa oleva  
 kersuksen alkuna kerkko-ruu-  
 lä ja u. 20,5 m pilarin takana  
 ja päin kuppia alkaa yhteyttä  
 arkkitehtiin ja suunnitella  
 viitan päästäisiin ilman  
 alkunan kaventamista.

Alkunan osan arkkitehti  
 ja suunnitella suunnitella väl-  
 teinien paikat, sekä pöytä-  
 uon puodatustöiden, joka on  
 valmistettu laudoitella ja rau-  
 doitella.

Arkkitehtiin  
 piirustus



Konstruktioin laskennan  
 pilari tulisi  
 alkunan eteen



### 3.3 ILMANVAIHDON KORJAUKSET 1954 JA VUODEN 1958 LAAJENNUSOSAT

Kirkkosalin ja voimistelusalin yhteinen koneellinen poisto ei toiminut tyydyttävällä tavalla ja diplomi-insinööri Jorma Rantama teki sen parantamisesta korjausehdotuksen marraskuussa 1954 ja ehdotetut korjaukset toteutettiin saman tien. Joulukuussa 1954 todettiin tilanteen parantuneen.

Kuten työmaalla jo arveltiin, osoittautui Launeen kirkko pian valmistuttuaan epäkäytännölliseksi kasvavan seurakunnan tarpeisiin. Pieni kirkkorakennus ja hoikka metalliristi sen edessä eivät seurakunnan mielestä korostaneet riittävästi kirkkorakennuksen roolia ympäristöstään. Vain viisi vuotta valmistumisensa jälkeen vuonna 1958 toteutettiin kirkkosalin laajennus, uusi kokoustila sakastin ympärille sekä uusi kellotapuli alkuperäisen metalliristin paikalle.

Erik Lindroosin helmikuussa 1958 alekirjoittamat pääpiirustukset hyväksyttiin Tampereen hiippakunnan tuomiokapitulissa maaliskuussa ja vahvistettiin Opetusministeriössä toukokuun lopussa. Rakennusluvan hanke sai heti kesäkuun alussa. Urakkasopimus tehtiin Rakennusliike Vilho Kivisen kanssa pian tämän jälkeen ja rakennustyöt alkoivat välittömästi niin, että kivijalkakatselmus voitiin pitää jo heinäkuun alussa.

Kirkkosalia laajennettiin etelään koko salin pituisella ja noin 4 m leveällä osalla, johon voitiin sovittaa 60 lisäpaikkaa entisten 132 paikan lisäksi. Lisätilan pinta-ala on noin 50 m<sup>2</sup>. Saarnatuolia ei ilmeisesti toteutettu alkuperäisen piirustuksen mukaisesti, vaan se oli korvattu alttarikaiteen eteläpään sijoitetulla lukupulpetilla. Korotettua kuoriosaa ei jatkettu etelään, vaan sinne sijoitettu kasteallas oli samassa tasossa kirkkosalin lattian kanssa.

Laajennusosa rakennettiin salin räystäään alta ulos työntyväksi ulokkeeksi samaan tapaan kuin Erik Bryggmanin suunnittelemassa Turun Ylösnousemuskappelissa. Alkuperäiset ikkunat olivat kantavien betonipilareiden välissä ja niiden alla oli korotettu ikkunapenkki ja patterit. Laajennusosan ikkunaseinää eivät enää pilarit rajoittaneet, joten Lindroos suunnitteli siihen Bryggmanin esikuvan mukaisesti lattiasta kattoon ulottuvan ikkunanauhan ja sen eteen lattiasyvennyksen tuloilmakanavalle ja lämmityspattereille. Sen mukaisesti konstruktöörinä toiminut lahtelainen insinööri Antti Blåfield ja lvi-suunnittelija DI Jorma Rantama ne myös suunnittelivat. Ikkunaseinä toteutettiin kuitenkin lopulta

siten, että ikkunoiden alla on ikkunapenkki ja matala seinä, jossa patterit ovat kiinni.

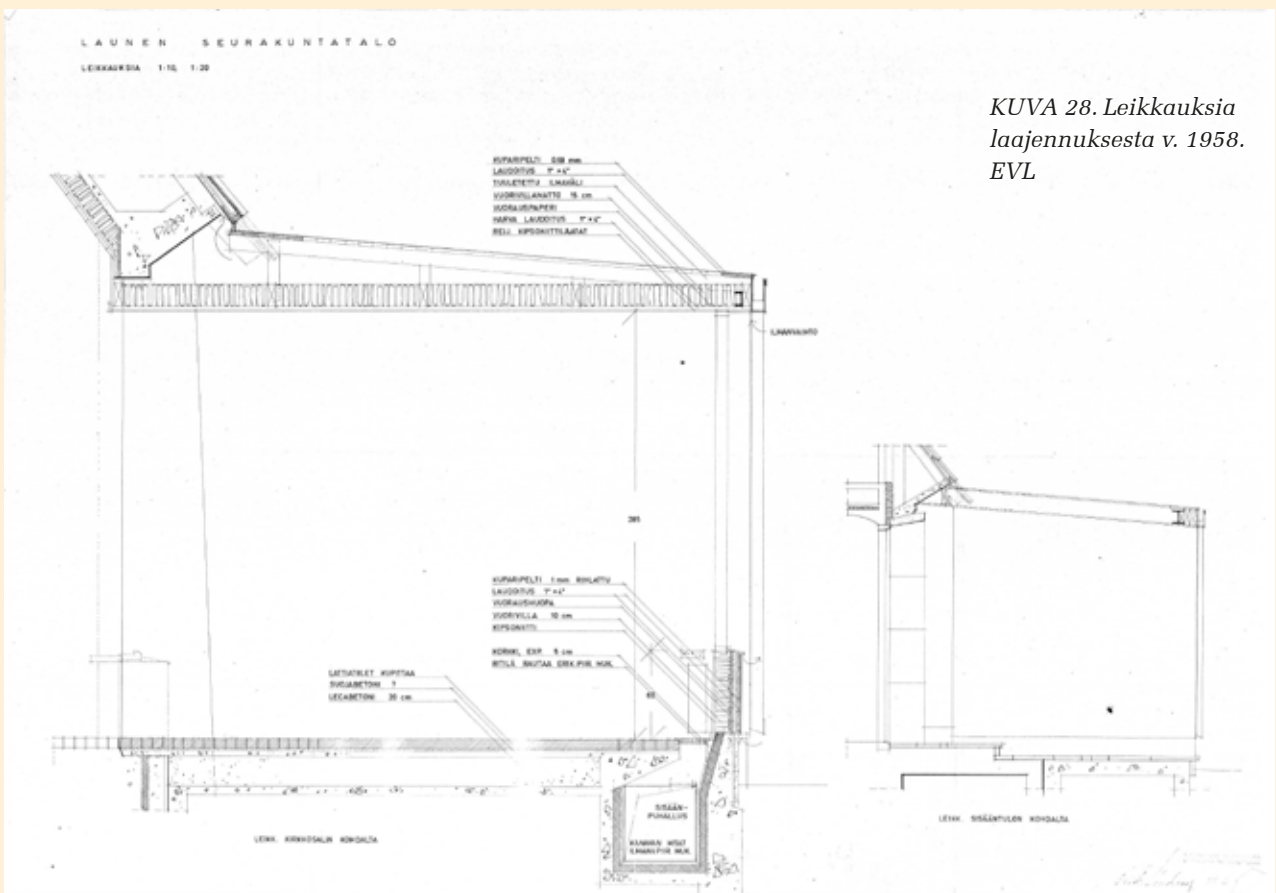
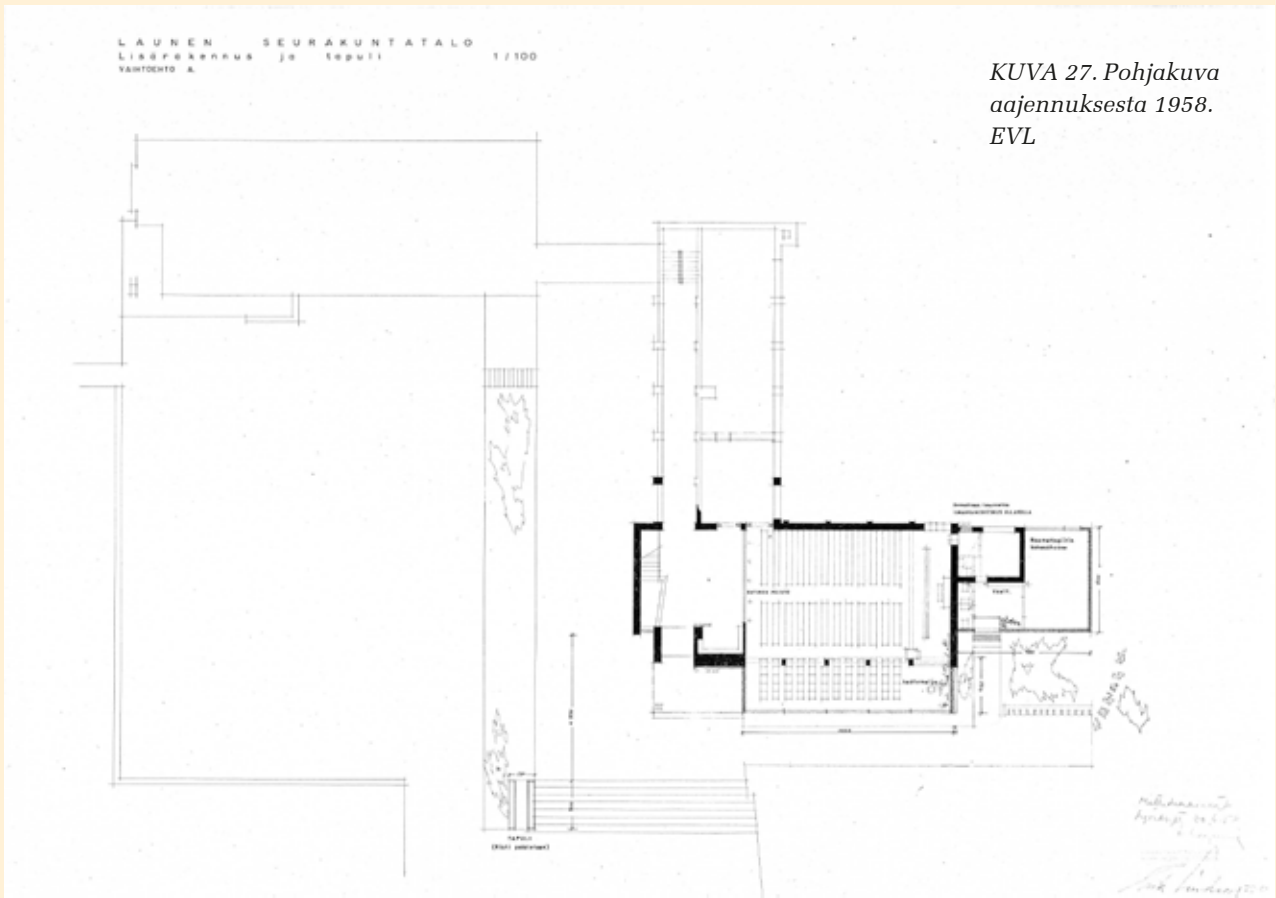
Aiempaa kevyemmän ikkunaseinän alaosa ja sivuseinät sekä loivasti kallistettu katto pinnoitettiin kuparipellillä. Laajennusosan katto jatkui katoksena pääsisäänkäynnin päälle ja sen tukirakenteeksi tarvittiin sisääntulotasanteen kulmaan sijoitettu peltitetty pilari. Sisäänkäynnin vieressä vaatetilan kohdalla olevaa ulkoseinärakennetta tuotiin ulos päin niin, että sen reunassa oleva pilari peittyi ja sen verhouksena oleva punatiilimuuraus uusittiin.

Sisäpuolelta laajennusosan alakatto oli rei'itettyä kipsoniittilaattaa, mikä erosi alkuperäisistä materiaaleista kirkkosalin siivessä. Laajennusosan seinäniin laitettiin eristeeksi vuorivillaa 10 cm ja kattoon 15 cm, eli puolitoistakertainen määrä viisi vuotta aiemmin valmistuneisiin osiin nähden.

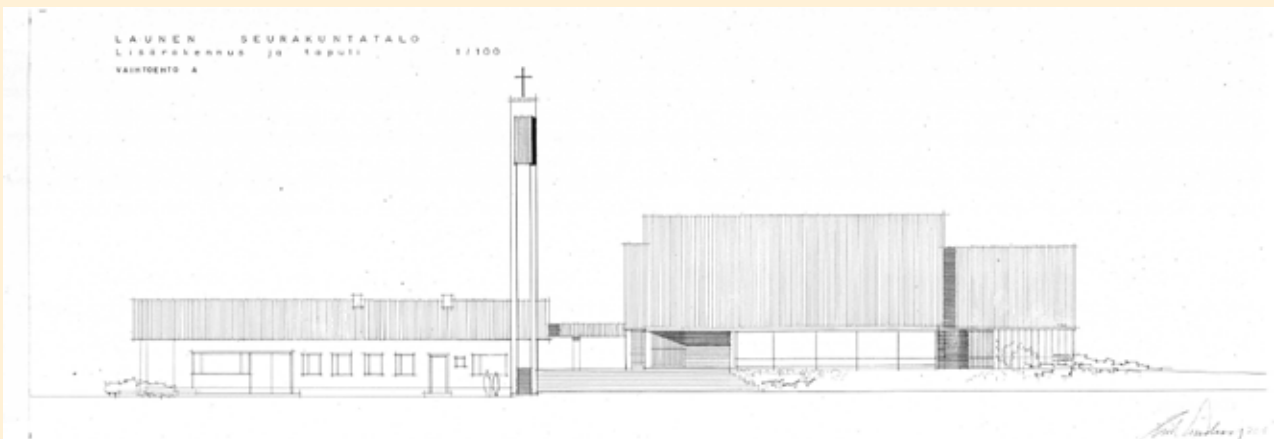
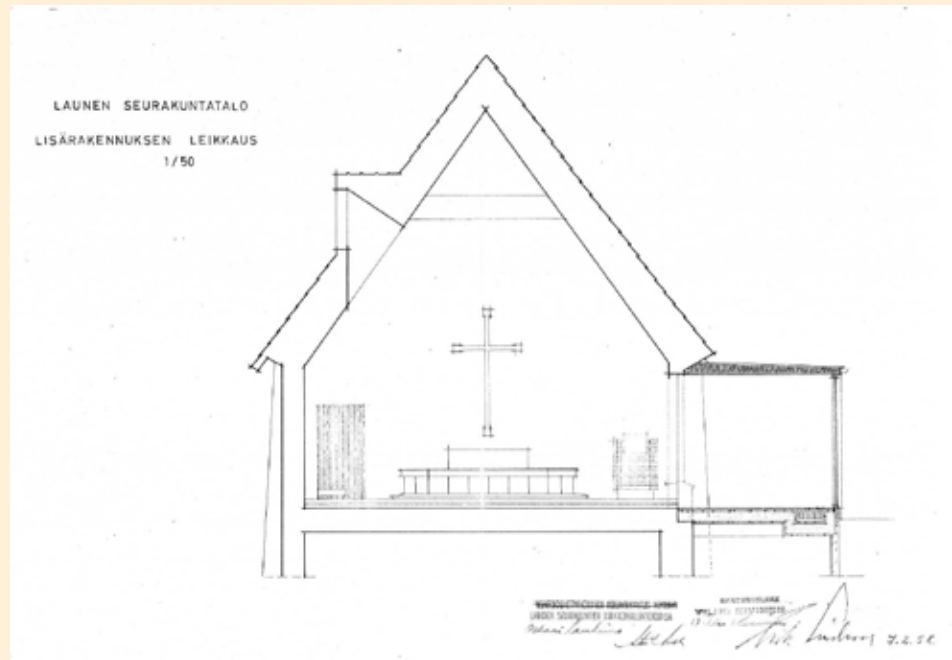
Toinen laajennusosa tehtiin raamattupiirin kokoustilaa varten sakariston etelä- ja itäpuolelle. Sakastin eteen rakennettiin kaksi wc:tä ja eteistila, josta oli pääsy sakastiin ja noin 27 m<sup>2</sup> kokoiseen kokoushuoneeseen. Sisäänkäynnin eteen muodostettiin rauhallinen etupiha rajaamalla se kirkon eteläsivun linjaan rakennetulla, todennäköisesti puurakenteisella säleiköllä. Sakastin ja laajennusosan päälle rakennettiin uusi korkea kolmiokatto, jonka sisään ullakolle sijoitettiin uusi ilmanvaihtokeskus.

Laajennushankkeen kolmas elementti oli uusi kellotapuli, joka sijoitettiin alkuperäisen metalliristin paikalle. Risti oli rakenteeltaan hoikka ja sen korkeus oli samaa luokkaa kuin kirkkosiivessä. Uusi tapuli oli päällä olevine risteineen lähes tuplasti korkeampi. Vuosisadan alkupuolella suomalainen kirkkoarkkitehtuuri sai voimakkaita vaikutteita ulkomailta ja erityisesti Italiasta. Yksi tunnistettavimmista latinalaisista elementeistä oli campanile-tyyppinen, kirkkorakennuksesta erillinen kellotorni Parviainen, 2003 Samanaikaisia esimerkkejä vastaavasta tornimuotoilusta on esimerkiksi arkkitehti A.O. Bengtsin suunnittelemassa Langinkosken kirkossa (1953) ja arkkitehti Mikael Nordenswanin suunnittelemassa Haapamäen kirkossa (1953). Varhaisempia esikuvia ovat esimerkiksi Alvar Aallon suunnitteleman Muuramen kirkon (1929) ja edellä mainitun Turun Ylösnousemuskappelin (1939) kellotornit.

Laajennuksen jälkeen Launeen kirkko vihittiin uudelleen käyttöön kolmantena adventtisunnuntaina 1958.



KUVA 29. Leikkaus  
kirkkosalin laajennuksesta  
v. 1958. EVL



KUVA 30. Julkisivu etelään  
laajennus v. 1958. EVL

KUVA 31. Arkistokuva  
vuodelta 1962 uusi  
laajennusosa.  
Lahden museot



### 3.4 NÄKÖKULMIA LAUNEEN KIRKON ARKKITEHTUURIIN

#### 3.4.1 Ilmansuuntien symboliikka

Kirkkorakennukset on perinteisesti rakennettu itä-länsisuunnassa jo 300-luvulta lähtien. Syitä tähän ovat olleet esimerkiksi auringon nousu idästä ja idän merkitys Jumalan ilmansuuntana vanhassa testamentissa. Myös Edenin paratiisin uskottiin sijainneen idässä ja Betlehemin tähden uskottiin näkyneen itäisellä taivaalla. Itä liittyy raamatunkertomuksiin myös Jeesuksen taivaaseen astumisen kohdalla, sillä Öljymäki sijaitsi Jerusalemissa itään. Jeesuksen myös odotettiin palaavan idästä, taivaan pilvistä, ja tästä johtuu jokaisen auringonnousun vertaiskuvallinen merkitys ja lupaus Jeesuksen paluusta, syntymästä ja ylösnousemuksesta. Tästä syystä alttari sijoitetaan perinteisessä kirkkoarkkitehtuurissa kirkkosalin itäpäätyyn, jolloin seurakunta istuu kirkkosalissa aina kasvot kohti itää.<sup>1</sup>

Vastakohtana idän vertauskuvalliselle asemalle ylösnousemuksen ja Jumalan ilmansuuntana on lännellä vertauskuvallinen asema pahuuden, katoavaisuuden ja kuoleman ilmansuuntana. Siksi useimmiten kirkon kellotapulit on rakennettu länteen, ikään kuin suojaamaan kaikilta näiltä pahuutta ja turmelusta edustavilta asioilta ja saattamaan kirkkoon kulijat turvallisesti kirkkoon, Jumalan sanan ääreen. Kirkon länsipäädylly on kellotapulien ohella merkitys erottaa kirkko maallisesta maailmasta. Kirkkosalin pääsisäänkäynti on usein näiden perustelujen nojalla sijoitettu länsipäätyyn. Tämän länsipäädyn sisäänkäynnin on myös usein ajateltu toimivan vertaiskuvana Kristukselle, joka vapahtaa maallisen maailman synneistä. Usein kirkossa kulkee reitti, symbolinen pyhä tie, länsipäädyn sisäänkäynniltä aina alttarille ja itäovelle saakka. Usein alttarin ja idän suuntaan on sijoitettu ikkuna, joka symboloi näkymää iäisyyteen.<sup>2</sup>

Perinteisesti ilmansuunnat vaikuttivat myös miesten ja naisten istumajärjestykseen kirkossa. Naiset tapasivat istua kirkon pohjoispuolella, eli alttarista katsottuna oikealla. Tätä on perinteisesti pidetty Marian, Jeesuksen äidin ilmansuuntana ja siten kirkossa naisille varattuna puolena. Tätä tapaa

noudatetaan muutamissa tapauksissa vielä nykyäänkin, esimerkiksi vihkitoimituksen aikana, jolloin morsian seisoo vihkitoimituksen ajan Marian, kaikkien naisten esikuvan, puolella alttarilta katsoen kirkon pohjoispuolella, ja mies vastaavasti etelän puolella.<sup>3</sup>

Etelä on auringonpaisteen suunta ja kirkon etelä- ja pohjoissuunta on usein erotettu niin, että alttarista katsottuna kirkon vasen puoli, eli etelän puoli, on liitetty Vanhaan testamenttiin ja vanhaan liittoon. Kirkon pohjoispuoli puolestaan on symboloinut uutta testamenttia eli uutta liittoa. Tästä juontaa juurensa vanha tapa kirkkorakentamisessa erottaa kirkossa evankeliumin puoli ja epistolalan puoli toisistaan. Käytännössä tämä on tarkoittanut esimerkiksi saarnatuolin paikan sijoittamista evankeliumin eli pohjoisen puolelle ja lukupulpetti on sijoitettu epistolalan, eli etelän, puolelle.<sup>4</sup> Kaikki edellä mainitut symboliset ilmansuuntiin liittyvät suunnitteluratkaisut ovat todettavissa Launeen kirkkosalin suunnittelussa ja koko kirkkorakennuksen sijoittelussa tontille. Vaikka Launeen seurakuntatalo ja kirkko edustavat sodanjälkeistä, uudenaikaista kirkko- ja seurakuntarakentamisen tapaa, noudattelee itse kirkkosali vahvasti näitä perinteisesti kirkon suunnittelua ohjanneita vertauskuvia.

1990-luvun messu-uudistus toi mukanaan muutoksia alttarikalusteiden sijoittumiseen siinä mielessä, ettei uudessa messukäytännössä ollut enää tarkoituksena erottaa jumalanpalvelusta kuulevaa seurakuntaa messun toimittajasta, eli usein papista, vaan uutena ajatuksena oli, että seurakunta osallistuu messun toimittamiseen yhdessä papin kanssa. Tämän ajatuksen seurauksena kirkkosaleista poistettiin korkeat saarnatuolit ja seurakunnan messun pitäjämästä erottavat alttarikaiteet, jotta oli mahdollista korostaa yhteisöllisyyttä ja yhteyttä, joka liittyy yhdessä Jumalan sanaa julistamaan saapuneet seurakuntalaiset toisiinsa sekä Kolmiyhteiseen Jumalaan.<sup>5</sup> Näin toimittiin myös Launeen kirkossa, josta vanha kiinteä tiilimuurattu saarnatuoli sai myöhemmin tehtyjen muutosten myötä väistyä. Myös alttarikaiteet ja muut alttarikalusteet uudistettiin vastaamaan ajanmukaisia messukäytäntöjä.

1 Parviainen, 2003

2 Parviainen, 2003

3 Parviainen, 2003

4 Parviainen, 2003

5 kirkkotila.fi

### 3.4.2 Sisustuksen symboliikka

Myös Launeen kirkon sisustuksen yksityiskohdissa on käytetty paljon vertauskuvia. Penkkien selkänöjissä toistuu tiimalasin muoto aina kolmen ryhmässä sekä suurempana versiona penkkien tukirakenteisiin yhdistettynä. Samaa kuviota on käytetty myös esimerkiksi Launeen esikuvana toimineen Härmälän seurakuntasalin penkkikoristeissa. Launeen kirkossa käytetty tiimalasikuvio viittaa kuolemaan ja kertoo ajan loppumisesta ja katoavaisuudesta. Numero kolme viittaa ihmisen elämän kiertoon, nuoruuteen, keski-ikään ja vanhuuteen. Toisaalta tiimalasi on symboloinut myös yhtä neljästä kardinaalihyveestä, temperantiaa eli kohtuullisuutta ja itsehillintää.<sup>6</sup>

Alun perin samaa symboliikkaa oli myös kirkon alkuperäisessä alttarikaiteessa sekä sisäänkäynnissä. Tiimalasi-symboli oli kuitenkin näissä kohdissa yksinkertaistettu X:n muotoiseksi Andreaan ristiksi. Tämä kuvio löytyy yhä urkuparven kaiteen koristaihteista. Vanhan ristiin liittyvän tarun mukaan nähdessään ristinsä apostoli Andreas tervehti sitä Vapahtajan ruumiin pyhittämänä paikkana. Andreaan risti, nyt Kristuksen monogrammina P-kirjaimen kanssa, oli myös Launeen kirkon alkupe-  
räisessä alttarivaatteessa kuvattuna yhdessä kypsien viljantähkien kanssa. Kuolema ja sen symbolit olivat läsnä kirkossa monessa muodossa.<sup>7</sup> Launeen kirkossa on kuvataiteilija Mauno Paanasen (1889–1953) veistämä Madonna ja Jeesus-lapsi, jonka voidaan katsoa symboloivan toivoa ja rakkautta kärsimyksen täyhteisessä elämässä ja toimivan vastapainona kirkossa paljon käytetyille kuolemavertauksille.<sup>8</sup>

Altтарin yksinkertainen puuristi juontaa juurensa sodan jälkeen vallinneeseen yleiseen varojen vähyyteen sekä 1920-luvulla virinneeseen keskusteluun sopivasta alttaritaiteesta ja sen tasosta. Monet seurakuntalaiset eivät katsooneet kirkkojen alttaritaiteen vastaavan pyhän tilan vaatimuksia ja toisaalta taiteilijat eivät olleet valmiita kohtaamaan seurakuntalaisten kaavamaisia käsityksiä sopivasta kirkkostaiteesta. Yksinkertainen puuristi oli vastaus ristiinlaitteeseen ja yhdistettynä esimerkiksi

Launeen kirkon roiskerapattuun alttariseinään muodosti se hartaan ja yksinkertaisen harmonisen kokonaisuuden. Launeen kirkon lisäksi yksinkertaiseen puuristiin turvautuivat yhä useammat seurakunnat: Lahdessa alttariristi on myös Ristinkirkossa ja Salpausselän kirkossa. Joissain tapauksissa alttaritaiteesta luovuttiin täysin ja sen virkaa toimitti esimerkiksi näkymä luontoon ja sen läisyyteen. Näin tehtiin esimerkiksi Läntisessä siunauskappelissa.<sup>9</sup>

Kirkkotekstiilit päivitettiin uuteen peruskorjattuun kirkkoon syksyllä 2001. Uudet tekstiilit valmisti tekstiilitaiteilija, professori Helena Hyvönen. Tekstiilin aiheet saivat inspiraationsa kirkon lähiympäristöstä, ja esimerkiksi vihreiden tekstiilien aihe kumpuaa läheisestä Launeen lähteestä. Uusissa valkoisissa tekstiileissä toistuu kirkon sisustuksesta tuttu tiimalasikuvio, ajan kulumisen vertaus, kuin kirkon kalustuksessa.<sup>10</sup>

Launeen kirkon eteisestä kerhotiloihin vievällä käytävällä on pelkistetyn luostarinomainen tunnelma. Tilassa on ajattomuuden ja arkaaisuuden tunnelma, joka syntyy esimerkiksi punatiilisen lattian ja pienten seinävalojen elävän tulen luonnollista valoa imitoivasta loisteesta. Nämä elementit löytyvät myös varsinaisesta kirkkosalista. Alkupe-  
räisessä kirkon sisustuksessa sakariston ovea peitti puinen säleikkö, joka toimi viherkasvien tukirakenteena. Kirkkosalin puiset penkit olivat kaupungin puuseppien omaa tuotantoa, Nupposen huonekalutehtaassa valmistetut.<sup>11</sup>

6 Niskanen, 2014

7 Niskanen, 2014

8 Niskanen, 2014

9 Niskanen, 2014

10 Parviainen, 2003

11 Niskanen, 2014



*KUVA 32. Alttarin kalusteet ja sisustus vuonna 1956. Lahden Museot*



*KUVA 33. Alttarikalusteet 50-luvulta. Lahden museot*

# 4 LAUNEEN KIRKKO VUODEN 1958 LAAJENNUKSEN JÄLKEEN

## 4.1 ASEMAKAAVAT

Launeen kirkon asemakaava vahvistettiin 4.12.1951 ja tontinmittaustoimitus tehtiin 6.5.1952. Tässä postimerkkikaavassa poistettiin 14 rakennuspaikkaa sisältänyt pientalokaava, jossa korttelia rajasivat Tapparakadusta koillista kohti linjatut Vähä-Saksalankatu ja Marolankatu. Uutta seurakuntataloa varten rajattiin tontti, joka katusivua lukuun ottamatta oli puistoalueen ympäröimä. Tontin itäpuolelle oli merkitty nykyisen Kaarikadun liittymä Tapparakaatuun vanhaa kiinteistörajaa noudattaen lähtemään vinosti suoraan pohjoiseen. Kirkon tontin itäraja kaavoitettiin samalla tavalla vinoksi niin, että sen ja kadun väliin olisi myöhemmin mahdollista kaavoittaa pientalotontteja. Vaikka kadut olivat asemakaavassa merkitty vain viitteellisinä, näkyi Vähä-Saksalan katu vielä seurakuntatalon ensimmäisessä asemapiirustuksessa.

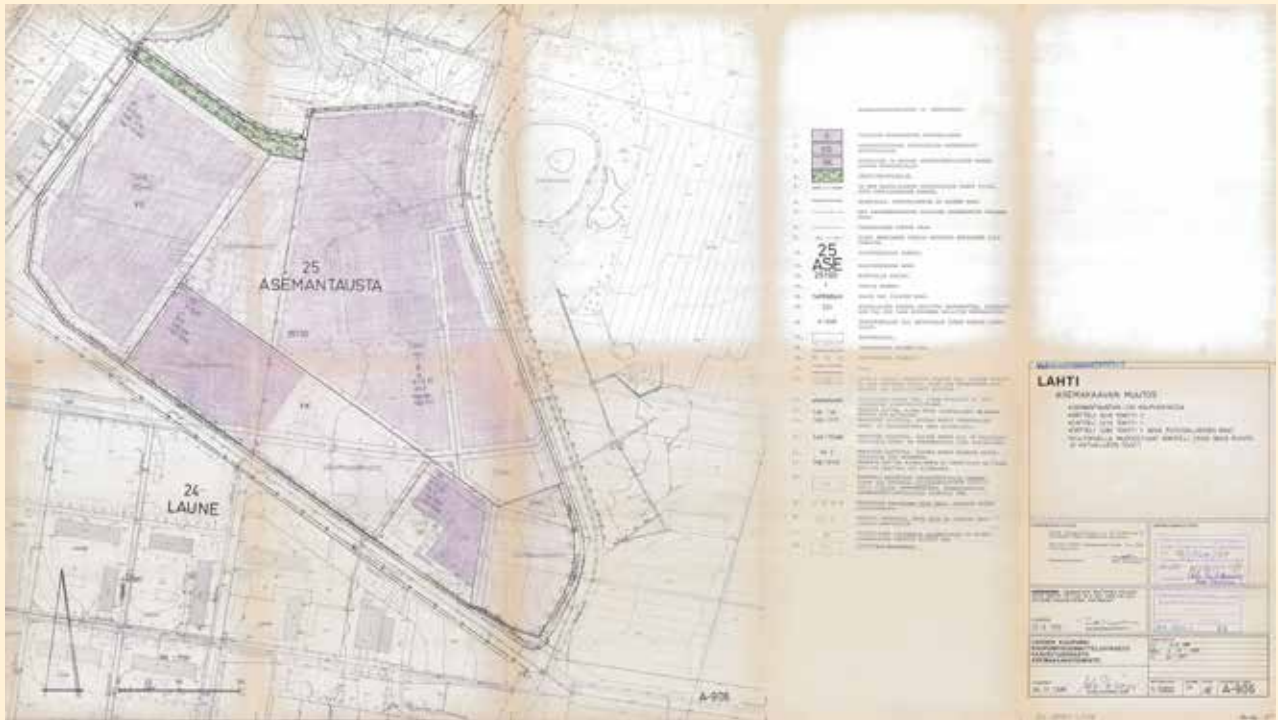
Launeen kirkon korttelia koskevaa asemakaavaa päivitettiin seuraavan kerran vuonna 1988, kun esikoislestadiolaiselle liikkeelle kaavoitettiin tontti Tapparakadun varteen ja seurakuntatalon rajaan kiinni. Tätä ennen kirkon pohjoispuolelle oli sijoitettu kaupungin puutarha rakennuksineen ja muut kirkkoa ympäröivät alueet merkitty Uusipellonpuistoksi. Peltoalueelle oli kaivettu putkilinjoja, joista yksi kiersi kirkon tontin itä- ja koillissivuja myötäillen.

Uudessa kaavassa alueelle muodostettiin suuri yleisten rakennusten korttelialue, johon kuuluivat kaupungin puutarhan tontti, Keijutien varteen kaavoitettu opetusrakennuksen tontti sekä kirkkojen ja muiden seurakunnallisten rakennusten korttelialue. Tämä YK-alue jaettiin kahdeksi tontiksi, joilla oli kokoerostaan huolimatta lähes samat asemakaavamääräykset. Rakennusoikeus sidottiin tontin pinta-alaan tehokkuusluvulla  $e=0,30$ . Rukoushuoneen suurelle tontille sallittiin sisustettaviksi neljä asuntoa, mutta Launeen kirkolle vain kaksi. Autopaikkoja tuli sijoittaa tontille yksi asuntoa kohti sekä kahdeksan huonetilojen käyttäjää kohti.

Launeen kirkon alueeseen liitettiin vanhan tontin itärajan ja Kaarikadun välinen metsikkö sekä pieni alue tontin pohjoispuolelta. Näin tontille saatiin lisää rakennusoikeutta, vaikka rakennusalue rajattiinkin pääosin olemassa olevan rakennuksen mukaan. Lisäksi saatiin tilaa asemakaavan vaatimusten mukaisille paikoitustiloille. Tontin kaupunkikuvalliseen asemaan vaikutti merkittävästi asemakaavamääräys, jossa rukoushuoneen kaakkoisrajalle tuli istuttaa puurivi. Kun lisäksi rukoushuoneen laaja pysäköintialue oikaistiin niin, että sen korkeusasema puurivin takana Launeen kirkon rajalla on noin 1,5 m kirkon pihatasoa ylempänä, on alkuperäinen päänäkymä lännestä saavuttaessa täysin peitossa.

Launeen kirkkoa koskeva viimeisin lainvoiman saanut asemakaava on vahvistettu 29.7.2010. Kaavan pääasiallisena tarkoituksena oli korvata edellisessä kaavassa opetusrakennuksille osoitettu alue sekä kaupungin puutarhan alue asuntorakentamisella. YK-tonteille lisättiin velvoite puurivien tai pensasaitojen säilyttämiseen katusivuilla sekä Launeen kirkolle suojelumerkintä sr-1. Sen mukaan kohde on rakennustaiteellisesti ja kulttuurihistoriallisesti arvokas rakennus, jota ei saa purkaa. Korjaus- ja muutostöiden tulee olla sellaisia, että rakennuksen ominaispiirteet säilyvät. Erityisesti julkisivun ja katon korjauksissa tulee käyttää rakennukselle tyyppillisiä materiaaleja.

Uusin asemakaava sallii IV kerrosta korkeaa rakentamista lähelle kirkon tontin koillisrajaa. Rakennusten eteen on määritetty istutusalue ja puurivi. Rakennuksen asema on ympäristön rakentumisen myötä muuttunut. Alun perin avoimelta peltoalueelta nousevalle podiumille nostettu kirkko on nyt joka puolelta korkean puuston ympäröimä, kun myös Tapparakadun vastakkaisella puolella on tiivis puurivi.



KUVA 34. 1988 Asemakaavakartta. Lahden kaupunki



KUVA 35. Viimeisin voimassa oleva asemakaavakartta vuodelta 2010. Lahden kaupunki

## 4.2 LAUNEEN KIRKON KIINTEISTÖN MUUTOKSET VUODEN 1958 JÄLKEEN

### 4.2.1 Talotekniikan korjauksia ja pieniä parannuksia 1970–80-luvuilla

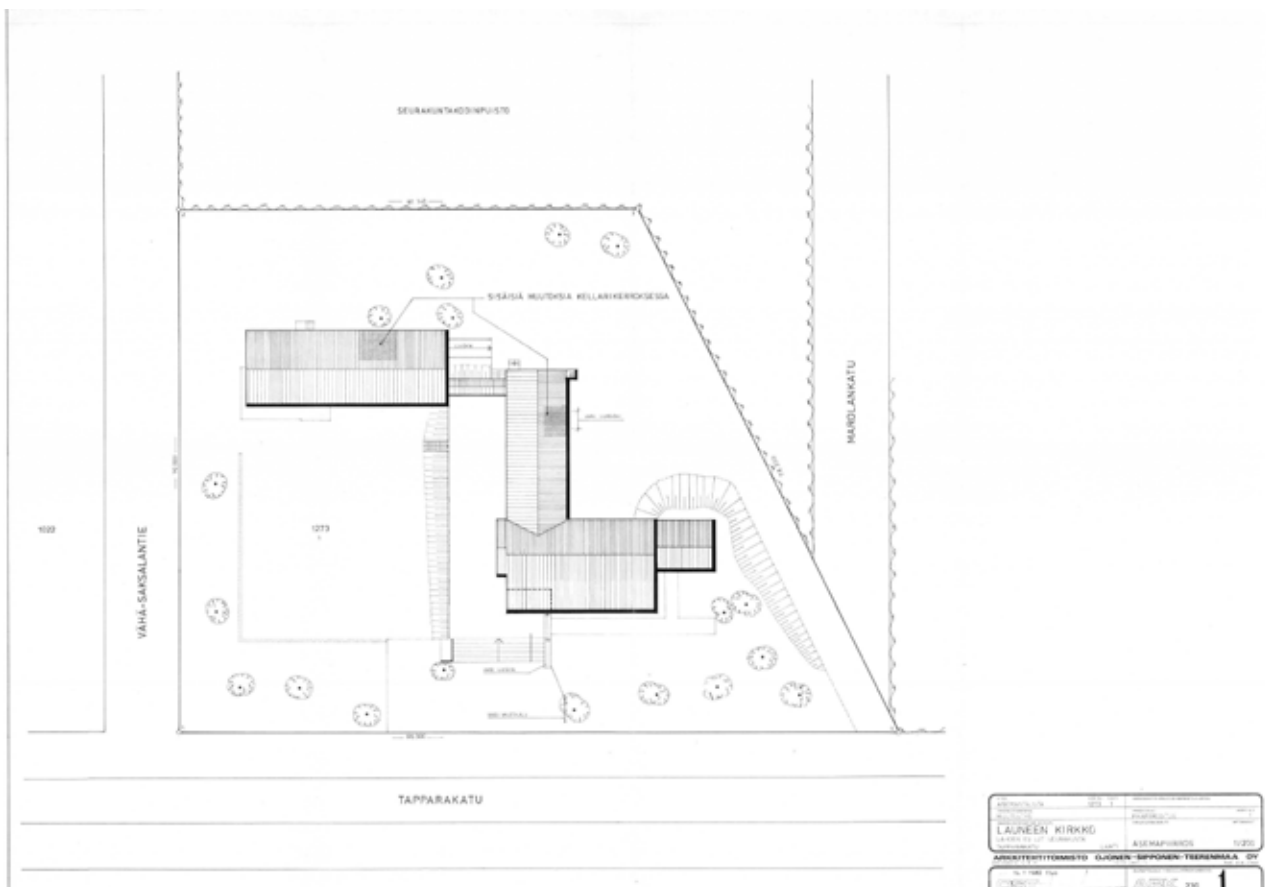
Kirkon kiinteistö liitettiin kaukolämpöverkkoon 1974. Muutoksen suunnitteli lahtelainen Insinööritoimisto Erkki Lahtinen ja työn toteutti putkiurakoitsija Pertti Pakarinen Villähteeltä. Lämmitystavan vaihtaminen ei aiheuttanut tilamuutoksia.

Launeen seurakuntatalo ehti lähes 30 vuoden ikään ennen ensimmäisiä tilallisia uudistuksia. Muutossuunnitelmat teki Arkkitehtitoimisto Ojonen-Sipponen-Teerenmaa, rakennesuunnitelmat Insinööritoimisto Pertti Piirtä Oy ja IV-suunnitelmat LVI-insinööritoimisto Suunnittelulahti Ky. Vuoden 1982 aikana toteutettiin seuraavia muutoksia:

- Asuinsiiven alkuperäiset sauna- ja pesutupatilat oli suunniteltu niin, että pesutupa toimi myös peseytymistilana ja veden lämmitystä varten ti-

lassa oli sähkötoiminen pata. Tilat järjestettiin kokonaan uudestaan niin, että saunaa ja pesutupaa pienennettiin, jolloin pukuhuoneen kylkeen saatiin mahtumaan myös pesuhuone ja wc.

- Saunatilojen vieressä olleet erilliset talouskellarit muutettiin koneellisesti jäähdytetyksi. Erillisiä komeroita suunnitelmassa oli vain kolme, joten myös asuintiloissa on mahdollisesti tehty muutoksia.
- Kaivamaton osa kellarikäytävän päässä avattiin ja sisustettiin kuivaushuonetilaksi.
- Kerhosiiven kellarissa olleesta polttoainevarastossa purettiin polttoainekuilu ja valettiin uusi välipohja alkuperäistä lattiaa ylemmäksi siten, että syntyneestä varastotilasta saatiin ajoyhteys pihalle. Alkuperäinen ikkuna-aukko purettiin alas pihatasoon ja aukkoon asennettiin puupaneloitu pariovi.



KUVA 36. Asemapiirros 1982. EVL



*KUVA 37. Ilmakuva  
vuodelta 1980.  
Lahden Museot*

#### 4.2.2 Messu-uudistuksen tuomat muutokset 1990-luvulla

Launeen kirkon 40-vuotisjuhlien lähestyessä 1990-luvun alkupuolella oli Suomen evankelis-luterilaisessa kirkossa käynnissä jumalanpalvelu-uudistus, jolla oli monia vaikutuksia kirkkotilojen toiminnallisuuteen ja sisustukseen. Jumalanpalvelustilan tuli olla toimiva ja seurakunnan tuli voida osallistua entistä enemmän itse jumalanpalveluksen toimitamiseen. Suurimpia muutoksia olivat esimerkiksi kiinteän, tiilimuuratun saarnatuolin vaihtaminen kahteen kevyempään, puurakenteiseen pulpettiin: toinen oli epistolapulpetti, josta käsin seurakuntalaiset voivat jumalanpalveluksissa puhua tai lukea ääneen, ja toinen evankeliumipulpetti, joka toimi sekä saarnatuolina että evankeliumin lukuun tarkoitettuna paikkana. Evankeliumipulpettia on mahdollista käyttää myös alttarina toimittaessa jumalanpalveluksen liturgiaa sellaisessa tapauksessa, että itse alttaria käytetään vain ehtoollisen jakamiseen.<sup>1</sup>

Syksyllä 1992 pidetyssä piispantarkastuksessa oli kiinnitetty huomiota sisustuksen uudistamistarpeeseen myös Launeen kirkkosalissa. Seurakunnan uudistustyöryhmä teki keväällä 1993 ehdotuksen, että kirkkosalin kalustusta muokattaisiin uuteen käyttötapaan soveltuviksi seuraavasti:

- alttaripöytää suurennettaisiin asentamalla vanhan pöydän päälle uusi pöytälevy
- alttarikaide jaetaan kolmeen osaan ja keskimäinen osa tehdään irrottavaksi
- saarnatuoli puretaan ja sen tilalle hankitaan kaksi lukupulpettia
- säleikkö sakastin oven edestä poistetaan
- pikari- ja kastepöydiksi hankitaan vähintään neljä 45 x 65 cm kokoista pikkupöytää

Uudet kalusteet suunnitteli arkkitehti Satu Päivärinne. Jotta jumalanpalvelus säilyttäisi vaadittavan arvokkuuden kevyemmistä kalusteista huolimatta, tilattiin kalusteet laadukkaana puusepän työnä. Kalusteisiin valittiin katon väriin sointuva tammiviilu ja koristeosat valettiin messingistä. Koristekuviossa oli sama tiimalasiaihe kuin alttarikaiteissa. Myös alttarikaidetta ja alttaria kevennettiin, jotta mahdollistettiin seurakuntalaisten esteetön näkymä alttarille. Uudessa jumalanpalvelusajattelussa ehtoollinen jaettiin, ja nautittiin seisten, ja tämä mahdollisti alttarikaiteiden poistamisen kokonaan. Launeen kirkkoon kuitenkin jätettiin vielä alttarin molemmille puolille reunakaiteet polvistumista varten, jotta polvistumisen mahdollisuus ehtoollisen yhteydessä mahdollistuu sitä haluavalle.<sup>2</sup>

<sup>1</sup> Parviainen, 2003

<sup>2</sup> Parviainen, 2003

### 4.2.3 Perusparannus 2000–2001

#### 4.2.3.1 Suunnittelun lähtökohdat

Kiinteistön laajaa perusparannusta alettiin valmistella 1990-luvun loppupuolella. Arkkitehtitoimisto Satu Päivärinne teki syksyllä 1997 hankesuunnitelman, jossa määritettiin tarvittavan korjauksen laajuutta. Suunnittelutyön edetessä peruskorjaus laajeni perusparannushankkeeksi, jonka yhteydessä päätettiin toteuttaa laajasti myös toiminnallisia muutoksia. Uudistuksen suunnitelleen arkkitehdin Satu Päivärinteen mukaan sisä- ja ulkotilojen korjaus toteutettaisiin niin, että niiden sakraalimpi, hengellinen luonne ja kodikkuus korostuvat niin, että kirkko tarjoaisi paikan sekä hiljentymiselle sekä aktiiviselle toiminnalle. Uudistetun kirkon sisätiloissa tavoitteena oli hiljentymiseen liittyvä tietty askeettisuus. Kirkkopihasta tehtiin kuin luostarin puutarha, hyvin hoidettu keidas. Kirkkomiljöö erotettiin ympäröivästä kadun vilinästä rajaavalla aidalla.

#### 4.2.3.2 Sisätilojen muutokset

Pääpiirustuksista, jotka on päivätty 23.8.1999, 17.5.2000 ja 13.8.2001 on luettavissa seuraavat muutokset sisätilojen tilajaossa ja käyttötarkoituksissa:

##### Asuntosiiivessä tehtiin seuraavat muutokset:

- ylempässä kerroksessa muokattiin tilajako kokonaan uudelleenlaiseksi ja sinne sijoitettiin kerhohuoneita ja diakoniatoimisto odotustiloihin sekä myöhemmin päiväkotia
- kellarikerroksessa muokattiin vanhojen käyttötilojen tilajako kauttaaltaan uusiksi
- kaivamattomaan osaan rakennettiin kaksi tilaa partiokoloja varten ja perusmuurien ulkopuolelle syvennykset, joiden päälle rakennettiin valokuvut
- autotalli muutettiin sosiaalitiloiksi ja entinen putkikanava muutettiin käytävätilaksi, jonka varteen autotallin ajoluiskan paikalle rakennettiin uusi kattokuvuin valaistu kerhohuone
- kerhohuoneen jatkeeksi kerhosiiven päätyyn tehtiin pieni tekninen tila, jonka päälle muodostuvalta tasanteelta tehtiin uusi sisäänkäynti kerhosiiveen

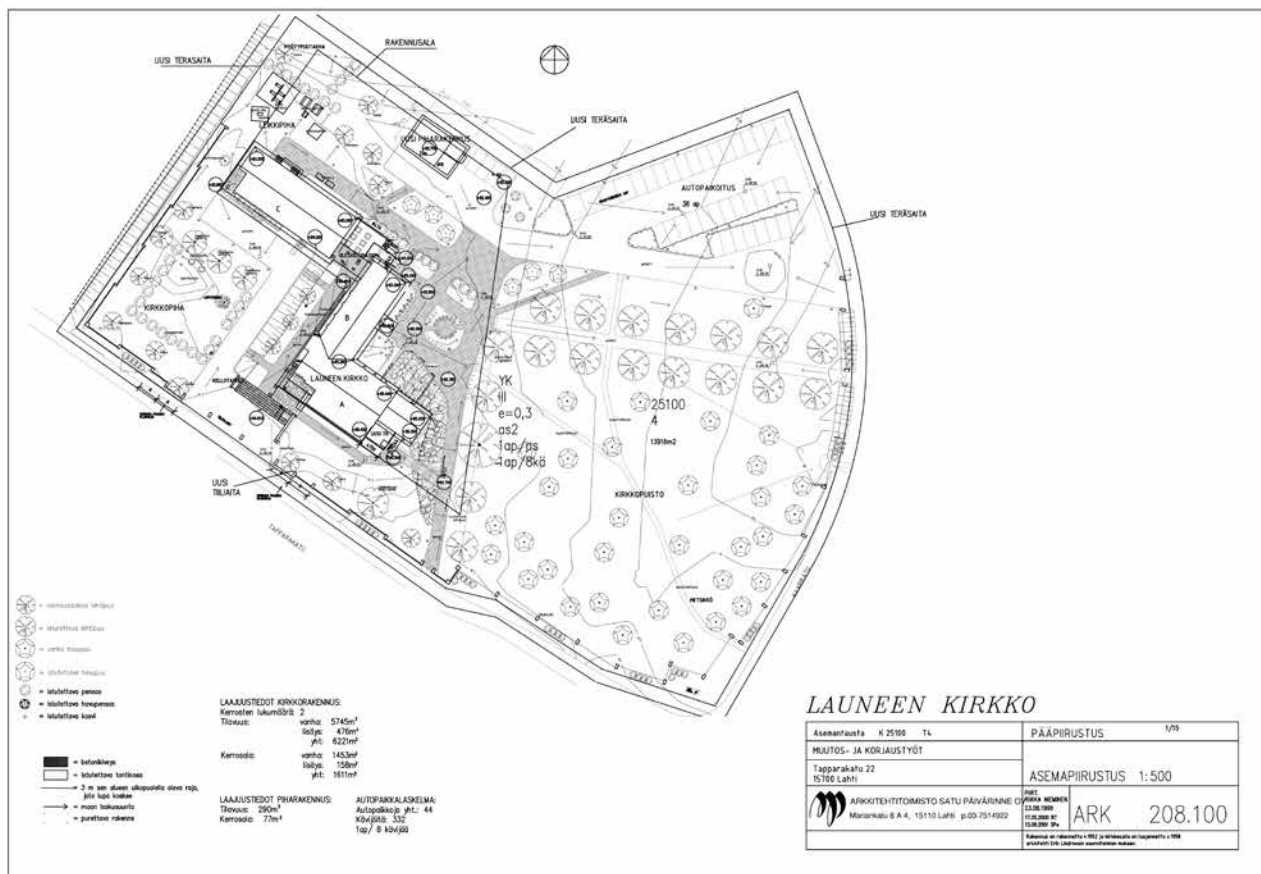
##### Kerhosiivessä tehtiin seuraavat muutokset:

- ylempään kerroksen käytävään avattiin uusi podiumille johtava uloskäynti sekä toinen pohjoispäässä olevan portaan lepotasolta pihalle johtavalle uudelle sisäänkäyntitasolle

- siiven keittiö siirrettiin pohjoispäähän entiseen kerhotilaan ja sen yhteyteen sisustettiin pieni sosiaalitila ja IV-konehuone: kulmassa ollut takka purettiin
- loput tilat eli kerhohuone, keittiö ja kokoussali yhdistettiin yhdeksi pitkäksi tilaksi, joka on taiteovella jaettavissa kahteen osaan ja tiloissa olleet kiintokalusteet purettiin
- käytävälle avautuvat välivet purettiin, kaksi oviaukkoa muurattiin umpeen ja kaksi uutta oviaukkoa toteutettiin aiempaa leveämpinä niin, että uuden desibelioiveen liittyy lasipieli
- käytävän väliseinään avattiin kolme ovenkorkeista lasitiiliaukkoa
- kellarikerrokseen avattiin uusi sisäänkäynti pihalta
- kattilahuone sisustettiin kerhohuoneeksi
- vanhat kerhohuoneet purettiin ja niiden paikalle rakennettiin keittiö sekä kirkkosiiveen rakennetun aulan laajennus

##### Kirkkosiivessä tehtiin seuraavat muutokset:

- tuulikaapin teräslasiovi uusittiin
- vanha kellariin johtava porras purettiin ja sen paikalle sijoitettiin tasonostin
- eteisen vaatetilaan, johon purkupiirustusten perusteella oli jo aiemmin rakennettu kaksi wc:tä, puhkaistiin uusi kellariporras
- lehterille johtava porras uusittiin
- eteistila kirkkosalista erottava kiinteä teräslasiseinä uusittiin siirtoseinäksi
- kirkkosalissa uusittiin alttari ja alttarikaide sekä laajennusosan penkkijärjestys
- sakariston eteläpuolelle rakennettiin uusi eteistila, josta avattiin uusi yhteys kirkkosaliin ja vanha sakastin ovi muurattiin umpeen
- sakastin vieressä oleva kerhotila muutettiin neuvotteluhuoneeksi ja sen eteistila keittotilaksi
- yleisö-wc:t purettiin ja niiden paikalle rakennettiin uudet
- uuden kellariportaan eteen voimistelusalin länsipäätyyn rakennettiin uusi aulatila ja vaatesäilytys
- voimistelusalin puku- ja pesutilat sekä niiden välipohja ja portaat purettiin, jotta niiden tila voitiin yhdistää voimistelusalin loppuosan kanssa uudeksi kerhosaliksi
- sakastin alla ollut pukuhuone muutettiin IV-konehuoneeksi



KUVA 38. Asemakuva 2001. EVL

#### 4.2.3.3 Ulkopuolen muutokset

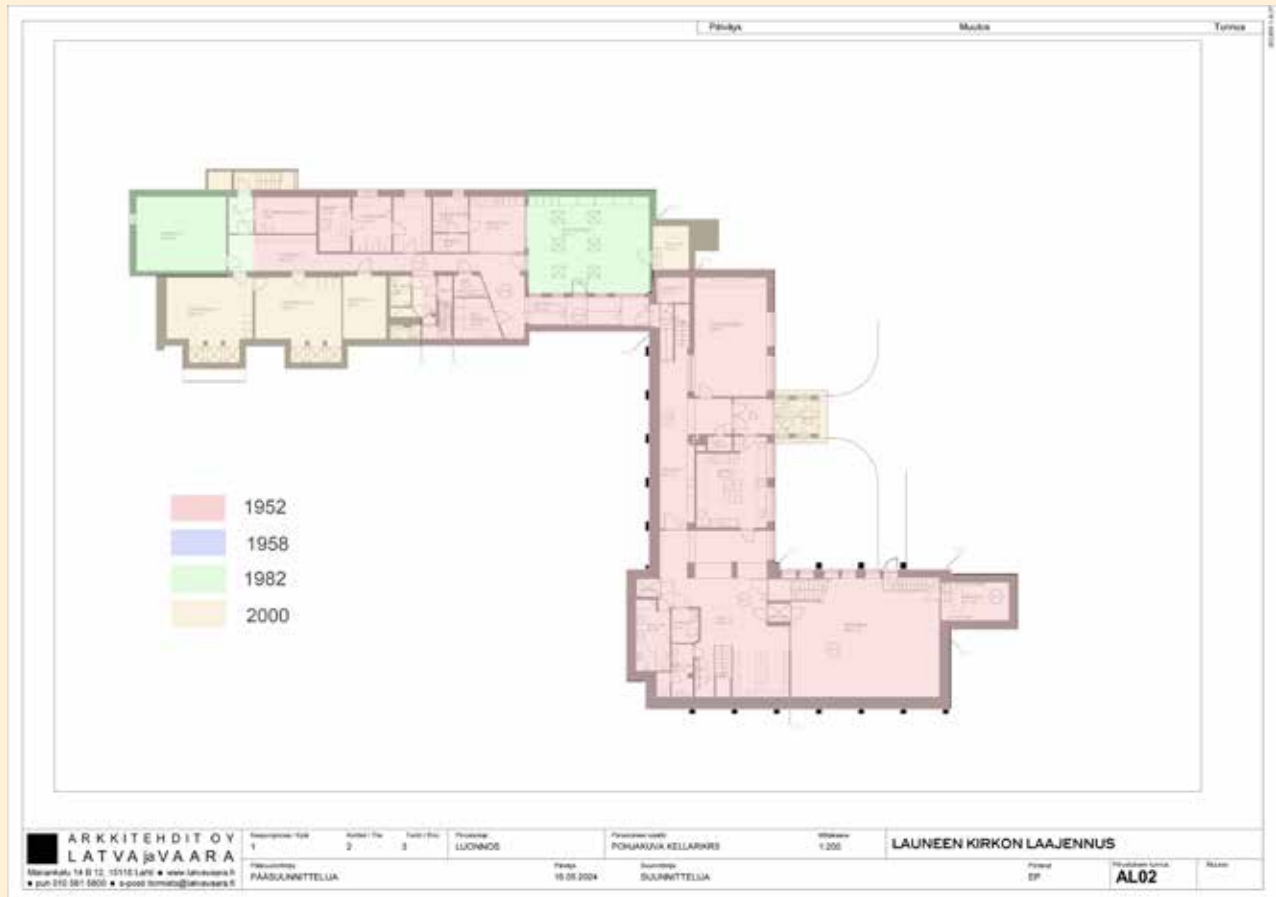
- Tontin pohjoisosaan päätettiin rakentaa uusi asuin- ja huoltorakennus, johon tuli yksi 70 m<sup>2</sup> kokoinen kolmen asuinhuoneen, keittiön ja saunan sisältävä asunto, autokatos kolmelle autolle, jätekatos sekä ulkovaeline- ja pyörävarastot.
- Tontin koilliskulmaan rakennettiin uusi paikoitusalue ja sinne avautuvat vanhat pihalueet jäseneltiin istutusaluein ja laatoituksin jalankulkualueeksi.
- Tontin luoteiskulmaan rakennettiin leikkipiha.
- Kirkkopihan istutukset uusittiin.
- Kirkkopuisto siistittiin ja sinne rakennettiin kulkuväyliä.
- Tontin rajalle katusivuilla rakennettiin uusi matala tiiliäita ja muualle tontin rajoille tiilipilarein tuettu teräsaita.
- Ulkoportaat ja käsijohdekaiteet uusittiin ja niiden reunaan rakennettiin uusi luiska.
- Asuntosiiiven pääsisäänkäynnin tasot uusittiin ja varustettiin luiskalla ja uusilla kaiteilla.
- Asuntosiiiven pohjoispuolelle rakennettiin uusi ulkoporras.

- Asunto- ja kerhosiipien väliin nostettiin liuskekivillä verhottu uusi liitososa.
- Kerhosiiven kellarikerrokseen rakennettiin uusi sisäänkäynti ja massiivinen katos.
- Keskuslämmityspiippu purettiin.
- Vuonna 1982 aukaistu huolto-ovi muurattiin umpeen ja ikkuna-aukko palautettiin.
- Kaikki ikkunat ja ulko-ovet uusittiin.

#### 4.2.3.4 Korjaustöitä

- Kellotorni oikaistiin ja sen perustukset uusittiin.
- Kellariin rakennettujen laajennusosien perustukset uusittiin ja paalutettiin teräspaaluilla.
- Salaojitus ja perusmuurien vedeneristys uusittiin.
- Pohjaveden pinnan säätelyä varten asennettiin pumppujärjestelmä.
- Kattotiilet uusittiin ja niiden alle asennettiin aluskate.
- Julkisivurappaukset korjattiin ja pinnat huoltomaalattiin.





KUVA 41. Kaavio pohjakerroksen muutoksista. EP



KUVA 42. Kaavio 1. kerroksen muutoksista. EP



KUVA 43. Vuosituhannen vaihteessa hankitut alttarikalusteet. JYL 2024

#### 4.2.3.5 Uudet urut

Pian perusparannuksen jälkeen tehtiin päätös Launeen kirkon urkujen vaihtamisesta. Urkujen hankinnan valmisteluvaiheessa päädyttiin siihen, että kirkkoon hankitaan varhaisromanttista tyyliä edustavat urut. Tällaiset varhaisromanttista urkutyylisiä edustavat urut sopivat hyvin virsisäestykseen, erilaisiin kirkollisiin toimituksiin sekä Hiljaisuuden keskusaikakauden. Koska Lahden seurakuntayhtymällä ei aiemmin ollut varhaisromanttista tyyliä edustavia urkuja, mahdollistivat Launeen kirkkoon hankitut urut laajemman ja rikkaamman urkumusiikin esittämisen. Uudet Paschen urut tuotiin Saksasta ja ne olivat uusi lisä Lahden kirkkojen urkuperheeseen.<sup>3</sup>

#### 4.2.4 Hankesuunnitelma 2018

Kirkon laajennetutkin tilat ja etenkin kirkkosali koettiin noin 15 vuotta perusparannuksen jälkeen jälleen ahtaaksi seurakunnan tarpeisiin nähden. Tavoitteeksi määritettiin kirkkosalin kapasiteetin laajentaminen 100 hengellä, jotta suurempien tilai-

suuksien järjestäminen mahdollistuisi seurakunnan omissa tiloissa. Kasvanut tilantarve johtui sisäilmaongelmista kärsivän Liipolan seurakuntakeskuksen toiminnan siirtämisestä osittain Launeen kirkon tiloihin. Suuremman kirkkosalin lisäksi seurakunnalla oli tarve saada uusia nuorisotiloja. Laajennuksen hankesuunnittelutehtävä annettiin Arkkitehti-toimisto Satu Päivärinteen toimintaa jatkavalle Arkkitehti-toimisto Arkviiri Oy:lle.

Hankesuunnitelmassa esitettiin kirkkosalin laajentamista pohjoiseen noin kuusi metriä leveällä sivulaivalla. Laajennusosa olisi tuonut n. 70 m<sup>2</sup> lisää tilaa ja 95 uutta istumapaikkaa. Laajennusosan alle kellarikerrokseen olisi sisustettu noin 63 m<sup>2</sup> suuruinen kerhohuonetila. Päijät-Hämeen maakuntamuseon lausunto ei puoltanut ehdotetun mukaisen laajennuksen rakentamista. Lausunnossa todettiin, että suunniteltu laajennus muuttaisi olennaisesti kirkkosalin ominaispiirteitä ja sen tilajakoa ja olisi siten ristiriidassa asemakaavassa määritetyn suojelumääräyksen kanssa. Kirkkosalin ominaispiirteeksi kuvattiin intiimiä korostava tilavaikutelma, joka syntyy eteläisen sivun suurten ikkunoiden vastapai-



KUVA 44. Hankesuunnitelma 2018 – näkymäkuvat laajennukseen. Arkviiri

nona olevan pohjoisen sivun sulkeutuneisuudesta. Samaa avoimen ja sulkeutuneen rytmikkaa toistuu lausunnon mukaan myös kerhosiiven sivukäytävissä. Näitä tiloja yhdistää lisäksi vahvasti tumma puupaneloitu katto, mikä tekee kirkkosalin kokonaisuudesta herkän ja aran muutoksille.

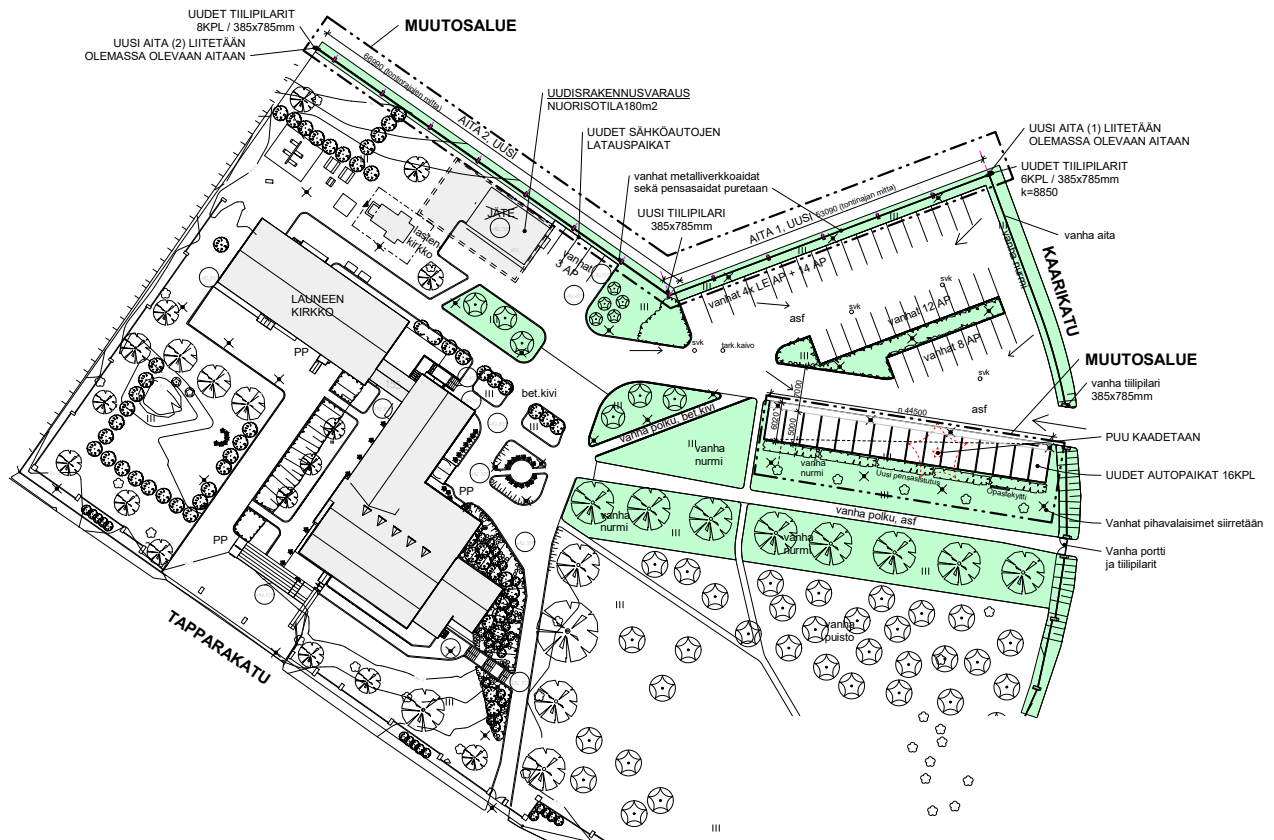
#### 4.2.5 Uudistukset piha-alueella 2021

Kirkkosalin laajennustyön yhteydessä oli myös tarkoituksena laajentaa kirkon pihan parkkipaikkaa sekä aidata pihan pohjoinen reuna. Lisäksi piha-alueella nähtiin tarvetta paikalle, jossa olisi mahdollista syyttää kynttilä muualla kuolleiden muistoksi. Tällaista paikkaa kaavailtiin esimerkiksi kirkon metsikköön toteutettavaksi. Hankesuunnitelmaan sisältyneiden muutosten toteuttamista ei kuitenkaan täl-

täkään osin aloitettu 2018, vaan vasta vuonna 2021.

Pihamuutokset suunnitteli Arkkitehdit Oy Latva ja Vaara / arkkitehti Markku Vaara. Kirkon paikoitusalueetta laajennettiin 16 uudella pysäköintipaikalla ja lähinnä kirkkoa sijainneet vanhat pysäköintipaikat muutettiin sähköautojen latauspaikoiksi. Lisäksi rakennettiin tontin pohjoisreunaan uusi aita.

Alkuperäisen asuntosiiven edustalle toteutettiin pieni leikkimökin kaltainen lasten kirkko. Entisen jätekatoksen tilalle suunniteltiin uudisrakennusvarausta nuorisotilojen tilatarpeeseen, sillä edelleen oli tarve laajentaa tiloja etenkin nuorten käyttöön. Uudisrakennusta sille varatulle alueelle ei kuitenkaan ole vielä toteutettu, vaan olemassa ollut jätteen- ja huoltotiloja sisältävä rakennus on toistaiseksi pysynyt käytössä.



KUVA 45. Asemapiirustus 2021. Arkkitehdit Oy Latva & Vaara

## 5 YHTEENVETO

### 5.1 LAUNEEN SEURAKUNTATALON ALKUPERÄISET OMINAISPIIRTEET

#### 5.1.1 Kirkkorakennusten yleisiä piirteitä 1950-luvulla

Launeen seurakuntatalon toteutusajankohta ajoitui jälleenrakennuskauteen, jolloin myös uusien kirkkojen ja muiden seurakuntatilojen rakentaminen oli vilkasta. Siirtoväen asuttaminen ja muu maan sisäinen muuttoliike, tuhotun Lapin uudelleenrakentaminen, suurten ikäluokkien syntyminen sekä sota-ajan vaikutuksesta muuttunut näkemys seurakuntien yhteiskunnallisesta roolista vaikuttivat siihen, että rakentamistarvetta oli paljon: Suomessa rakennettiin vuosina 1948-58 yhteensä 42 kirkkoa.<sup>1</sup> Samalla jatkui jo 1930-luvulla alkanut keskustelu kirkollisten symbolirakennusten soveliaasta muotokielestä.

Toinen vielä 1950-luvun alussa rakentamistapoihin vaikuttanut tekijä oli pula, säännöstely ja sääntämisen pakko. Rakennusmateriaalien säännöstely oli päättynyt vuoden 1949 lopulla, mutta aloitettiin vilkastuneen rakentamisen myötä uudelleen helmikuussa 1951. Tällä kertaa se merkitsi erillisen aloittamisluvan hakemista valtion rakennusasiain toimikunnalta. Tällainen lupa haettiin myös Launeen seurakuntatalon rakentamista varten. Kokonaan säännöstely päättyi 1954. Käytännössä pula koski erilaisten materiaalien saantia, joista mainittakoon tasakattoihin tarvittava bitumihuopa ja galvanoitu pelti, ajoittain sementti ja tiilet. Paikoin pulaa oli myös työvoimasta.<sup>2</sup>

Katemateriaalien saatavuusongelmat vaikuttivat osaltaan siihen, että sotien jälkeisessä kirkkoarkkitehtuurissa yleisin perusmalli oli jyrkkäharjainen halli- tai kotakirkko, jonka rakenne perustui kantaan teräsbetonikehiin ja rapattuihin muuripintoihin. Käytettävän tiilen laatuominaisuuksista voitiin tällöin tinkiä. Puurakenteet täydensivät materiaalivalikoimaa lähinnä ikkunoissa ja ovissa sekä

vaihdellen myös verhouksmateriaaleina. Liuskekiä käytettiin julkisivujen koristeaiheina ja kulkuväylien pinnoitteina. Koska rakentamisen realiteetit ja kirkkorakennuksiin assosioitu muotokieli näiden ratkaisujen kautta kohtasivat, toteutettiin tällaisen kolmiokirkkotyyppin erilaisia variaatioita ympäri maata, pääasiassa kuitenkin suurten kaupunkien ulkopuolelle. Sotien jälkeen rakennetuista kirkoista jopa 75 % edusti ”1940- ja 1950-luvuilla yleiseksi muodostunutta sotien jälkeistä jälleenrakennuskirkkotyyppiä, johon aiheita etsittiin usein historiallisesta kirkkoarkkitehtuurista”.<sup>3</sup>

Keskustelua kirkkoarkkitehtuurista käytiin Arkkitehti-lehden artikkeleista päätellen laajasti ja vastakkain olivat yhtäällä arkkitehtien tavoittelema modernismi ja toisaalla seurakuntien tukeutuminen perinteeseen. Uskonnollisesti aktiivisille alueille Pohjanmaalle ja Lappiin rakennettiin 1950-luvun alussa ainakin neljä 1800-luvun loppupuolen muotoihannetta toistavaa länsitornillista pitkäkirkkoa, mutta pääosin uudisrakennuksiin etsittiin modernimpia ja kokeilevampia ulottuvuuksia. Sommitelmia hallitsivat kolmiopäädty, joiden rinnalle sijoitettiin eri tavoin muotoiltu erillinen kellotorni. Seurakuntatilat liittyivät kirkkosaliin usein saksatin jatkeeksi rakennettuna matalana siipenä. Tarvitavat asunnot sijoitettiin kirkkojen tonteilla pääosin erillisiin rakennuksiin.

Pohjoismaisen klassismin kaudella 1920-luvulla muotoutunut ja Turun Ylösnousemuskappelissa hienoimman kiteytyksensä saanut loivaharjainen halli absideineen ja erillisine campanile-torneineen menestyi myös arkkitehtikilpailuissa, mutta harvoin enää toteutettavaksi vaihtoehdoksi asti. Loivaharjaisia kirkkorakennuksia toteutettiin, mutta ne muistuttivat arkkitehtuuriltaan usein enemmän asuinrakennuksia tai vaatimattomia rukoushuoneita kuin klassistisia rakennussommitelmia.

Funktionalistisia kirkkorakennuksia, joissa Sali kapenee ja madaltuu akustisista syistä alttaria kohti,

1 Suomen kirkot II

2 Mäkiö, s. 35

3 Luostarinen, Suomen kirkot II, s. 122

rakennettiin 1950-luvulla lähinnä Helsinkiin. Meilahden ja Munkkiniemen kirkot valmistuivat säännöstelyn purkamisen jälkeen 1954 ja poikkesivat aiemmin kuvatuista kirkkotyypeistä myös puhtaaksimuuratuilta tiilijulkisivuiltaan. Alvar Aallon kilpailuehdotus Lahden uudeksi kirkoksi olisi toteutuksessaan ollut tämän tyyppin ensimmäisiä rakennuksia koko maassa. Hiukan myöhemmin rakennettu Keravan kirkko sekä Helsinkiin vuonna 1953 järjestettyjen suunnittelukilpailujen voittaneisiin ehdotuksiin perustuneet Alppilan ja Lauttasaaren kirkot edustivat jo kokonaan uutta suuntaa kirkkoarkkitehtuurissa. Vaikka jyrkkäharjaisia hallikirkkoja toteutettiin muutamia vielä 1960-luvun alkuvuosina, voi perustellusti väittää sen edustavan rakennustyyppinä leimallisesti 1950-luvun alkupuolta.

### 5.1.2 Launeen kirkon alkuperäiset ulkonaiset ominaispiirteet

Launeen seurakuntatalolle löytyi tontti kasvavan pientaloalueen ja ns. Miljoonakylän kerrostaloalueen nivelkohdasta. Maisemallisesti tontti sijaitsi laajan peltoalueen laidassa pienessä metsikössä, joka tarjosi mahdollisuuden jakaa rakennuskokonaisuus avoimeen tilaan avautuvaan julkiseen ja metsän suunnassa sulkeutuvaan yksityisempään puoleen. Tilaohjelmaan sisällytettyjen erilaisten toimintojen purkamisen kolmeksi siiveksi tuki hierarkkista sommittelujärjestystä, jossa lähtökohdaksi asetettiin kirkkosalin dominoiva ja muiden osien palveleva rooli. Julkisen kerhosiiven ja asuntosiiven välilläkin oli ero, joka vaikutti arkkitehtoniseen ratkaisuun.

Lindroosit käyttivät Launeen seurakuntatalossa aiheita, joita he olivat kehitelleet aiemmissa kilpailuehdotuksissaan. Tilaohjelman mallina oli Härmälän seurakuntatalo, jonka kilpailuvoitto oli vuodelta 1939. Sen muotokieli poikkesi oleellisesti Launeelle toteutetusta. Sakkolan kirkkokilpailun ehdotus 1943 muistutti vielä Härmälää, mutta Rovaniemen kirkon suunnittelun uusintakilpailun III palkinnon 1947 saanut Erik Lindroosin ehdotus piti sisällään elementtejä, joita toteutettiin myöhemmin Launeen kirkkosalissa ja sen laajennuksessa. Lindroosien ensimmäisen vaiheen ehdotus oli vielä heidän aikaisempien kilpailuehdotustensa tapaan italialaisvaikutteinen, mutta seurakunnan esittämiin vaatimuksiin sopeutettuna syntyi tuttuja elementtejä sisältänyt uusi suunnitelma. Tunnistettavia piir-

teitä ovat sisäänkäynnille johtavat leveät maastoportaat, kirkon jyrkkä harjakatto ja sen muotoa seuraava puurakenteinen sisäkatto, kolmion malliset kattoikkunat, matala kirkkopihalle avautuva sivulaiva ja sitä vastapäätä julkisivun pilasterein jäsenelty umpinaisempi seinä sekä campanile-tyyppinen kellotorni. Tontin muodosta johtuen kirkkosali oli ehdotuksessa kuitenkin pohjois-etelä-suuntainen ja itäisivun umpinaisemmassa seinässä oli kaapeita ikkunoita.

Härmälän seurakuntatalon tilaohjelmaan lisättiin Lahdessa voimistelusalit ja lisää kerhotiloja. Niiden osuus suhteessa poikkeuksellisen pieneen kirkkosaliin oli merkittävästi esikuvastaan poikkeava. Asuntosiipi oli Härmälässä samankokoinen kuin Launeella, mutta suuremmalla tontilla se oli voitu sijoittaa etämmälle julkisista tiloista. Launeen pienellä tontilla oli tavoiteltavan hierarkkisen sommitelun kannalta ongelmallista, että kirkkosiipi oli pienin tilaohjelman toiminnallisista kokonaisuuksista. Lindroosien hieno oivallus oli nostaa julkiset tilat maamassoista kasatulle keinotekoiselle mäelle, podiumille, jonka taakse voitiin pääjulkisivujen suunnasta katsottaessa ikään kuin piilottaa 2/3 kerhosiiven tiloista. Kun asuntosiipi rakennettiin alemmas podiumin viereen ja siirrettiin kauemmas katulinjasta, asettui se alisteiseen asemaan kirkkosiipeen verrattuna. Näiden ratkaisujen avulla seurakuntatalon julkinen ilme liittyi paremmin pientaloalueen intiimiin mittakaavaan samalla, kun rakennuksen kolmen osan keskinäinen hierarkia saatiin näkyväksi.

Kolmeen osaan taitetun massan kainaloihin jäi luontevia tiloja erilaisille pihaille. Alkuperäisen ristien paikka, johon kellotorni myöhemmin sijoitettiin, jakaa liikenteen Tapparakadulta saavuttaessa kahteen osaan. Kirkkoa kohti nousevat portaat julkiseen tilaan ja taakse vedettyä asuntosiipeä kohti laskee ajoväylä yksityisempään osaan. Kirkon pääsisäänkäynti podiumin kulmassa on liikenteellisesti luontevassa paikassa ja sen ohi jatkuvien tasantaiden pääteaiheet, idässä metsikkö ja pohjoisessa loggia, rajaavat sisäänkäynnin edustalle etupihan. Podiumin länsipuolella oleva kirkkopiha, jonka ympäri ajoväylä alun perin kiersi, tarjosi kerhosiiven suuntaan vaikutelman luostaripihasta ja asuntojen suunnasta näkösuojan.

Tontin itärajalle, seurakuntatalon ja metsikön väliin jäi kerroksen verran kirkkosalin lattiatasoa alem-

maksi puolijulkinen piha, jota kautta oli pääsy kirkon alle rakennettuun liikuntasaliin. Sorapiha oli melko suuri, jotta siinä oli tilaa lämpökeskuksen kiinteän polttoaineen kuljetusajoneuvojen kääntymiselle. Talon pohjoispuolella huoltopihaa tarvittiin autotallin ajoluiskaa ja kirkkoherran asunnon keittiöhuoltoa varten.

Alkuperäisissä pääpiirustuksissa kirkkosalin eteläsiivu ja kehosiiven käytävä avautuvat ulos pilastereiden rytmittäminä lasiseinäinä, kun muualla rakennuksessa ikkunat ovat umpinaisessa muurissa olevia aukkoja. Mielenkiintoista on, että kellarikerroksen pannuhuoneessa ja polttoainevarastossa on samanlaiset suuret puuikkunat kuin kerhotiloissa. Julkisivun edustavuus on tässä ajanut funktionaalisuuden edelle.

Julkisivumateriaaleja ovat karkeat roiskerappauspinnat, liuskekivisokkelit, sileäksi tasoitetut betonipinnat, puhtaaksi muuratut tiilipilasterit sekä isossa roolissa punaiset tiilikatot. Koristeita on vähän. Pääsisäänkäynnin roolia on korostettu terastirapatulla kehyksellä, ovilehtien säleiköllä ja tiiliseinällä, johon pääpiirustuksessa on hahmoteltu reliefiaihetta. Kirkkoherran asunnon sisäänkäynti on merkitty sisäänvedetyllä paneloinnilla. Kerhosiiven lasiseinässä keveyttä korostavat ikkunoiden alle pystyyn muuratut keltaiset tiililaatitukset. Loggiassa on liuskekivipilarit, kirkkosalin porrashuoneessa lasitiiliseinä ja alkuperäisellä kel-



KUVA 47. Pääjulkisivut vuonna 1962. Lahden Museot



KUVA 46. Pääjulkisivut vuonna 1954. Lahden Museot

lopavella teräspinnakaide. Laajennusosan myötä julkisivuihin tuotiin kuin parempien aikojen symbolina kuparipeltiä.

### 5.1.3 Launeen kirkon alkuperäiset tilalliset ominaispiirteet

#### 5.1.3.1 Tilaryhmät

Launeen kirkon alkuperäinen tilakokonaisuus perustui ajatukseen työkirkkotyypisestä toiminnasta, joka mahdollisti kirkon ja seurakunnan osallistumisen seurakuntalaisten hengellisen elämän lisäksi heidän arkielämäänsä ja laajensi kirkon toimintakenttää pelkän jumalanpalvelusten ja sakramenttien toimittamisesta huomattavasti laajemmalle. Sodan jälkeen kiinnitettiin erityistä huomiota perheiden ja nuorten tarpeisiin. Tilaohjelmassa yhdistyivät yhteisölle suunnatut kokoontumistilat sekä kirkon, pappilan ja virastotalon piirteet. Uudenlaisissa seurakuntatalokokonaisuuksissa nämä toiminnot pyrittiin erottamaan selkeästi julkisiin, puolijulkisiin ja yksityisiin tilakokonaisuuksiin toisin kuin perinteisissä pappiloissa, joissa yksityisiä asuintiloja käytettiin myös virastoasiointiin ja kokoontumisiin.

Launeella rakennuskokonaisuuden dominoivan ytimen muodosti kaikille avoin kirkkosali, siihen liittyvä aula sekä kerhosiiven käytävätila, jotka muodostivat seurakuntatalon julkisten tilojen kokonai-

suuden. Voimistelusalialle lukuun ottamatta kaikkiin julkisiin ja puolijulkisiin tiloihin molemmissa kerroksissa kuljettiin kirkkosalin eteistilan ja kerhosiiven käytävän kautta. Näiden tilojen ilmeessä tavoiteltiin välimerellistä keveyttä ja valoisuutta, ulko- ja sisätilan välimuotoa. Sen merkinä suurten lasipintojen lisäksi olivat taitteiset puukatot, tiililattiat, puhtaaksi muuratut seinäpinnat ja käytävätilan väliseinän tiilipilasterit. Kirkkosalin materiaalit jatkuivat eteisaulaan, joka avautui saliin leveän lasiseinän välityksellä. Launeella näiden elementtien avulla on poikkeuksellisen pienestä tilaryhmästä saatu muodostettua vaikuttava kokonaisuus.

Puolijulkiset kerhotilat oli alun perin ryhmitetty sivukäytävän varteen kahteen kerrokseen. Pieni kokoussali oli avattavissa sekä kirkkosaliin että eteistilaan, joten se tarjosi mahdollisuuden monenlaisiin tilayhdistelmiin. Seurakuntatalon keittiö oli kokoussalin takana, joten tarjoilua oli mahdollisuus järjestää eteiseen ja kokoustilaan yhtä aikaa. Tällainen tilaryhmä oli hyvin tavallinen ratkaisu lähes kaikissa aikakauden kirkkohankkeissa. Muut kerhotilat olivat saavutettavissa vain käytävän kautta. Niiden koko yläkerrassa oli alle 30 m<sup>2</sup> ja kellarissa noin 45 m<sup>2</sup>, joten tilojen monikäyttöisyys tarkoitti niiden osalta käytännössä eri ryhmille varattavia isoja kiintokomeroita tilojen seinillä. Kerhohuoneiden viihtyisyyteen panostettiin esimerkiksi rakentamalla kahteen yläkerroksen tilaan avotakka. Kirkkosalin alle rakennettu voimistelusalialle oli irrallaan kaikesta muusta toiminnasta ja sen lisäämisestä tilaohjelmaan on säilynyt kirkon nuoristoiminnasta vastaavan henkilön kirje. Hänen pyynnöstään sinne asennettiin myös koripallotelineet.

Asuntosiiiven huoneistojakauma kuvasti asujiensa yhteiskunnallista asemaa ja hierarkiaa. Kirkkoherran edustusasunto palvelijantiloineen oli suurempi kuin kaksi muuta asuntoa ja vastaanottohuone yhteensä. Kaikkiin asuntoihin rakennettiin kuitenkin modernit kylpyhuoneet ja keittiöt, kirkkoherran asuntoon erillishankintana jopa jääkaappi. Sauna ja pesutupa olivat kaikille yhteiset ja talouskellarit samassa rivissä.

### 5.1.3.2 Sisustus

Sisätilojen ilmeessä pyrittiin selkeyteen ja pidättyvyyteen, mutta viihtyisyydestä tinkimättä. Aidot ja kestävät materiaalit, niiden harmoninen vaihtelu ja huolellinen detaljointi olivat aiemmin si-



KUVA 48. Launeen kirkon sisätilat vuonna 1954 ennen laajennusta. Lahden museot

teeratun työmaapäiväkirjan perusteella toteutusvaiheessa kaikkien osapuolten erityisen huolenpidon kohteena. Seinien ja lattian puhtaaksimuuratujen tiilipintojen saumavärejä on työmaavaiheessa tarkastettu useaan otteeseen ja niiden ilmettä säädetty pysty- ja vaakasaumojen erilaisella käsittelyllä. Väriytyksen tärkeää roolia korostaa myös se, että arkkitehti Lindroos palkkasi taitelija Kaurian määrittämään keskeisten käsiteltävien rakennusosien sävyjä. Erityisen keskeinen rooli oli julkisten tilojen puukatoilla, joiden sävyksi määriteltiin vaalea pähkinäpuu.

Kirkkosalin koristeaiheet ovat niukkoja, mutta merkityksellisiä. Koristeaiheena kirkkosalissa on käytetty kolmen tiimalasin ryhmä tai siitä pelkistetty vinoristi (X) ”kertoo kuolemasta, ajan loppumisesta ja katoavaisuudesta, ja numero kolme viittaa samaan, ihmisen elämän kiertoon, nuoruuteen, keski-ikään ja vanhuuteen. Toisaalta tiimalasia on käytetty myös yhden neljästä kardinaaliyhveestä, temperantian eli kohtuullisuuden ja itsehillinnän symbolina”.<sup>4</sup> Urkuparven kaiteen ristiaihe ei toistu muualla. Kaiteen alaosassa olevat messinkisäleiköt ovat alkuperäisiä poistoilmasäleikköjä.

4 Pyhän ja hiljaisuuden mailla, s. 23



KUVA 50. Kuva kirkkosalista vuodelta 1965.  
Lahden Museot



KUVA 49. Kuva kirkkosalista vuodelta 62, urkuparvi.  
Lahden Museot

Yksinkertainen puuristi roiskerapatulla alttariseinällä on suosittu alttariteos jälleenrakennuskauden kirkoissa. Kirkkosalin, eteisen ja kerhosiiven käytävän alkuperäiset valaisimet ja penkit sekä kirkkosalin alttarikalusteet olivat Lindroosien suunnitelmia ja paikallisen Nupposen puusepäntiikkeen toteuttamia. Sakastin oven edessä ja alttarin pohjoiseen avautuvan sivuikkunan kohdalla oli alun perin säleikkö viherkasveja varten.

## 5.2 MUUTOSTEN VAIKUTUKSET

### 5.2.1 Ympäristö ja asema kaupunkikuvassa

Launeen kirkko suunniteltiin rakentuvan omakotitaloalueen jatkeeksi ja kohokohdaksi. Seurakuntatalo erottui avoimessa ympäristössä taustastaan, vaikka mittakaavaltaan vaatimaton ja pienipiirteinen. Tapparakadun molemmin puolin säilyneet pienet metsäsaarekkeet merkitsivät kirkon ympäristön eroon peltomaisemasta. Tapparakadun eteläpuolelle rakennettu Keijupuiston kerrostaloalue muutti alueen mittakaavaa 1970-luvulla, mutta kirkon välitön ympäristö säilyi avoimena yli 40 vuotta. Sen taakse 1960-luvun alussa rakennetun kaupunginpuutarhan istutuskentät loivat rakennuksen ympärille puistomaista ilmettä.

Lestadiolaisten rukoushuoneen rakentaminen tontin itäpuolelle 1990-luvun puolimaissa ja sen asemakaavan edellyttämät puurivistöt Launeen kirkon länsirajalla sekä Keijupuiston kadunvarren suo- japuuston kasvaminen sulkivat näkymät kirkolle lähes joka suunnasta. Rakennus on sen jälkeen avautunut vain suoraan lounaaseen Tapparakadun suuntaan. Pian tämän jälkeen toteutettu tontin aitaaminen ja erityisesti sen kadun varrelle tehdyt tiili- muurit ovat sulkeneet pihaa myös tässä suunnassa. Toisaalta aitarakenne merkitsee kirkon aluetta erityisesti idästä saavuttaessa, kun itse rakennus on korkeiden puiden takana näkymättömissä.

Seurakuntatalolle on alun perin voitu olettaa saavuttavan jalkaisin tai polkupyörillä. Kevyesti liik- kujan saapujan kannalta rakennuksen sisäänkäyntijärjestelyt suoraan kadulta ovat olleet harkittuja ja kutsuvia. Autoistumisen myötä tilanne muuttui melko pian talon valmistumisen jälkeen, mutta vielä 1980-luvulla pysäköinti on tapahtunut huoltopihan puolella, kirkkopihan ajoväylällä tai kadun varressa. Ongelmia on varmaankin ollut ja 1980-luvun lopulla uudistetussa asemakaavassa on kirkonkin tontille edellytetty rakennettavaksi paljon autopaikkoja. Vaa- timuksen myötä kirkon tonttiin liitettiin lisäalueita Kaarikadun varresta. Tämän jälkeen Launeen kir- kon liikenteellinen toimintaperiaate muuttui täysin.

### 5.2.2 Ulkopuolen muutokset

Seurakuntatalon alkuperäiset pääjulkisivut avautuivat lounaaseen ja luoteeseen. Alkuperäinen metalliristi kirkkosalia merkitsemässä oli mittakaavaltaan liian pieni ja korvattiin nykyisellä kellotornilla, joka näkyy selkeästi Tapparakadulle molempiin suuntiin. Kirkon pääsisäänkäynti on sommitelman painopisteessä, tapulin takana. Kirkkosali on lähes itä-länsisuunnassa vanhan perinteen mukaisesti ja avautuu lasiseinien kautta valoon ja tulijaa kohti.

Viimeisimmän perusparannuksen yhteydessä rakennuksen koillispuolelle toteutettu pysäköintialue on kääntänyt talon toiminnallisesti avautumaan päinvastaiseen suuntaan. Kellarikerroksen uudet tilajärjestelyt ja rakennetut lisätilat ovat siirtäneet toiminnallisen painopisteen alakertaan ja asuinsiipi on muutettu puolijulkiseksi tilaksi. Kellarikerroksen uusi sisäänkäynti kerhosiivessä, pihaa rajaava uusi huoltorakennus, nivelosan massiiviset porras- ja tasojärjestelyt, päiväkodin leikkipiha, istutuksin jäsennelty jalankulkualue ja viimeistelty kirkkopuisto ovat elementtejä, joiden avulla kirkkorakennuksesta on muodostettu uudenvuorokokonaisuus myös maisemallisesti. Kun talon kaikki sisäinen liikenne kulki alun perin kirkkosiiven eteisen kautta, on se nyt erossa arkisesta toiminnasta ja pääasiassa portaan tai hissien kautta saavutettavissa.

Kellarikerroksen täydennysrakentaminen on muuttanut erityisesti asuinsiiven ulkoista ilmettä, kun sen ympärille on tehty liuskekivin verhottuja katafalkkeja kellaritilojen valokupuja varten sekä uusi, entistä suurempi pihaporras. Lisäksi kerhosiiven ylempään kerrokseen on avattu pari uutta sisäänkäyntiä. Ne sekä sakastin ympärille tehdyt laajennusosat sulautuvat kokonaisuuteen huomattomasti. Muutoksia varsinaisissa vaipparakenteissa on verrattain vähän ja rakennuksen alkuperäinen hierakkinen kokonaisuus on joka puolelta tunnistettavissa.

Uusittujen ulkoportaiden ja sisäänkäyntien yhteyteen tehdyt luiskat ja uudet kaiteet ovat 2000-luvulla rakennettuja elementtejä. Valkoisiksi maalatut paksut metalliputkikäsijohteet ja paikoitellen niiden yhteydessä olevat tiheäsilmäiset metalliverkot kiinnittävät tarpeettomasti huomiota. Alkuperäiset kaiteet ovat olleet kevyempirakenteisempia ja pienipiirteisempää.

### 5.2.3 Sisätilat

Kirkon sisätiloissa on vuosina 2000-2001 toteutetun perusparannuksen yhteydessä tehty radikaaleja muutoksia kaikkiin tiloihin. Kirkkosiivessä eteistilaan on tullut ahtautta, kun alkuperäisen kellariportaan kohdalle on tehty toiminnan kannalta vält-



KUVA 51. Lähestymissuunta parkkipaikalta. JJJ



KUVA 52. Lähestymissuunta Tapparakadulta. JJJ

*KUVA 53. Alkuperäinen Lindroosien suunnittelema kirkkosalin laajennus, kaidarakenteet vuosituhannen vaihteesta Satu Päivärinteen käsi-  
alaa. EP*



*KUVA 54. Satu Päivärinteen suunnittelema sakastin ja tuulikaapin laajennus. EP*

*KUVA 55. Vuosituhannen vaihteen kellaritilojen laajennus näkyy myös vaipparakenteissa. JJJ*



tämätön tasonostin ja uusi porras on jouduttu puristamaan alkuperäisen vaate-/wc-tilojen paikalle. Eteiseen tuodut kirkonpenkit ja siirtoseinän vaatima tila korostavat ahtautta entisestään. Toisaalta eteistilan jääminen enemmän sivuun rakennuksen arkisista liikenneväylistä ehkä perustelee ratkaisua, mutta on tilakokemuksen kannalta negatiivista.

Kirkkosalin alttarijärjestelyt uusittiin myös kauttaaltaan. Sakastiin johtava ovi siirrettiin pohjoisreunasta eteläreunaan. Vanha alttaripöytä ja -kaide korvattiin uusilla alttarikalusteilla, jotka tukivat 1990-luvulla alkunsa saanutta messu-uudistusta. Samassa yhteydessä päivitettiin kirkkotekstiilit, jotka suunnitteli Helena Hyvönen. Uusien kirkkotekstiilien symboliikka noudatteli kirkon kalustuksesta löytyvää tiimalasin muotoa. Myös kirkon valaistus on uusittu. Alkuperäinen puukatto, kattoikkunat, seinien roiskerappaukset ja muuraukset, eteläinen sivuvalo, tiililaattalattia ja kirkonpenkit ovat kuitenkin riittäneet säilyttämään kirkkosalin ominaisen tunnelman.

Kerhosiiven käytävätilaa on muutettu melko paljon, kun kaikki ovien paikat on vaihdettu ja uusien ovien viereen sekä muuallekin pilastereiden väleihin on avattu lasitiiliaukkoja. Lisäksi käytävästä on avattu uloskäynti pihalle. Myös valaisimet on uusittu. Tässäkin tilassa suuret ikkunat, pintamateriaalit, penkit ja portaat kaiteineen vaikuttavat riittävästi säilyttäneen tilan alkuperäisiä ominaisuuksia.

Asuntosiiivessä ja kellarikerroksessa on vuonna 2001 muutettu koko tilajako kauttaaltaan. Yhteys alkuperäiseen rakennukseen on säilynyt sisäänkäyntien ja ikkunoiden sekä kahden kellariportaan kautta, joiden paikkoja tai ulkonäköä ei pääosin ole uusittu, vaikka kaikki rakenteet onkin uusittu. Muilta osin tiloissa ei ole jäljellä tunnistettavia merkkejä alkuperäisistä tilamuodoista tai materiaaleista. Toisaalta uusien tilojen käyttötarkoitus on pysynyt alkuperäisenä. Seurakuntatalon perusajatuk- sena oli tarjota tiloja Launeella asuville perheille ja nuorille. Alueen tiivistyessä perhetyön, diakonia-työn, partiotoiminnan ja muiden kerhojen vaatimien tilojen määrä on moninkertaistunut ja muutosten myötä toimintaa on saatu pääosin sovitettua alkuperäisen rakennuksen vaipan sisään.

Erikseen on vielä mainittava kokonaan uusitut talotekniikkajärjestelmät, jotka saatu ratkaistua kaikissa tiloissa diskreetisti. Ylemmässä kerroksessa



KUVA 56. Päänäkymä kirkkosaliin 2024. JLL



KUVA 57. Kirkkosaliin liittyvä käytävä 2024. EP

*KUVA 58. Erilaisia  
kokoontumistiloja.  
JLL*



*KUVA 59. Erilaisia  
kokoontumistiloja.  
JLL*

*KUVA 60. Erilaisia  
kokoontumistiloja.  
JLL*



kanava- ja putkivetoja on voitu tehdä ullakolla ja välipohjissa. Kerhosiivessä kattoa ei ole ollut tarpeen laskea, mutta tilojen yhdistäminen pitkäksi saliksi synnyttää alkuperäistä matalamman tilavaikutelman. Sen sijaan asuntosiiven ylemmässä kerroksessa ja kerhosiiven pohjakerroksessa, joissa alkuperäinen vapaa korkeus on ollut 2,7 m, on tiloja jouduttu madaltamaan. Asuntosiiven kellarissa, jossa korkeutta on ollut vielä vähemmän, on tilavaikutelma paikoitellen ahdas.

### 5.3 SÄILYNEISYYS JA SÄILYTETTÄVYYS

Launeen seurakuntatalon oleelliset ja arvokkaimmat ominaisuudet ovat säilyneet kuluneiden yli 70 vuoden aikana kohtalaisesti: rakennusryhmän hierarkia, pääjulkisivujen ilme sekä alkuperäisten julkisten tilojen tunnelma ovat paikan päällä tunnistettavissa. Alkuperäisiä materiaaleja ja rakennusosia on säilynyt etenkin kirkkosiivessä ja julkisivuissa. Ulkovärin osalta kiinnitti huomiota, että päiväkirjassa mainittiin silloisen kellotorniosan väriksi valkoinen ja kirkkosalin päätyjen väriksi harmaa, kun se nykyään on kellertävä. Tiedossa on, että julkisivut on välillä huoltomaalattu Kenitex-pinnoitteella, joka on perusparannuksen yhteydessä poistettu. Voi olla, että siinä käytetty värisävy on kuitenkin ollut uuden pinnoituksen lähtökohtana.

Jos rakennuksen ominaispiirteet läheltä katsoen ovatkin hyvin tunnistettavissa, on kirkon kaupunkikuvallinen asema sen sijaan muuttunut täysin. Rakentamisen mittakaava talon ympärillä on kasvanut huomattavasti. Keijupuisto, rukoushuone, uudet kerrostaloalueet ja laaja perhepuisto ovat puristaneet pientaloalueen mittakaavaan sitoutuneen pienen julkisen rakennuksen lähes näkymättömäksi. Uudesta saapumissuunnasta pysäköintialueen takaa rakennusta on vaikea tunnistaa kirkoksi, koska pohjoisen suuntaan sen luonne on arkinen. Istutusalueet talon edessä ja viereisen Kirkkopuiston kaunis metsikkö luovat rakennukselle huolitellun julkisen tilan kehiksen, mutta kirkkorakennuksen sakraalitalan luonne puuttuu tästä suunnasta lähestyttäessä täysin.

Tapparakadun varressa, kirkon paraatipuolella, alkuperäisen suunnitelman hienous on läheltä tarkastellessa kaikilta osiltaan selkeästi nähtävissä. On harmillista, että rukoushuoneen pysäköintialue on

penkattu tontin länsirajalla yli metrin tontin rajaa ylemmäksi, joten tärkeimmän alkuperäisen näkymän palauttaminen on lähes mahdotonta. Sen sijaan Kirkkopihan alkuperäisen jäsenyteen luonteen palauttaminen olisi mahdollista. Sen yhteydessä on puhuttu luostari- ja piha-alueen liittämiseksi kiinteämmiin osaksi itse rakennusta. Vuonna 1960 otetussa ilmakuvassa alue on rajattu ruutumaisesti ja symmetrisesti ja vielä vuoden 1979 ilmakuvassa siinä näky vain matalia istutuksia. Pihan avaaminen ja sen peittävyden vähentäminen olisi tervehdyttävä askel kohti alkuperäistä ajatusta.

Talon toinen, muuttuva ja kehittyvä puoli on muuttunut ja sietänee muutosta myös jatkossa. Alkuperäisessä suunnitelmassa sen luonne oli arkinen, jäsentely selkeää ja yksinkertaista. Rakennuksen osien keskinäinen hierarkia ei korostunut, vaan kirkko- ja kerhosiivet muodostivat yhtenäisen kokonaisuuden, josta asuntosiipi luonteeltaan yksityisenä työntyi sivuun. Kun tilanne tältä osin on täysin muuttunut ja toissijaisesta näkymästä on tullut päänäky, voisi ajatella, että uusi asetelma näkyisi pihaympäristön lisäksi myös itse rakennuksessa.



KUVA 61. Nykyinen päälähestymissuunnan näkymä. EP

# 6 LÄHTEET

## 6.1 PAINETUT LÄHTEET

### **Selvitys Lahden kulttuurihistoriallisesti arvokkaista kohteista**

toim. Riitta Niskanen ja Tuija Vertainen, Lahden kaupunki, Kukkila 2000

### **Selvitys Lahden sodanjälkeisestä rakennusperinnöstä**

Riitta Niskanen ja Tuija Vertainen, Lahden historiallisen museon julkaisuja 3, Helsinki 2012

### **Katsaus Lahden kaupungin oloihin 1940–1955**

Jalmari Niemi, Lahden historia, Lahti 1958

### **Lahden seurakunnat ja uskonnollinen elämä**

Markku Heikkilä, Lahden historia 2, Lahden kaupunki, Savonlinna 1992

### **Lahden kaupunkikuvan ja arkkitehtuurin kehityspiirteitä**

Timo Tuomi, Lahden historia 2, Lahden kaupunki, Savonlinna 1992

### **Kaupunkirakenteen kehitys Lahdessa 1878–1938**

Petri Enqvist, Päijät-Hämeen seutukaavaliitto, julkaisu 7/81, Lahti 1981

### **Kaupunkirakenteen kehitys 1878–1983**

Yleiskaavan perusselvitykset, Lahden kaupunki-suunnitteluvirasto B11 / 1984, Lahti

### **Kerrostalot 1940–1960**

Erkki Mäkiö & al, Rakennustieto Oy, Helsinki 1990

### **Kertomukset Lahden kaupungin kunnallishallinnosta 1950–1953**

Kaupunginvaltuuston ja -hallituksen sekä lautakuntien vuosikertomukset, Lahden kaupunki, Lahti 1951–1955

### **Lahtea jälleenrakentamassa**

toim. Virpi Tervonen, Etelä-Hämeen arkkitehdit SAFA, Lahti 1998

### **Kutsuva kirkko – Lahden kirkot ja kirkolliset rakennukset**

Jorma Parviainen, Lahden seurakuntayhtymä, Keskusrekisteri, Helsinki 2003

### **Pyhän ja hiljaisuuden mailla**

Riitta Niskanen-Tiina Rekola, Lahden historiallisen museon julkaisuja 5, Saarijärvi 2014

### **Suomalaista kirkkoarkkitehtuuria 1917–1970**

Marja Terttu Knapas-Soile Tirilä, Museoviraston rakennushistorian osaston julkaisuja 30, Helsinki 2008

### **Suomen kirkot ja kirkkotaide I**

toim. Markku Haapio, Etelä-Suomen Kustannus Oy, Lieto 1978

### **Suomen kirkot ja kirkkotaide II**

toim. Markku Haapio ja Laura Luostarinen, Etelä-Suomen Kustannus Oy, Lieto 1980

### **Sankaruus ja arki – Suomen 50-luvun miljö**

Suomen rakennustaiteen museo, näyttelyyn liittyvä julkaisu, Helsinki 1994

### **Arkkitehtilehdet 7–8/1940, 3–4/1944, 3–5/1948, 3/1950, 1/1951, 11/1952 ja 7/1953**

### **Raito 2004 – Tuhkasta nousseet kirkot – kirkkojen jälleenrakennus Lapissa**

Tiina Elo, Lapin maakuntamuseo, Maakunnallinen museolehti, Rovaniemi 2004

### **Lars Sonck – arkkitehti**

Pekka Korvenmaa, AtlasArt, Tallinna 2020

### **Gunnar Asplund**

Peter Blundell Jones, Phaidon Press Limited, Hong Kong 2006

### **Erik Bryggman 1891–1955 – arkkitehti /**

### **Sub specie aeternitatis – Erik Bryggmanin ylösnousemuskappeli**

Janey Bennett, Suomen rakennustaiteen museo, Helsinki 1991

## 6.2 AIKAISEMMAT RAKENNUSHISTORIASELVITYKSET

### Helsingin kotitalousopettajaopisto

– Rakennushistoriaselvitys 2008

Arkkitehdit Mustonen Oy

### Myllypohjan koulu – Rakennushistoriaselvitys 2023

**Pajulahden urheiluopisto, Asuinrakennus II  
ja Nikula-halli – Rakennushistoriaselvitys 2024**

Arkkitehdit Oy Latva ja Vaara

## 6.3 VERKKOJULKAISUT:

<https://kartta.lahti.fi/ims>

[https://www.rakennettuhuvinvointi.fi/fi/seurakuntien\\_rakennukset/seurakuntatorakennukset-ja-arkkitehtuuri\\_1940-1990-luvuilla](https://www.rakennettuhuvinvointi.fi/fi/seurakuntien_rakennukset/seurakuntatorakennukset-ja-arkkitehtuuri_1940-1990-luvuilla)

<https://rakennustarkkailija.com/2017/09/22/vanhaja-ja-vahan-uudempiakin-rakennusmateriaaleja>

[https://fi.wikipedia.org/wiki/:](https://fi.wikipedia.org/wiki/)

- Launeen kirkko
- Erik Lindroos
- Elma Lindroos
- Härmälän seurakunta
- J.S. Sirén
- Jorma Järvi
- Lindroos ja Puutalo Oy
- Postitalo
- Solnantie 17

## 6.4 LAUNEEN KIRKON PIIRUSTUKSET JA ALKUPERÄISET ASIAKIRJAT

Asemakaavakartat ja tonttianomukset 1949–51

Pohjatutkimuslausunto 1950

Tontin kauppakirja ja tonttikartta 1952

Pohjatutkimus 1952

Alkuperäiset piirustukset 1951–53 /  
Launeen seurakuntatalo

Luonnokset, pääpiirustukset, työ- ja osapiirustuksia ja selostukset / Elma ja Erik Lindroos

Rakennuslupahakemukset, lausunnot ja päätökset 1952 ja 1953 sekä aloituslupahakemus 1952

Talotekniikkapiirustuksia 1952

Rakennepiirustuksia 1952–53

Urakkasopimus 1952

Valvojan työmaapäiväkirja 1952–53 ja rakennuttajan tekemä lyhyt historiikki 1953

Rakenne- ja loppukatselmuspöytäkirjoja 1953

Lisätyölaskelmia 1953–54

Ilmanvaihdon korjausehdotuksia 2 kpl 1954

Öljylämmitysmuutos 1956

Alkuperäiset laajennuspiirustukset 1958 /  
Launeen seurakuntatalo

Pääpiirustukset, työ- ja osapiirustuksia ja työselitys / Erik Lindroos

Talotekniikka- ja rakennepiirustuksia 1958

Urakkatarjouksia ja urakkasopimus 1958

Rakennuslupahakemus, lausunto ja päätös 1958

Loppukatselmuspöytäkirja 1958

ja takuutarkastuspöytäkirja 1959

Kaukolämpömuutoksen asiakirjoja 1974

Talotekniikan muutospiirustuksia 1982

Kirkkosalin kalustemuutosasiakirjat 1993

Hankesuunnitelma 1997–99

Perusparannuksen ja laajennuksen asiakirjoja ja piirustuksia 1999–2001

Pohjapiirustukset, lausuntopyyntöjä, kuntotutkimuksia, pöytäkirjoja / Satu Päivärinne

